

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

2
2019
(162)

Cena 6,00 zł
(VAT=5%)

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

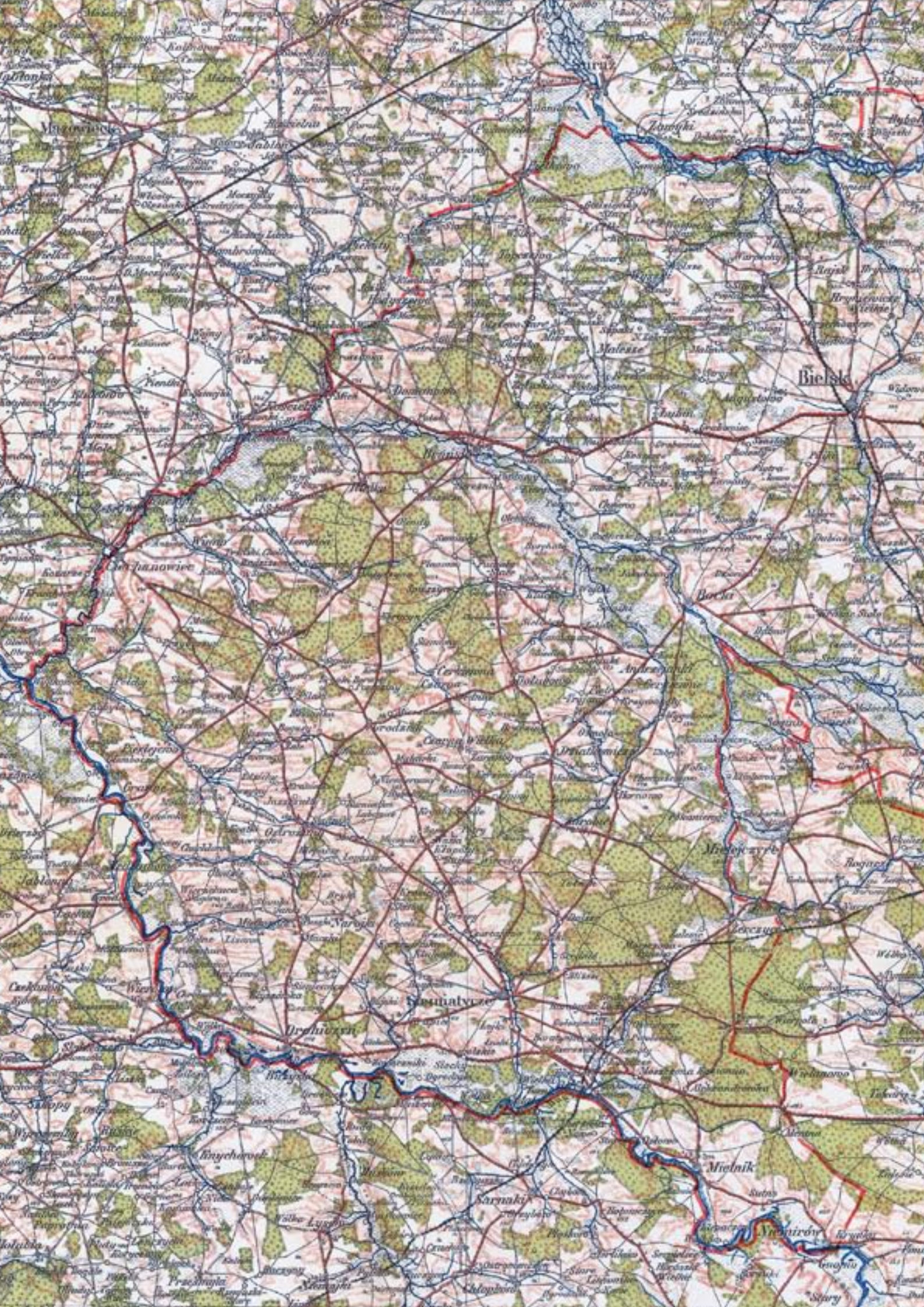
Христос Воскрес!

ISSN 1230-2759

02

9 771230 275995

ЗМІСТ ★ SPIS TREŚCI

I. Ставищукський, <i>Нема нашого Великодня перед 4 квітня, ні послі 8 травня!</i>	2	<i>Фотовіконце у минуле української культури – 1917 р.</i>	32
C. Савчук, <i>Українська поезія читана підляськими учнями</i>	3	A. Stefaniuk, <i>Wspomnienia chłopca z akcji „Wisła”</i>	33
ІВ, <i>Учні з Черемхи у Підляському музею народної культури</i>	5	<i>3 давніх часів. Подорож на Кавказ і Грузія. Спогади Л. Красковської</i>	36
<i>Про Великдень по-українському своєю мовою розказали. Записала Л. Лабович</i>	6	Ю. Гаврилюк, <i>З «Хронологіону»</i>	39
C. Савчук, <i>Сад пісень Великого посту в Доброводі</i>	9	(ред.), <i>Варто прочитати</i>	42
J. Pytel, <i>Nadbużańska wieś Ogrodniki</i>	11	A. Kulgawczuk, <i>Za „pierwszego Sowietą” w Bobrowce</i>	43
M. Roszczenko, <i>Parę słów o Krymie</i>	15	Л. Лабович, <i>З хроніки подій над Бугом і Нарвою</i>	45
(ред.) <i>Warto przeczytać</i>	18		
H. Бабіна, <i>До дня народження Федора Климчука</i>	19		
H. Григорук, <i>З молодих літ про льон і ткане у Великі нуост</i>	20		
HГ, <i>У Курашеві між Рuzдвом і Великім постом</i>	21		
(ред.), <i>Варто послухати та проголосувати!</i>	22		
Ju. Hawryluk, <i>„Wielki” powiat bielski</i>	23		
Л. Лабович, <i>Бедрик, бедрик, бедранець... Світ комах в українських говірках Підляшшя, ч. I</i>	28		

НАША ОБКЛАДИНКА

Квітневий день на вулиці у селі Кошки (гміна Більськ). Фото Ю. Гаврилюка
Фрагмент великодньої поштової картки авторства О. Островського.
Стор. II – III: Більський повіт в межах з 1842-1919 років на карті Середньої Європи (Übersichtskarte von Mitteleuropa, масштаб 1:300.000, вид. Königlich-Preussische Landesaufnahme, 1913 р.).
Стор. IV: Церква у селі Шастали (гміна Більськ) ранньою весною. Фото Ю. Гаврилюка

Український часопис Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”

Видавець: Союз українців Підляшшя
ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Зреалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилюк (головний редактор), Андрій Скатеринчук, Людмила Лабович. **Співпрацівники редакції:** Іван Киризиук, Христина Костевич, Агнешка Парфінюк, Микола Рощенко, Славомир Савчук, Леокадія Саєвич, Мирослав Степанюк, Єлизавета Томчук.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису відзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Річна передплата на території Польщі коштує 50,00 zł. Річна передплата за кордоном – рівновартість 35 доларів США (звичайною поштою) або 50 доларів США (летунською поштою). Банк рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Ukraińskie pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia
ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Redakcja: Andrzej Dawidziuk, Jurij Hawryluk (Jerzy Gawryluk – red. nacz.), Andrzej Jekaterynczuk, Ludmiła Łabowicz. **Współpracownicy redakcji:** Jan Kiryziuk, Krystyna Kościewicz, Agnieszka Parfieniuk, Mikołaj Roszczenko, Leokadia Sajewicz, Sławomir Sawczuk, Mirosław Stepaniuk, Elżbieta Tomczuk.

Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Roczna prenumerata krajowa kosztuje 50.00 zł (w przypadku prenumeraty za okres krótszy ilość numerów należy pomnożyć przez 8.50 zł). Roczna prenumerata zagraniczna – równowartość 35 USD (poczta zwykła) lub 50 USD (poczta lotnicza). Rachunek bankowy: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Druk: Andare Studio Grafiki i Reklamy, ul. Senatorska 40/91, 00-095 Warszawa. Nakład: 1600 egz.

Нема нашого Великодня перед 4 квітня, ні послі 8 травня!

Що люде купляють православний календар? Найбільш по тоє, коб знати, коли Великдень, бо ж свято Воскресіння Господа Нашого Ісуса Христа не прив'язане до якоїсь однеї дати, так як хоч би Христове Різдва чи Преображенне.

Рухома ж дата Великодня виникає з того, що за описом у Євангеліях події одбулися в період Пасхи – старозавітного свята в пам'ять про звільненне євреїв з єгипетського полону, яке починається 14 дня місяця нісан і збігається з першою весняною місячною повнею.

Сучасний церковний календар, незалежно од того, чи він юліанський, неоюліанський чи григоріанський, спирається на т.зв. тропічний рік – час обертання (обігання) Землі кругом Сонця, що триває трохи більш ніж 365,2 доби (за такої час Сонце повертає знов на тропік Козерога). У юдейському (єврейському) календарові довжину року тоже визначає час повного обертання Землі кругом Сонця, але вже календарні місяці (по 29 або 30 днів) визначаються згідно з обертанням Місяця кругом Землі й тому початком кожного з їх має бути початок першої фази Місяця (молодик), а його серединою – місячна повня.

Як однак знаємо, всі астрономічні цикли, за якими живемо ми й природа – обертання Землі кругом власної осі (доба), обертання Землі кругом Сонця (рік), обертання Місяця кругом Землі (календарний місяць) не зусім з собою синхронічні. Саме тому у юліанському календарові з'явилися т.зв. високосні роки (з 29-денним лютым), а початок астрономічної пори року може випадати на різні, хоч і сусідні дні. Ще більше нестикування маємо у випадку місячних циклів, бо Місяць обігає Землю за трохи більш як 29,5 дня, тому в рокові є 12 повних астрономічних місяців і ще остає 11 днів. Євреї у своєму календарові туя проблему розв'язали таким способом, щоб орієнтовно раз на три роки додавати ще один місяць – саме перед нісаном, який вважається початком літургійного року. Зрозуміло, що Песах – юдейська Пасха – випадає не оно на різні дати у нашому березні або квітні, але й на різні дні тижня – сього року вона 20 квітня, в суботу, а у 2020 році буде у четвер, 9 квітня.

Poszczo lude kuplajut prawoslawnyj kalendar? Najbilisz po toje, kob znaty, koly Welykdeń, bo ż swiatio Woskresinnia Hospoda Naszoho Isusa Chrystane prywjazane do jakojiś odneji daty, tak jak chocz by Chrystowe Rizdwo czy Preobrażennje.

Ruchoma ż data Welykodnia wyntykaje z toho, szczo za opysom u Jewanhelijach podiji odbulysia w period Paschy – starozawitnioho swiatio w pamjat' pro zwilnennje jewrejijw z jehypetskoho połonu, jakoje poczynaet'sia 14 dnia misiacia nisan i zbihajet'sia z perszoju wesnianoju misiacznoju powneju.

Suczasnij cerkownyj kalendar, nezależno od toho, czy win julianskyj, neojulianskyj czy hryhorianskyj, spyrajat'sia na t.zw. tropicznyj rik – czas obertannia (obihannia) Zemli kruhom Soncia, szczo trywaje trochy bilisz niż 365,2 doby (za takij czas Soncie powertaje znow na tropik Kozeroha). U judejskomu (jewrejskomu) kalendarowi dowżynu roku tože wyznaczaє czas pownoho obertannia Zemli kruhom Soncia, ale wże kalendarni misiaci (po 29 або 30 dniw) wyznaczajut'sia

zhidno z obertanniam Misiacia kruhom Zemli j tomu poczatkom kożnoho z jich maje buty poczatok perszoji fazy Misiacia (mołodyk), a joho seredynoju – misiaczna pownia.

Jak odnak znajemo, wsi astronomiczni cykly, za jakymy żywemo my j pryroda – obertannje Zemli kruhom własnoji osi (doba), obertannje Zemli kruhom Soncia (rik), obertannje Misiacia kruhom Zemli (kalendarnyj misiac) ne zusim z soboju synchroniczni. Same tomu u julianskomu kalendarowi zjawylsja t.zw. wysokosni roky (z 29-dennym lutym), a poczatok astronomicznoji pory roku može wypadaty na rizni, chocz i susidni dni. Szcze bilisz neстыkuwannie majemo u wypadku misiacznych cykliw, bo Misiac obihaje Zemlu za trochy bilisz jak 29,5 dnia, tomu w rokowi je 12 pownych astronomicznych misiaciw i szcze ostaje 11 dniw. Jewreji u swojomu kalendarowi tuju problemu rozwjazaly takim sposobom, szczo b orijentowno raz na try roky dodawaty szcze odyń misiac – same pered nisanom, jakyj wważajet'sia poczatkom liturhijnoho roku. Zrozumiło, szczo Pesach – judejska Pascha – wypadaje ne ono na rizni daty u naszomu berezni або kwitni, ale j na rizni dni tyżnia – sioho roku wona 20 kwitnia, w subotu, a u 2020 roci bude u czetwer, 9 kwitnia.

Продовження на 7 стор.

Prodożennje na 7 stor.

Українська поезія читана підляськими учнями

Були вірші, їхні молоді декламатори, зустріч з українським поетичним словом, емоції зв'язані зі змаганням, переможці і нагороди. 4 квітня в Більському будинкові культури відбувся декламаторський конкурс «Українське слово». Проводить його Союз українців Підляшшя спільно з вчителями української мови з Підляського воєводства. Конкурс став масовим, оскільки в цьому році взяло в ньому участь понад 100 осіб з пунктів навчання української мови з Більська, Білостоку та Черемхи.

Вже традиційно, змагання за лавр найкращих декламаторів почали наймолодші – діти з садочків. Потім були перші класи початкової школи і далі – старших класів. Марія Ситницька говорила вірш під заголовком «Забудько» Ганни Черін, а підшикувала її вихователька – «пані Еля». Ма-

мови і співорганізаторка конкурсу Єлизавета Томчук. – *Потім ми вирішили зорганізувати конкурс поезії не тільки Шевченка, але також інших авторів і запросити дітей не*

Як говорить Єлизавета Томчук – бракує підляської дитячої поезії для тих найменших декламаторів, але старші мають вибір і кожного року звучить декілька підляських віршів.

– *Маю надію, що журі доцінить також виступи наших учнів* – говорить вчителька української мови зі Шкільно-садочкового комплексу в Черемсі Йоанна Романюк. – *Приїж-*

рія каже, що любить декламувати вірші, але перед виступом трішки хвилювалась. Домініка Бобер декламувала вірш «Діти це серйозна справа», який вивчила на конкурс «Поетичне трьохголосся» і вирішила, що повторить на квітневому конкурсі. Вона намагається брати участь також в інших конкурсах, де декламує вірші польською мовою.

– *Це п'ятнадцятий конкурс, але багато років це були шкільні конкурси, передусім поезії Тараса Шевченка* – згадує вчителька української

лише з нашої школи, але теж з інших пунктів навчання. Конкурс, як бачимо, розростається – з року на рік є більше пунктів навчання в Білостоці і тих дітей є трошки більше. Досвід є також трошки більший – знаємо, які вірші давати дітям, щоб краще декламували. Помітна є також більша присутність підляських авторів, яких твори декламує молодь. В цьому році на конкурсі прозвучали твори таких поетів, як Іван Киризиук, Юрій Гаврилюк та Євгенія Жабінська.

Лауреати декламаторського конкурсу «Українське слово»

Садочок – всі діти отримали I місце

Класи I-III

I місце – Марія Сливка, Мартина Федорук, Мая Єрмаловська

II місце – Вікторія Петручук, Олександра Врубель, Тимотей Макаль, Юлія Монахович

III місце – Анна Решетников, Наталія Боровська, Алян Мочульський, Зузанна Савицька, Бартоломій Ульянов

Вирішення: Шимон Матуєвич, Павло Костючук, Олівія Пашковська

Класи IV – VI

I місце – Михайло Василюк, Емілія Королько, Мальвина Волосик

II місце – Уршуля Керделевич, Павло Туров-

ський, Варвара Нестерович

III місце – Домініка Степанюк, Ян Данилюк, Дарія Солька, Богуслава Ремеш

Вирішення: Олександра Шокало, Габрієла Кондратюк, Габрієла Монахович, Олександра Касперук, Іларія Токаюк

Класи VII – VIII і гімназія

I місце – Дарія Рута, Лаура Мхітарян

II місце – Наталія Никитюк, Домініка Гапунович, Роксана Шатилович

III місце – Естера Тихонюк, Анджеліка Назарук, Марія Яким'юк

Вирішення: Нікола Филімонюк, Домініка Бобер, Йоанна Василюк, Роксана Барщевська, Діана Мхітарян, Амелія Якимчук

джаємо тут кожного року. В цьому році прийшло нас майже двадцять осіб. Діти з охотою вчать віршів і з охотою тут приїжджають. Участь у конкурсі це й краще вивчення мови, правильне ставлення наголосу, а також поглиблення знань про світ, про те, що їх оточує.

Як додає вчителька – діти, які беруть участь в «Українському слові», проявляють себе також в інших шкільних конкурсах, для прикладу «Ваје, bajкі, bajeczki...», виступають також на шкільних вчистостях.

– *Я сьогодні прийшла тут як бабуся – говорить Ірина Зинкевич, колишня директор Комплексу шкіл ім. А. Міцкевича в Більську, в якому чверть сторіччя тому почалося навчання української мови, а відтак і конкурс читців поезії. – Перші конкурси були*

тільки для наших учнів, а потім почали ми запрошувати дітей з Черемхи, згодом дійшов Білосток і зараз маємо вже багато дітей. То добре, бо вчать вони і виступів на сцені, і української мови. Це також багато праці для вчительок, тому що треба знайти вірші для понад ста осіб і ще приготувати учнів до виступу.

Постійними учасниками конкурсу стали вже учні Громадської початкової школи імені святих Кирила та Методія в Білостоці, де також ведеться навчання української мови.

– *Я привезла шестеро дітей і ще одне привезла мама – говорить вчителька української мови в цій школі Кароліна Хмур. – Діти говорили різні віршики – хлопці про козаків, дівчата про природу, світ, звірів, старші декламували класиків – Лесю Укра-*

їнку і Василя Симоненка. Підготовка до конкурсу і сам конкурс це нагода до цього, щоб зустрітися з іншими дітьми. При навчанні вірша також ця мелодика мови приходить легше, учні пізнають нові слова, так що це є дуже важливе для дітей.

Вчителька з Білостоку додає також, що це і атракція, бо діти їдуть бусиком до Більська, беруть участь у конкурсі, потім йдуть до піцерії, а ще ж є шанс, що здобудуть якусь нагороду.

Найбільш різноманітна група прийшла з Білостоку, а це з приводу цього, що пункти навчання є тут найбільш розпорозені. Крім згаданої вже школи святих Кирила та Методія, на «Українське слово» прибули також малята з Міжсадочкового пункту навчання при Дитячому інтеграційному

садочку № 26. Були також діти з новоствореного у вересні пункту, який діє в Початковій школі № 9.

– Підготовка почалась вже два місяці перед конкурсом – говорить вчителька з двох згаданих освітніх одиниць Олександра Іванюк. – Діти дістали тоді віршики, щоб навчитися. Вибираючи репертуар я думала про окремих дітей, їх здібності, знання мови – слід добрати вірш до їх можливостей.

Виступи дітей та молоді оцінювало журі, до якого увійшли Єлизавета Нелипинська – директор Дитячого садочка «Лісова поляна» в Більську, в якому ведеться навчання ук-

раїнської мови, представник Більського будинку культури Яніна Галина Плютович та підляський поет Іван Киризюк, який вже багато разів оцінював виступи юних декламаторів.

– Перш за все, велика подяка вчителям, які доклали багато зусиль і згуртували багато молоді, яка навчається української мови – говорив після виступів поет. – Мушу сказати, що рівень є дуже високий. Утримується він від пару вже років. Радісним фактом є й те, що у конкурсі постійно бере участь багато дітей, понад сто осіб. Вчителі, батьки – всі, які плекають нашу українську мову та культуру, повинні бути задоволені.

За нами змагання молодих декламаторів (список переможців «Українського слова» поміщуємо поряд), а вже в травні час на пісні і конкурс «З підляської криниці», який продовжує українські музичні традиції регіону.

Славомир САВЧУК
Польське Радіо Білосток
Фото Ю. Гаврилюка

Projekt zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji przy wsparciu finansowym Burmistrza Miasta Bielsk Podlaski i Marszałka Województwa Podlaskiego.

Учні з Черемхи у Підляському музею народної культури

У вівторок 19 березня 2019 року учні, які вивчають українську мову з 1-го по 6-й клас у Початковій школі в Черемсі, їздили на екскурсію до Білостоку та мали заняття в Підляському музею народної культури у Василькові (колишньому Білостоцькому музею села, що розташовується поміж селами Юровці та Осовичі). Заняття відбулись у рамках проекту Союзу українців Підляш-

ся «Майстер-класи української культури для дітей і молоді „До джерел”», який він реалізує завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП та підтримці Маршалківського управління у Білостоці.

Учні були розділені на дві групи. Одна з них робила великодні писанки за зразками типовими для Підляшшя. Ведуча ці заняття пані Дорота також розповідала про великодні

традиції у нашому регіоні. У той час друга група зустрілася з паном Пьотром. Спочатку учні слухали коротку історію про те, звідки походить і що символізує пальма – гілочка верби, або жмут живих і висушених рослин, що пригтовляється на неділю перед Великоднем. Потім ко-

жен учасник майстер-класів виконував свою вербну гілку, яку прикрашав барвистими квітами з паперу та самшитом.

Після занять учні мали вільний час, який провели у Білостоці, де відвідали також кіно та спортивний майданчик.

ІВ

Про Великдень по-українському своєю мовою розказали

Старіша жінка з села Буйново (записано 2001 року):

Приносят яйця, кладут на могили. Єще бабка моя – мнуого тиж літ мієла і тиж так само робіла. Так само і тера. Я вже в Буйнові 54 літ і тиж тоє само. Приходіт мнуого люди, яйця кладут і квіти, святят могили. В нас тутай в Буйнові на треті день Великодня.

Тера – тепер

Bujnowo – wieś w powiecie bielskim, w gminie Wyszki, parafia prawosławna Malesze.

Юлія Фіонік, уродженка Тим'янки, жителька Кошкув (записано 2014 року):

Колісь було так, тепер уже нема того, але колісь, як придем з Всенучний, трошку там поснедаєм, розговимося іцьом зо всіма, тогди мужчини ідут – така в нас гурка була – і яйця, пісанкі качають, хто боульш виграє. Тепер то тих ієць то штодня хватає, а колісь ієє єдине бачиш на Великдень. І такії вже собі добирають яйця, котори муоцни вже, і б'ют. Котят з гуркі, чиє ієє друге доткне, ага – я забираю. А як моє пропадає – то я оддаю. Так качалі. Потом биліся тими яйціма – которе лопне, то вже пройграв. Диєти бигут до хрищоних, коб волочебна давалі. Вже крищони, як має мнуого тих хреснікув, то по два іці диєліт, а як менч – то штири дає. Такім чимсь занімаються. Брунь Боже, на перший день коб не чесаліся. В мене коса була веліка, груба, прошуся баби: «Бабцю, дорогутка, я зачешуся». «Не можна, дитюлько, чесатися, взавтра зачешешся». Брунь Боже, не можна було, бо каже: «Всютко на полі вигрибут пташкі і жадного зярка не зостане і город пограб'ят, як ти будеш чесатися».

Tymianka – wieś w powiecie siemiatyckim, w gminie Nurzec-Stacja, parafia prawosławna Telatycze. Wieś jest siedzibą sołectwa Tymianka, w którego skład wchodzi również miejscowość Piszczatka.

Koszki – wieś w powiecie bielskim, w gminie Orla, parafia prawosławna Podbiele. Przed wsią umieszczone są tablice z dodatkową nazwą w języku rzekomo białoruskim „Kouki”.

Starisza žinka z sęla Bujnowo (zapysano 2001 roku):

Prynosiat jajcia, kładut na mohiłu. Jeszcze babka moja – mnuoho tyž liēt miēla i tyž tak samo robiła. Tak samo i tera. Ja wže w Bujnowi 54 liēt i tyž toje samo. Prychodit mnuoho ludi, jajcia kładut i kwiety, swiatiat mohiłu. W nas tutaj w Bujnowi na treti deń Welikodnia.

Tera – teper

Bujnowo – wieś w powiecie bielskim, w gminie Wyszki, parafia prawosławna Malesze.

Julija Fionik, urodženka Tymjanki, žytelka Koszkuv (zapysano 2014 roku):

Koliś było tak, teper uže nema toho, ale koliś, jak prydem z Wsienucznyj, troszku tam posnedajem, rozhowymosia jiciom zo wsima, togdy mužczyzny idut – takaja w nas hurka buła – i jajcia, pisanki kaczajut, chto buolsz wyhraje. Teper to tych iječ to sztodnia chwataje, a koliś jicie jedyne baczysz na Welikdeń. I takiji wže sobi dobyrajut jajcia, kotory muocny wže, i bjut. Kotiat z hurki, czyje jicie druhie dotkne, aha – ja zabyraju. A jak moje propadaje – to ja oddaju. Tak kaczali. Potom byli-sia tymy jajcima – kotore łopne, to wže projhraw. Dyety byhut do chryszczonych, kob wołoczebna dawali. Wže kryszczony, jak maje mnuoho tych chresnikuw, to po dwa jici dyelit, a jak mencz – to sztyry daje. Takim czymś zanimajut sia. Bruń Boże, na perszyj deń kob ne czesalisia. W mene kosa buła welika, gruba, proszusia baby: «Babciu, dorohutka, ja zaczeszusia». «Ne možna, dytiulko, czesatysia, wzawtra zaczeszieszia». Bruń Boże, ne možna buło, bo każe: «Wsiutko na poli wyhrybut ptaszki i żadnoho ziarka ne zostane i horod pohrabjat, jak ty budesz czesatysia».

Tymianka – wieś w powiecie siemiatyckim, w gminie Nurzec-Stacja, parafia prawosławna Telatycze. Wieś jest siedzibą sołectwa Tymianka, w którego skład wchodzi również miejscowość Piszczatka.

Koszki – wieś w powiecie bielskim, w gminie Orla, parafia prawosławna Podbiele. Przed wsią umieszczone są tablice z dodatkową nazwą w języku rzekomo białoruskim „Kouki”.

Марія Яконюк, Курашево, гм. Чижи^е (зап. 2014 року):

Несут цибулю на гору, жеб вона не змерзла і вже перед Благові^сщиньом знімают і обірают той цибульнік. Обіраємо той цибульнік. І мусово ж било їм красіті тия яйця. І ще ж для тих небуожчыкуов, для хрищоних* так само – то вже давали яйця тия хрищони**, все по пари давали. На Великдень треба велми мнуого ієць, жеб најі^стисія, і ще ж треба било занести на моголкі. Такіє билі ві^рующи люде, так усьо сполняли. І ми так росли ді^ті. Носія^тся ще яйця на моголі, але вже менч тепер несут, менч несут. Але так-о як обачиш, то лежат тия ієчка.

*хрещеники

** хрещені батьки

Kuraszewo – wieś z cerkwią parafialną w powiecie hajnowskim, w gminie Czyże.

Записувала Людмила ЛАБОВИЧ

На фото крашанкі на моголках у Чижах, 2018 руок

Marija Jakoniuk, Kuraszewo, gm. Czyży^е (зап. 2014 року):

Nesut cibulu na horu, żeb wona ne zmerzła i wże pered Błahowi^szczyniom znimajut i obirajut toj cibulnik. Obirajemo toj cibulnik. I musowo ż było jim krasiti tyja jajcia. I szcze ż dla tych nebuozczykuow, dla chryszczonych* tak samo – to wże dawali jajcia tyja chryszczony**, wse po pary dawali. Na Welikdeń treba welmi mnuoho iječ, żeb naji^sstisia, i szcze ż treba było zanesti na mohielki. Takije byli wi^rujuszczы lude, tak usio społniali. I my tak росли di^ti. Nosia^t sia szcze jajcia na mohiłu, ale wże mencz teper nesut, mencz nesut. Ale tak-o jak obaczysz, to leżat tyja ijeczka.

*chreszczenyky

** chreszczeni ba^tky

Kuraszewo – wieś z cerkwią parafialną w powiecie hajnowskim, w gminie Czyże.

Zapysowała Ludmyła ŁABOWYCZ

Na foto kraszanki na mohilkach u Czyżach, 2018 ruok

Нема нашого Великодня перед 4 квітня...

Продовження з 2-ї стор.

Перші християни орієнтовались на юдейський календар і святковали по-різному. Наприклад, 14 ніссана урочисто одправляли Богослужінне на згадку хресної смерті Христа і називали той день «Пасхою Хресною», а через день святковали Воскресінне. Інші смерть Спасителя згадували у першу п'ятницю послі 14 ніссана, а Воскресінне – в першу неділю послі сього. Дату святкування Великодня (християнської Пасхи) за юліанським календарем врегулював Перший Вселенський Собор у 325 році. Отці Церкви, які зібралися тогди у Нікеї, прийшли до висновку, що християнську Пасху не можна святковати перед або водночас із юдейською, бо тогди порушується послідовність євангельських подій.

Прийнято рішення, що дата Великодня має випадати на першу неділю послі першої весняної повні місяця, яка наступає послі весняного рівнодення. Коли ж станеться так, що на тую неділю випаде і єврейська Пасха, то святкування Великодня переноситься на наступну неділю. Перша місячна повня може статися 21 березня, тому Великдень може припадати в період од 22 березня до 25 квітня. Коли Великдень збігається зі святом Благівіщення (7 квітня), то він називається Кириопасха (Господня Пасха).

Щоб уникнути помилки при визначенні Великодньої неділі, постановлено, що про її дату має рік наперед повідомляти єпископ Александрії – міста, що було тогди великим центром науки, в тому числі й астрономії. При кінцві IV століття щорічні послання Александрійських єпископів замінено Пасхалією, яка охоплювала більшу кількість років. Перша така пасхалія була оголошена в 388 році патріархом Тимофієм Александрійським. В 436 році пасхалія була видана вже на 95 років наперед (з 436 по 531 роки) одним із його наступників, святым Кирилом Александрійським.

Всі християни Александрійською пасхалією користувалися до 1582 року, коли то Римо-католицька церква перейшла на новий календар, запроваджений папою Гри-

Продовження з 2-ї стор.

Perszy chrystyjany orijentowałyś na judejskыj kalendar i swiatkowaly po-riznomu. Naprykład, 14 nissana uroczysto odprawłaly Bohosłuzinnie na zhadku chresnoji smerti Chrysta i nazywaly toj deń «Paschoju Chresnoju», a czerez deń swiatkowaly Woskresinnie. Inszi smert' Spasytela zhadowaly u perszu pjatnyciu posli 14 nissana, a Woskresinnie – w perszu nedilu posli sioho. Datu swiatkowania Welykodnia (chrystyjanskoji Paschy) za julianskым kalendarem wreholowaw Perszыj Wselenскыj Sobor u 325 roci. Oci Cerkwy, jakiji zibralsia tohdy u Nikeji, pryszly do wysnowku, szczo chrystyjansku Paschu ne možna swiatkowaty pered abo wodnoczas iz judejskoju, bo tohdy poruszujet' sia poslidownist' jewanhel'skыx podij.

Pryjniato riszennje, szczo data Welykodnia maje wypadaty na perszu nedilu posli perszoji wesnianoji powni misiacia, jakaja nastupaje posli wesnianoho riwnodennia. Koly ż stanet' sia tak, szczo na tuju nedilu wypade i jewrej'ska Pascha, to swiatkowanie Welykodnia perenosyt' sia na nastupnu nedilu. Persza misiaczna pownia może statysia 21 bereznia, tomu Welykdeń może prypadaty w period od 22 bereznia do 25 kwitnia. Koly Welykdeń zbihajet' sia zi swiatom Błahowiszczennia (7 kwitnia), to win nazywajet' sia Kyriopascha (Hospodnia Pascha).

Szczob unyknyty pomyłky pry wyznaczeni Welykodnioji nedili, postanowleno, szczo pro jiji datu maje rik napered powidomlaty jepyskop Aleksandriji – mista, szczo було tohdy welykым centrom nauky, w tomu czysli j astronomiji. Pry kinciowi IV stolittia szczoriczni posłannia aleksandrijskыx jepyskopiw zamineno Paschalijeju, jakaja ochopluwała bilszu kilkiśt' rokiw. Persza takaja paschalija була oholoszena w 388 roci patriarchom Tymofijem Aleksandrijskым. W 436 roci paschalija була wydana wże na 95 rokiw napered (z 436 po 531 roky) odnym iz joho nastupnykiw, swiatym Kyryłom Aleksandrijskым.

Wsi chrystyjany aleksandrijskoju paschalijeju korystowalysia do 1582 roku, koly to Rymo-katolycka cerkwa perejszła na nowyj kalendar, zaprowadzenyj papoju Hry-

горієм XIII і відомий під назвою «григоріанського», або «нового стилю». У зв'язку з тим було запроваджено й нову пасхалію, в якій Великдень переважно випадає на інші дні – з одного боку є то наслідком розходжень поміж старим і новим стилями (у XVI ст. було то 10 днів, у XX–XXI вже 13), з другого – через одмову од принципу, щоб святкувати завжди послі єврейської Пасхи (трапляється, що в католицькій Церкві Великдень припадає на єврейську Пасху, а часом навіть і перед єю). Сьогодні так Великдень святкують римо-католики, білоруські греко-католики і частина протестантів (т.зв. «новостильники»), а також Фінляндська Православна Церква. Православни ж усіх інших Церков святкують Великдень згідно з постановами Нікейського Собору, в тому числі й ті, що інші свята одзначають за григоріанським календарем, наприклад грецькі православні церкви.

Буває, що всі християни святкують Великдень одночасно – так буде у 2025 і 2028 роках. Переважно святкування проходить однак окремо, хоч формально в тих самих числах, бо в період од 22 березня до 25 квітня. Оно що юліанське 22 березня то вже «новостильне» 4 квітня, а 25 квітня то «новостильне» 8 травня. Тому, якщо католицький, або як наш народ каже – «польський Великдень» (вирахований за Григоріанською пасхалією), випаде вельми рано (ще на «юліанську зиму»), то у православних тогди ледво перші тижні посту, бо «наш Великдень» тогди буде в останніх днях квітня або у травні. Така ситуація буде хоч би у 2021 р. (4.IV – 2.V), 2024 (31.III – 5.V), 2027 (28.III – 2.V) роках. Найчастіша однак ситуація, коли «польський Великдень – на нашу Вербницю» й обадва у квітнєві, що маємо сього року (21 – 28.IV; ідентичні дати будут ще у 2030 рокові), а тоже у 2020 (12-19.IV), 2022 (17 – 24.IV), 2023 (9 – 16.IV), 2026 (5 – 12.IV), 2029 (1 – 8.IV) роках.

Дати Великодня можна вираховати й самому. Для прикладу, у програмі братських шкіл, якій у XVI – XVII ст. діяли у Львові, Бересті, Білську й інших містах було навчання «пасхалій і луннаго теченія» (луна = місяць). Сьогодні однак можна всі потрібні дати знайти в Інтернеті, ну й кожного року є календар додаваний до «Над Бугом і Нарвою».

Ігнат СТАВИЩУЦЬКИЙ

horijem XIII i widomyj pid nazwoju «hryhorianškoho», або «nowoho stylu». U zwjazku z tym було запроваджено j nowu paschaliju, w jakij Welykdeń perewažno wypadaje na inszi dni – z odnoho boku je to naslidkom rozchodzeń pomiż starym i nowym stylamy (u XVI st. було to 10 dniw, u XX-XXI wże 13), z druhoho – czerez odmowu od pryncypu, szczob swiatkowaty zawżdy posli jewrejśkoji Paschy (traplajet`sia, szczo w katolyćkij Cerkwi Welykdeń prypadaje na jewrejśku Paschu, a czasom nawit` i pered jeju). Siohodni tak Welykdeń swiatkujut rymo-katolyky, biłoruški hreko-katolyky i czastyna protestantiw (t.zw. «nowostylnyky»), a takož Finlandśka Prawosławna Cerkwa. Prawosławni ž usich inszych Cerkow swiatkujut Welykdeń zhidno z postanowamy Nikejśkocho Soboru, w tomu czysli j tyji, szczo inszi swiata odznacajut za hryhorianśkym kalendarem, naprykład hrećki prawosławni cerkwy.

Buwaje, szczo wsi chrystyjany swiatkujut Welykdeń odnoczasno – tak bude u 2025 i 2028 rokach. Perewažno swiatkowanie prochodyt odnak okremo, chocz formalno w tych samych czyslach, bo w period od 22 bereznia do 25 kwitnia. Ono szczo julianśke 22 bereznia to wże «nowostylne» 4 kwitnia, a 25 kwitnia to «nowostylne» 8 trawnia. Tomu, jakszco katolyćkij, або jak nasz narod kaže – «połśkij Welykdeń» (wyrachowanyj za Hryhorianśkoju paschalijeju), wypade welmy rano (szcze na «julianśku zymu»), to u prawosławnych tohdy ledwo perszi tyżni postu, bo «nasz Welykdeń» tohdy bude w ostannich dniach kwitnia або u trawni. Takaja sytuacija bude chocz by u 2021 r. (4.IV – 2.V), 2024 (31.III – 5.V), 2027 (28.III – 2.V) rokach. Najczastisza odnak sytuacija, koly «połśkij Welykdeń – na naszu Werbnyciu» j obadwa u kwitniowi, szczo majemo sioho roku (21 – 28.IV; idencyzni daty budut szcze u 2030 rokowi), a tože u 2020 (12-19.IV), 2022 (17 – 24.IV), 2023 (9 – 16.IV), 2026 (5 – 12.IV), 2029 (1 – 8.IV) rokach.

Daty Welykodnia można wyrachowaty j samomu. Dla prykładu, u prohrami bratśkych szkół, jakiji u XVI – XVII st. dijaly u Lwowi, Beresti, Biłsku j inszych mistach było nawczanie «paschalij i łunnahog teczienija» (łuna = misiać). Siohodni odnak można wsi potribni daty znajty w Interneti, nu j každoho roku je kalendar dodawanyj do «Nad Buhom i Narwoju».

Ihnat STAWYSZCZUŃKYJ

Сад пісень Великого посту в Добриводі

17 березня, в першу неділю Великого посту – Перемоги Православ'я – в сільській світлиці в Добриводі лунали пісні приурочені до цього періоду. Це чергова ініціатива місцевого Гуртка сільських господинь та гуртка православного Братства святих Кирила та Методія в Кліщелях. Два тижні раніше кліщелівські братчики організували в культурному центрі «Гладишка» вернісаж виставки фотографій церков на Лемківщині, а 1 березня сільські господині з гуртків у Дашах, Добриводі і Топорах влаштували в останньому з сіл жіноче свято поєднане з запустами.

– Якийсь час тому жінки з гуртка сільських господинь, а також братчики з нашого братства подумали, що треба було б організувати зустріч, на якій будемо співати великопісні пісні – говорить голова гуртка Братства святих Кирила та Методія в Кліщелях Галина Артисевич. – І так почалась підготовка. Запросили ми хор з церкви святого Іоана Хрестителя в Гайнівці, запросили також матушку Катерину з монастиря в Залішанах, а також наші хори – з Добриводи і Кліщель. Всі підготували великопісні пісні і всі вони співзвучали з цим, про що говорила сестра Катерина.

Сестра Катерина розповіла про Великий піст у навчанні Отців Церкви. У своїй доповіді вона підкреслила потребу поглиблення знання Святого Письма для кращого розуміння змісту церковних богослужінь у час посту, для прикладу «Великого покаянного канону святителя Андрія Критського», який прочитується частинами на великому повечір'ї з понеділка до четверга першої седмиці Великого посту, і також на утрені четверга п'ятої седмиці. Великий піст – це підготовка християн до найголовнішого свята – Пасхи, Воскресіння Христового. Це період внутрішнього духовного очищення та вдосконалення. Сенс посту – не в тому, щоб чогось не їсти, а в нашій концентрації

на головному в житті. Тілесне постування допомагає щиро покаятися та виправити свій шлях таким чином, щоб він вів до спасіння.

Доповненням слів сестри Катерини були пісні, які згідно з традицією слід співати у час посту. Багато старовинних покаянних пісень знають жінки з фольклорного ансамблю з Добриводи – господині зустрічі.

– Пісні, які ми сьогодні співали, походять з давніх часів – говорить Валентина Климович з колективу. – Переказали нам їх ще наші бабусі, мами. Ми їх попереписували в зошити, але поки не знали мелодії, то їх не співали, а потім отець Лука мелодії нам подав і почали вже співа-

ти. Колись з такими піснями їздили співати до костелу і церкви у Заблудові і до Дуброви-Білостоцької. А зараз то трішки в церкві і при покійниках збираємось і співаємо. Колись то ще «Крестную песнь» співали в церкві, а тепер вже не співаємо, бо немає кому.

Згадуваний отець Лука Бартошук, вікарний церкви Успіння Пресвятої Богородиці в Кліщелях, це справжній авторитет у ділянці досліджень церковної та народної культури нашого регіону. Записує він старших людей – носіїв знання про колишні звичаї, побут, мову, а також музичну культуру, як церковну, так і світську. Однією з його дослідницьких ділянок є збиран-

ня та копіювання своєрідних сільських богогласників – зошитів, до яких, найчастіше, жінки переписували паралітургійні пісні.

– Коли йдеться про великопісні паралітургійні пісні, можемо їх поділити на три періоди – говорить отець Лука. – Десь до кінця XVI століття то були світські пісні, але з релігійним змістом, які співалися у Великий піст і тут, в Добриводі, також заховалася така одна пісня – «Бігла Текля сиротонька». В тамтой час дяки в церкві співали стихирі і також розспіви були розписані по нотах – стихирі покаянні, стихирі про Страсті Христові. Так що ці дві дороги якби розходились, а в XVII – XVIII століттях почали поставати твори для простих людей, які увійшли у «Богогласник», виданий 1790 року у Почаєві. Були це пісні покаянні – про душу, про свій гріх, про поправу самого себе і про Страсті Господні. Потім у XIX столітті прийшли до нас пісні російськомовні, іноді були то якісь вірші, яким знаходили мелодію і співали. А тепер приходять до нас українськомовні і білоруськомовні з різних збірників, яких учимось і співаємо. Кожна епоха мала свій стиль та свою мелодіку.

До Добриводи отець Лука Бартошук приїхав з церковним хором з Кліщель. Як згадує, пісні великопісні та покаянні найбільш співуються, коли люди збираються над померлим.

– Коли хтось вмере, тоді в хаті співають. Але колись то в п'ятниці збирались в селах і співали. Була також така старовинна традиція, старіше покоління пам'ятає – у Великодню П'ятницю, після Виносу Плацаниці оставалися люди в церкві і чекали на Заутреню і Літургію Великодньої Суботи, яка правилась о першій годині ночі. Тоді з вечора, сидючи в церкві, співалися ці великопісні пісні. Була така старовинна пісня, яка не записана в ніяких співаниках – про Лазаря: «Було на світі двох братів – один Велийон, а другий Лазар». То були дідівські пісні, діди ходили по хатах і їх співали, або стояли під церквою і просили хліба.

Гостем зустрічі з великопісною піснею в Добриводі був також хор православної парафії святого Іоана Хрестителя в Гайнівці. Його керівник Віта Коцюбайло та учасниці цього хору, а також іншого, яким вона керує – хору «Воскликновіння», співпрацюють і друкать з жінками з добривідського ансамблю.

– Колектив з Добриводи це є, можна сказати, наші партнери – говорить Віта Коцюбайло. – Жінки з Добриводи вчать нас паралітургійних пісень. Наша молодь була дуже зацікавлена цими піснями, тому що народні пісні всі знають і співають, а паралітургійні – вони однак завмирають. У сільських хорах зараз мало молодших людей, всі старші жіночки. А в нас все таки місто і багато молоді, яка хоче навчитися цих пісень, співати їх. Вертається, входить у моду це, що колись, старе. Тому-то ми вирішили прийхати тут, щоб послухати,

як співають жінки з Добриводи, які знають багато таких пісень з розбудованими текстами.

Вже традиційно зустріч у Добриводі не могла обійтись без гостини для всіх прибулих. І тут, подібно як на концерті, можна було пізнати традиційні, на цей раз не мелодії – але смаки. На столі були пісні страви, які молодшим можуть бути незнайомі, а про яких згадували бабусі і прабабусі і які засвідчують про те, що пісне не значить – несмачне.

Концерт великопісних пісень кліщелівське братство організувало не лише в Добриводі. 31 березня у центрі «Гладишка» в Кліщелях відбулась чергова зустріч, під час якої до учасників приєднався ще хор з парафії Покрова Пресвятої Богородиці в Дубичах-Церковних.

Славомир САВЧУК
Польське Радіо Білосток
Фото автора статті

Чи село то, чи місто, завше знайдуться люде, якіє не оно живут справами штоденними, але й маюот разни таланти і зацікавлія. Належит до їх тоже Іван Питель з Городнікув над Бугом (Сім'ятицькі повіт), котори народівся у 1949 році і боульшость свого життя переробів на «руодному загоні». Вже од дітячих літ цікавівся вуон музикою, потум грав у разних музичних колективах, а остатнім часом зачав вишукувати інформації про своє село, записувати свої спогоди про його життє, а тоже про свою сімейну історію. Не є то велика книжка, боульш короткі нотаткі, на певно однак зацікавлят вони не оно городніцькіх жителюв чи своякуов і знайомих автора, бо ж вся «велика» історія то сума «малих» людських біографій. В сьому номерові друкуюмо запискі Івана Питля про Городнікі, а в одному з наступних – про його родовуод і життє. (юг)

Сzy село то, czy miasto, zawsze znajdut`sia lude, jakiję ne ono żywut sprawami sztodennymi, ale j mająot razny talanty i zacikawlinia. Należyт до jich тоже Iwan Pytel z Horodnikuw nad Buhom (Simjatycki powiat), kotory narodiwsia u 1949 roci i buolszost` swoho żyttia pererobiw na «ruodnomu zahoni». Wże od ditiaczych lięt cikawiwsia wuon muzykoju, potum hraw u raznych muzycznych kolektiwach, a ostatnim czasom zaczaw wyszukuwati informacji pro swoje село, zapisuwati swoji spohady pro joho żyttie, a тоже pro swoju simejnu istoriju. Ne je to wielika knizka, buolsz korotki notatki, na pewno odnak zacikawlat wony ne оно horodničkih żyteluw czy swojakuow i znajomych awtora, bo ż wsia «wielika» istorija to suma «małych» ludzkich biohrafij. W siomu nomerowi drukujemy zapiski Iwana Pytla pro Horodniki, a w odnomu z nastupnych – pro joho rodowuod i żyttie. (juh)

Nadbużańska wieś Ogrodniki

Moim zdaniem wieś Ogrodniki (*Horodniki*) powstała przypuszczalnie razem z Wólką Zamkową, gdy Drohiczyn był stolicą ruskiego księstwa, na co wskazuje cmentarz w lesie, na wzgórku nad Bugiem, który odkryli archeolodzy. Zaś dowodem, że wieś Ogrodniki należała do parafii w Drohiczynie, jest ikona Zesłania Ducha Świętego, подарowana w 1668 roku przez parafianina Timofieja. Timofiej, podobnie jak wielu innych, pracował na barkach wodnych przy załadunku i wyładunku różnych towarów, za uczciwą i dobrą pracę otrzymał na własność ikonę, którą подарował cerkwi w Drohiczynie. Ludzie wozili na barkach ikony, które chroniły od zatonięć lub innych nieszczęść. O tym, że kiedyś był tu transport rzeczny, świadczą pozostałości po murach nadbrzeżnych, spichrzach i magazynach zbożowych oraz inne szczątki.

Na tych terenach Wólka Zamkowa i Ogrodniki są najstarszymi wioskami. Mieszkańcy Ogrodnik przybyli ze Słoch Annapolskich. Prawdopodobnie na początku były tu dwie rodziny,

które zajmowały się rybołówstwem, dlatego zamieszkały blisko dużej rzeki i czerpały korzyści z połowu ryb.

O szkole

Przed I wojną światową, dokładnie nie wiadomo w jakim czasie, w Ogrodnikach została zbudowana szkoła podstawowa, stojąca za obecną świetlicą, na piaszczystym wzgórzu, trochę z lewej strony. Do tej szkoły chodziły dzieci z Ogrodnik i Klekotowa.

Szkoła stała na swoim miejscu do początku II wojny światowej, gdy Bug stał się granicą – po naszej stronie było sowieckie wojsko, a za rzeką Niemcy. Sowieckie wojsko kazało mieszkańcom Ogrodnik wynieść się z wioski, więc osiedlili się w Klekotowie. Opuszczając wieś, mieszkańcy rozebrali i przenieśli budynek szkolny do Klekotowa, żeby mieć swoją szkołę na miejscu. W 1941 roku Niemcy przegonili Sowietów i mieszkańcy Ogrodnik zaczęli wracać na swoje siedliska. Budynek szkolny został jednak w Klekotowie. W 1942 roku chciano zabrać szkołę z powrotem do swojej wsi, ale klekotowianie nie

zgodzili się i nie oddali szkoły, przez co do 1949 roku wszystkie dzieci – od klasy pierwszej do siódmej – uczęszczały do Klekotowa.

W 1949 roku sołtys Mikołaj Dmitruk zorganizował w Ogrodnikach 4-klasową szkołę w prywatnym budynku Antoniego Kiczki. Nauczycielem był Szmurło, który uczył około roku. Nauka u Antoniego Kiczki trwała krótko, zaledwie kilka miesięcy, bo mieszkający po sąsiedzku Mikołaj Kiczko wykończył swój dom i oddał jego połowę na naukę dzieci z pierwszych 4 klas. Dzieci wtedy chodziły boso, a całą rozrywką była gra w piłkę i palanta.

Od 1949 roku do 5 klasy część dzieci chodziła uczyć się do Klekotowa, pozostali (8 osób) uczęszczali do Mężenina, gdzie szkoła znajdowała się we dworze. Tam dzieci uczyły się tylko przez dwa lata.

Od 1950 roku nauczycielem był Mieczysław Piwnicki, który mieszkał w domu Kołody. Po nim uczyło w szkole kilka innych osób, a więc pani Zaręba, która mieszkała na stacji u Żabiuków na końcu wioski i pani Janina Lipińska. Do samego końca istnieje

Uczniowie szkoły w Ogrodnikach. 1949 rok

nia szkoły w Ogrodnikach pracowała Henryka Sutyniec, panięskie nazwisko Sapiej, która pochodziła z Szepietowa i wyszła za mąż za Włodzimierza Sutyńca. Jest moją sąsiadką do dziś. Pani Sutyniec uczyła w Ogrodnikach do 1971 roku, następnie pracowała w Klekotowie.

W obecnej chwili dawny budynek szkolny został wynajęty na wikliniarstwo.

Historia z czasów wojny

Wiosną 1944 roku Niemcy robili doświadczenia z raketami V2, z których jedna trafiła w obejście Pytlów. Uszkodzony został dom, w którym mieszkał Antoni Pytel z żoną Anną z domu Gumieniak oraz siostrami. Z powodu wybuchu ranne zostały trzy kobiety – każda z nich miała uszkodzone jedno oko i nie widziały na nie do końca życia.

Eudokia Pytel, siostra Antoniego, która straciła lewe oko, wyszła za mąż za Bazylego Dmitruka. Mieszkali na początku wsi, jadąc od Klekotowa. Ich sąsiadami byli Emilian i Pelagia Dmitrukowie. Emilian był wojskowym wyższego stopnia, w cywilu był rolnikiem i dobrym traczem materiałów budowlanych. Był charakterny. Pelagia Dmitruk, która pochodziła z Wólki Nadbużnej, była ludową akuszerką, czyli jak dawniej mówiono „babką”. Gdy zachodziła potrzeba, do porodów chodziła nawet w środku nocy, jeździła także za Bug. Pelagia była dobrą kucharką i dobrą śpiewaczką, miała różne zdolności.

Zdjęcie Eudokii z Pytlów zamieścił „Siemiatycki Kurier Samorządowy” w nie opatrzonym nazwiskiem autora artykule „Tu też łamała się potęga III Rzeszy”, mówiącym o tym, jak w 1944 r. *nasza podlaska nadbużańska ziemia otrzymała od dnia urodzin Hitlera (20 kwietnia) „prezent”*. Było to codzienne testowanie „cudownej broni Hitlera” – pocisków-samolotów bezzałogowych V-1 i raket balistycznych ponaddzwiękowych V-2. *Broń ta miała odwrócić losy wojny. Intensywnym rejonem docelowym tej broni była nasza ziemia podlaska po obu stronach rzeki Bug, w kręgu pomiędzy miejscowościami Drohiczyn – Siemiatycze – Sarnaki – Pla-*

*terów. Hasłem wywoławczym tej akcji stały się Sarnaki ze względu na niewypał pocisku V-1 na tym terenie. Rakiety V-2, dwa razy większe niż V-1, padały pionowo, bezszelestnie, zaskakując mieszkańców przeraźliwym i nagłym jak grom z jasnego nieba wybuchem. Trafiły one w domy mieszkalne (np. Ogrodniki – dom pp. Pytlów), budynki gospodarcze (Sytki – stodoła p. Wilińskiego), pola, lasy, łąki. Wokół wybuchu rakiet rozrzuconych było zawsze wiele różnych części, które skrupulatnie wybierały ekipy niemieckie, ale przed nimi zawsze byli pierwsi najbliżsi mieszkańcy, wśród nich ludzie z podziemia lub z nimi współpracujący, którzy zebrane części właściwymi kanałami przekazywali do dowództwa w Warszawie, a stąd do Londynu. O Eudokii czytamy: *Do dziś w Ogrodnikach k/Siemiatycz żyje Eudokia Dmitruk z domu Pytel, której rakietą rozwalila dom jednorodzinny, a one z siostrą zostały poszkodowane na zdrowiu (wybite oko, niedowład ręki na skutek zerwania ścięgien). Leczona była w Szpitalu Miejskim w Białymstoku.**

Takich wybuchów rakiet V2 było w naszej okolicy kilka. Na szczęście więcej poszkodowanych nie było, a niektórzy mieszkańcy Ogrodnik, jak Bazyl Dmitruk, Konstanty Dmitruk, Wiktor Gumieniak (*Humeniak – Red.*), Mikołaj Kiczko z aluminiowych części, któ-

Jeden z nadbużańskich bunkrów tzw. Linii Mołotowa (1940-1941). Fot. Ju. Hawryluka

re znaleźli, wykonywali naczynia kuchenne i inne przedmioty potrzebne w gospodarstwie, wtedy bowiem wszystkiego brakowało.

O wsi dawniej i dziś

Jak sięgam pamięcią, dawniejsi ludzie byli ze sobą zżyci. Zbierali się w zimie przy grze w karty. Obowiązywało też strzeżenie wsi od pożaru i kradzieży. Nazwa tej czynności to „warta”. Nocami pilnowano po dwóch, według kolejności zamieszkania.

Na ogół mieszkańcy wsi trudnili się rolnictwem. Uprawiali ziemię końmi, gdyż nie mieli żadnych maszyn rolniczych. Hodowali trzodę chlewną, konie, krowy, owce, drób i inne zwierzęta. Jako transport służył wóz żelazny (*żeleźniak* – Red.), a główną siłą pociągową był koń.

Niektórzy trudnili się robieniem samogonu (*samohonki* – Red.) ze zboża i cukru. Kobiety robiły piwo z buraków cukrowych i podpiwku z dodatkiem chmielu i cukru. Młodzi, jak popili samogonu, szli przez wieś ze śpiewem. Sprawiało im to radość. Była też energia i chęć do organizowania następnych zabaw. Mieli we wsi dobrego muzykanta Władysława Jurczuka o pseudonimie Kołęda, którego ojciec ożenił się w Ruskowie, biorąc za żonę Teofilę, kobietę wiary ewangelickiej – była gospodarna, dbała o uczciwość i uczyła innych, by byli uczciwi.

Gawrył, ojciec Władysława Jurczuka, również był muzykalny, pilnował, żeby jego syn czysto prowadził muzykę. Uczył gry z nut na skrzypcach i na harmonii. Władysław, grając po okolicznych wioskach, poznał przyszłą żonę Lidkę ze wsi Zajęczniki. Młodzi po pewnym czasie się pobrali, ale nie mieli dzieci. Władysław Jurczuk był dobrym nauczycielem muzyki i miał dużo uczniów. Pobudował dom w Siemiatyczach przy ul. Drohiczyńskiej. W 1967 roku zmarł z powodu raka. Swojej żonie powiedział, żeby harmonię, którą zamówił u fachowca Boruckiego w Warszawie, sprzedała najlepszemu uczniowi Rościślawowi Kiślakowi z Borysowszczyzny, który tę pamiątkę ma i gra do dziś.

Ludzie ze wsi Ogrodniki w wolnym czasie siedzieli na ławkach i słu-

chali muzyki p. Jurczuka, który często przygrywał, ucząc się nowych utworów, pod swoim domem.

Ogrodniczanie bogaci nie byli, choć czasami skłóceni ze sobą, jednoczyli się w razie potrzeby. Mieszkali w chatkach krytych słomą. W środku domu podłoga była z gliny. Od święta posypywano ją piaskiem. Ściany były białone *glinką*.

Wkoło był piach i nie było do wsi drogi dojazdowej. Taka droga zastępcza była poza wsią. Jazdę tędy nazywano *po zahumeniu*. Droga prowadząca przez wieś była piaszczysta, nie nadawała się do jazdy samochodem. Asfaltową drogę zrobiono w 2000 roku. Kursowały nawet autobusy – codziennie cztery kursy z Ogrodnik do Siemiatycz i z powrotem.

W 1954 roku była duża powódź. Przysłano amfibie i wojsko do pomocy mieszkańcom. Żołnierze wywozili ludzi z dobytkiem na wyższe tereny. Pomagali do czasu ustąpienia żywiołu. Powódź nawiedzała wieś kilkakrotnie.

Dorośla młodzież w zimie organizowała potańcówki w domach. Tańczono u gospodarzy, którzy mieli większe chaty. Prawie na każdej zabawie dochodziło do bójek lub innego zamieszania. W lecie młodzi zbierali się na dworze i grali w karty. W niedziele lub święta robili wieczorem majówki nad Bugiem.

Starszą młodzież pozaszkolną nazywano wtedy kawalerką. Łączyła się ona w grupy według swego wieku. Było kilka grup chłopców i dziewczyn.

Śpiewający znane od pokoleń piosenki ukraińskie zespół folklorystyczny z Ogrodnik na scenie II Festiwalu Kultury Ukraińskiej Mielnik '92 (29 – 30 sierpnia 1992 roku). Fot. Ju. Hawryluka

Przed Nowym Rokiem wg kalendara juliańskiego dziewczęta urządzały różne wróżby, które pokazywały im przyszłość. Chłopcy zaś wymyślali różne psoty. Gospodarze nie byli w stanie dopilnować swego mienia.

W czasie gdy spali, zawsze przeniesiono jakąś rzecz lub przedmiot w inne miejsce. Trzeba było potem to odnaleźć. Taką tradycją witano Nowy Rok.

Przez pewien czas we wsi działał kobiecy zespół folklorystyczny. Ze znanymi od pokoleń pieśniami wystąpił on między innymi na scenie II Festiwalu Kultury Ukraińskiej w Mielniku, który odbywał się 29 – 30 sierpnia 1992 roku. Nasz tradycyjny folklor od Anny Sycewicz i Marii Kiczko zapisywały badaczki ze Lwowa Łarysa Łukaszenko i Hałyna Pochyłewycz, które potem wydały specjalną płytę z podlaskimi pieśniami.

W 1965 roku we wsi założono światło elektryczne, przy czym pracowały dwie brygady elektryków. Pojawiła się nowość – telewizja, a potem komputery, Internet. Teraźniejsza technika wszystko zmienia, zwyczaje i obyczaje idą w niepamięć, a ludzie są samolubni, dbają tylko o siebie.

Podlasianka Ludmila Filimoniuk i lwowianka Hałyna Pochyłewycz (z dyktafonem) podczas zapisywania w 1999 roku pieśni od Anny Sycewicz i Marii Kiczko (zdjęcie z broszury dołączonej do płyty „Postopjanka z Podlaszszu. Tradycyjna muzyka Pidlaszszu”, którą w 2004 roku w Kijowie wydało Wseukrajnińskie Towarystwo „Proswita”).

Jan PYTEL

Заступниці Голови
Союзу українців Підляшшя

Марії Рижик

глибоке співчуття з приводу смерті

Матері,

бл. п. Анни Шаблінської,

висловлюють

*Союз українців Підляшшя
та друзі*

ВІЧНА ЙОМУ ПАМ'ЯТЬ!

3 квітня 2019 року упокоївся

бл. п. Микола Блащук

Народжений 1945 року у селі Мощона-Панська випускник Українського педагогічного ліцею у Бартошицях працював на посадах вчителя і директора Початкової школи у Милейчичах та активно діяв на громадській ниві – обирався до Головної ради Союзу українців Підляшшя та війтом Милейчицької гміни.

Щире співчуття Родині Покійного висловлює
Головна управа Союзу українців Підляшшя

Parę słów o Krymie

Półwysep ten w najdawniejszych źródłach historycznych (Herodot, Strabon) nazywano Taurydą, ponieważ ponoć pierwszymi mieszkańcami byli tam Taurowie, o których jednak właściwie prawie nic nie wiemy. W VII i VI w. p.n.e. pojawiają się na półwyspie pierwsze miasta-państwa, które były koloniami greckimi. Najślynniejsze z nich to Chersonesz (koło dzisiejszego Sewastopola) i Pantikapajon (dziś Kercz). Grecy przynieśli tam swoją kulturę, rozwinęli rzemiosło i handel, co sprzyjało bogaceniu się mieszkańców. W V w. p.n.e. miasta te zjednoczyły się, tworząc, istniejące przez pewien czas, Królestwo Bosporańskie. Bogate miasta były łakomym kąskiem, toteż zarówno w starożytności, jak i średniowieczu, wiele różnych plemion oraz państw próbowało opanować ten półwysep bądź jego jakąś część, tworząc tam różne organizmy państwowe. Do władania półwyspem pretendował także starożytny Rzym i dotarli tam w swej długiej wędrówce nawet Goci, co posłużyło później pretekstem dla Hitlera, który planował utworzyć na Krymie niemiecki Gothenland.

Ważnym etapem w historii tego półwyspu było opanowanie go w XIII w. przez Mongołów, którzy włączyli go do potężnego państwa Złotej Ordy. Właśnie w tym czasie pojawia się i zaczyna niepodzielnie panować nowa nazwa półwyspu – Krym. Badacze nie są zgodni co do jej pochodzenia, ale wielu uważa, że pierwowzorem nazwy było jedno z istniejących wówczas na tym półwyspie miast.

Złota Orda rozpadła się w XV w. i wówczas powstało, dobrze nam znane z historii Polski i Ukrainy, nowe państwo – Chanat Krymski, który wkrótce popadł w zależność od tureckiego Imperium Osmańskiego. Aż do drugiej połowy XVIII w. cały basen Morza Czarnego znajdował się pod panowaniem Turków. Dopiero w wyniku kilku wojen rosyjsko-tureckich północne wybrzeże Morza Czarnego zdobyła Rosja. Co prawda w traktacie pokojowym z 1774 r. zapisano, że Chanat Krymski

Ruiny dawnego Chersonesu Taurydzkiego (Korsunia; obecnie w granicach administracyjnych Sewastopola), w którym wg latopisów wielki książę kijowski Włodzimierz przyjął w 988 roku chrzest – poświęcony mu sobór widzimy na drugim planie (wzniesiona w XIX w. świątynia została zniszczona w czasie II wojny światowej i odbudowana w l. 2000-2004).

będzie niezależny „po wieczne czasy”, ale już dwa lata później armia rosyjska weszła na półwysep. Wybrano ostatniego marionetkowego chana Szachin Gireja, ale w 1783 r. caryca Katarzyna II „łaskawie przyjęła” Krym do swego imperium, włączając go do nowo utworzonej guberni taurydzkiej. Przeciwnie włączeniu Krymu do Rosji protestowała jedynie Francja, ale rosyjscy dyplomaci odpowiedzieli, przypominając niedawne włączenie do Francji Korsyki. Nie powiodła się również próba oderwania od Rosji tego półwyspu podczas wojny krymskiej (1854-1855).

Tuż po zajęciu Krymu przez Rosję, ale także i później, miało miejsce kilka zbiorowych wyjazdów Tatarów Krymskich do Turcji, co spowodowało znaczne zmniejszenie liczby ludności półwyspu. Jednak w XIX w. na Krymie masowo zaczęli się osiedlać Rosjanie oraz mniej licznie Ukraińcy. Od dawna, oprócz Tatarów, mieszkali tam również Grecy, Bułgarzy, Ormianie, Karaimi.

Po pierwszej wojnie światowej, po rozbiciu armii carskich generałów Denikina i Wrangla przez bolszewików, Krym został w 1920 r. włączony do Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej

Republiki Radzieckiej jako republika autonomiczna. W czasie II wojny światowej, po wyparciu z półwyspu wojsk niemieckich, w 1944 r. rdzenni mieszkańcy Krymu – Tatarzy Krymscy – w liczbie około 200 tysięcy zostali deportowani do radzieckiej Azji Środkowej (głównie Uzbekistanu) w ramach odpowiedzialności zbiorowej za „kolaborację” Tatarów w okresie okupacji niemieckiej. Wówczas zmieniono też wiele starych tatarskich nazw miejscowości na Krymie na nowe, rosyjskie, a w 1945 r. półwysep został zdegradowany do rangi zwykłego obwodu.

Według obecnych kremlofskich propagandzistów w 1954 r., w 300. rocznicę Rady Perejaślawskiej (1654), kiedy to zgodnie z rosyjską i sowiecką wersją historii dokonano „przywrócenia jedności Ukrainy z Rosją” (ros. wossojedinienije), ówczesny przywódca „Kraju Rad” Nikita Chruszczow podarował obwód krymski Ukrainie, czyli faktycznie został on włączony do Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. W rzeczywistości przyczyną takiego kroku nie był sentyment Chruszczowa, który sekretarzem generalnym Komunistycznej Partii Związku

Jedną z głównych potrzeb Krymu było zaopatrzenie w wodę, czemu służyła budowa w latach 1957-1963 kanału dostarczającego na półwysep wodę z Dniepru

Radzieckiego został dopiero we wrześniu 1953 r. i nie miał pozycji swego poprzednika Stalina, lecz była to kolektywna decyzja ówczesnego kierownictwa sowieckiego, wymuszona przez sytuację ekonomiczną na półwyspie.

Zrujnowany w czasie wojny i przez represje stalinowskie Krym trwał w marazmie i biedzie. Brakowało podstawowych produktów spożywczych i przemysłowych. Wystarczy powiedzieć, w co aż trudno uwierzyć, że w 1953 r. na całym półwyspie było zaledwie 29 sklepów spożywczych i 11 z towarami przemysłowymi. Ludzie mogli przeżyć jedynie dzięki sprzedaży i wymianie bazarowej. Tym „prezenterem” zobowiązano Ukrainę do udzielenia Krymowi pomocy, głównie żywnościowej oraz przy odbudowie zniszczonej gospodarki. Po paru latach rozpoczęto również budowę Kanału Północno-Krymskiego, którym popłynęła woda z Dniepru, co pozwoliło zagospodarować suche obszary środka półwyspu. Kanał zapewniał Kry-

mu 80% zapotrzebowania półwyspu na słodką wodę. Rozwój Krymu byłby również niemożliwy bez prądu dostarczanego z elektrowni ukraińskich. Widzimy więc, że owa ścisła więź ekonomiczna Krymu z Ukrainą wymagała administrowania nim z Kijowa, a nie Moskwy. Nie ma też podstaw twierdzenie, że był to akt bezprawny, ponieważ nie został przedstawiony do zatwierdzenia Radzie Najwyższej ZSRR. Jest to oczywista manipulacja, wystarczy bowiem zajrzeć do encyklopedii, aby przekonać się, że odpowiedni akt prawny został przez Radę Najwyższą ZSRR przyjęty 26 kwietnia 1954 r.*

Kiedy rozpadał się Związek Radziecki i 1 grudnia 1991 r. przeprowadzono w Ukrainie ogólnokrajowe referendum w sprawie niepodległości, większość, bo 54% mieszkańców Krymu, opowiedziało się za niepodległością Ukrainy, a przeciw Rosjanie stanowili na Krymie prawie dwie trzecie ludności. Dlaczego chcieli żyć w Ukrainie? Wydaje się, że przeważał tu czynnik ekonomiczny, po prostu uważali, że na Ukrainie będzie im się żyło lepiej. Należy jednak podkreślić, że tym samym wyrazili zgodę na istnie-

* Закон СРСР „Про передачу Кримської області зі складу РРФСР у склад Української РСР” 1954 – законодавчий акт про зміни в правовому статусі Кримської області та про зміни територій РРФСР і УРСР. Прийнятий ВР СРСР 26 квітня 1954 після відповідного розгляду спільного подання Президії ВР РРФСР та Президії ВР УРСР про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР. Основою для всіх цих рішень став указ Президії ВР СРСР від 19 лютого 1954 про те, що, враховуючи єдність економіки, територіальну близькість і тісні господарські та культурні зв'язки між Кримською обл. та УРСР, Кримську обл. треба передати зі складу РРФСР у склад УРСР. Ухваливши Закон СРСР „О передаче Крымской области из состава РСФСР в состав Украинской ССР”, опублікований 28 квітня 1954, ВР СРСР водночас запропонувала внести відповідні зміни до статей 22 і 23 Конституції СРСР, якими визначався новий правовий статус Кримської області.

Касяненко Ю. Я. Енциклопедія історії України. Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – Київ: В-во „Наукова думка”, 2005.

jącą granicę między Ukrainą i Rosją. Zażądali jednak autonomii i za zgodą Kijowa powstała Autonomiczna Republika Krymu, w której obowiązywały trzy języki urzędowe – ukraiński, rosyjski i krymskotatarski, ponieważ Tatarzy uzyskali prawo powrotu i zaczęli licznie przybywać na Krym.

Wyrażona przez mieszkańców Krymu w referendum chęć pozostania w składzie Ukrainy mocno rozczarowała Moskwę. W Sewastopolu stacjonowała przecież Flota Czarnomorska (ok. 100 okrętów), którą w żadnym wypadku Rosja nie chciała oddać Ukrainie. Konflikt był dosyć ostry, jednak ostatecznie władze w Kijowie musiały ustąpić i, uzyskawszy pewną rekompensatę, zgodziły się na stacjonowanie rosyjskiej floty na terytorium Ukrainy na zasadzie dzierżawy. Oznaczało to stałą obecność na Krymie kilkudziesięciu tysięcy rosyjskich żołnierzy i marynarzy.

Władze niepodległej Ukrainy zawiodyły jednak nadzieje na zbudowanie państwa sprawiedliwego i zamożnego. W kraju nadal kwitła korupcja, bogacili się jedynie oligarchowie, sądy były na usługach władzy, bezpłatna służba zdrowia pozostała tylko na papierze. Gospodarka podupadła, wiele przedsiębiorstw zbankrutowało, wzrosło bezrobocie, dramatycznie obniżył się poziom życia ludności. To oczywiście wywołało ogromne niezadowolenie i bunt społeczeństwa w 2004 r., zwany pomarańczową rewolucją. Niestety i po niej niewiele się zmieniło, co doprowadziło po dziesięciu latach do ponownego buntu przeciwko prorosyjskiemu prezydentowi Wiktorowi Janukowyczowi, ponieważ ludzie zrozumieli, że pomyślność Ukrainie może zapewnić jedynie jej integracja ze strukturami europejskimi, a nie z Rosją. Nie wszyscy jednak tak myśleli. I tu wracamy do Krymu...

Na Krymie od dawna silne były sympatie prorosyjskie, co jest zupełnie zrozumiałe, przecież w większości mieszkali tam Rosjanie. Stale biedniejąca Ukraina przestała już być dla nich atrakcyjną. W dodatku w ostatnim dziesięcioleciu, głównie dzięki drogiej ropie, Rosja znacznie wzmocniła własną gospodarkę, co pozwoliło jej istotnie podnieść poziom życia swoich obywateli. Wielu mieszkańców Ukrainy, nie tylko na Krymie, ale także na wschodzie kraju, gdzie etniczni Rosjanie sta-

nowią znaczący odsetek ludności, wolało ściślejszą integrację z Rosją niż z Unią Europejską.

Owe prorosyjskie nastroje nie omieszkano wykorzystać na Kremlu, skorzystawszy ze słabości i niezdecydowania nowej władzy w Kijowie po ucieczce prezydenta Janukowycza. We wszystkich miastach na Krymie raptem pojawiły się „zielone ludziki”, które, jak cynicznie zapewniał prezydent Władimir Putin, nabyły swoje mundury wojskowe w sklepach. Żołnierze ci zablokowali stacjonujące na Krymie ukraińskie jednostki wojskowe, a Flota Czarnomorska unieruchomiła okręty ukraińskie w portach. Rosyjskie służby specjalne przerwały również łączność radiową i satelitarną jednostek ukraińskich z władzami w Kijowie. Teraz już bez przeszkód rosyjska piąta kolumna i władze lokalne mogły pozrzucać z budynków rządowych ukraińską symbolikę państwową i zamienić ją na rosyjską. W takich warunkach, na okupowanym półwyspie, w atmosferze antyukraińskiej hysterii, przeprowadzono „referendum” i ogłoszono „niepodległość” Republiki Krymu, której władze niezwłocznie zwróciły się do Moskwy z prośbą o włączenie jej do Federacji Rosyjskiej. Już po trzech dniach taki akt „przyjęcia”, przegłosowany przez Dumę Państwową, podpisał prezydent Putin. Należy jednak podkreślić, że w parlamencie rosyjskim znalazł się jeden „sprawiedliwy” deputowany, który przyłączenia Krymu do Rosji nie poparł.

Inkorporacyjne plany Moskwy nie ograniczały się tylko do Krymu. Opracowano tam również, w ramach szerszego programu „Russkogo Mira”, tzw. „projekt Noworossija”, zakładający odcięcie od Ukrainy 9-10 południowo-wschodnich obwodów (od Charkowa po Odessę). Projekt ten powiódł się jedynie na Donbasie. W pozostałych obwodach ukraińska milicja i oddziały specjalne unieszkodliwiły bojówki separatystów organizowane przez rosyjską piątą kolumnę.

Głównym celem putinowskich strategów było maksymalne osłabienie Ukrainy przez jej rozczłonkowanie i pozbawienie największych ośrodków przemysłowych. Ale równie ważnym problemem było zapewnienie lądowego połączenia Rosji z Krymem, ponieważ inaczej stawał się on właściwie wyspą. Ten cel również nie został osiągnięty.

Zagarnięcie Krymu przez Rosję zostało zdecydowanie potępione przez kraje Zachodu, które nałożyły na nią uciążliwe sankcje ekonomiczne i polityczne. Rosja próbowała usprawiedliwić swoje działania, używając następujących argumentów: pozbawienie władzy prezydenta Janukowycza było niekonstytucyjne, nowe władze w Kijowie to nacjonaści i neofaszyści, Rosja ma historyczne prawa do Krymu, ponieważ był on „zawsze” rosyjski, Rosja broniła zagrożonych praw rosyjskojęzycznych obywateli Ukrainy i – najważniejsze, że to sami mieszkańcy półwyspu opowiedzieli się za przyłączeniem do Rosji, a przecież wcześniej, gdy Albańczycy, wspierani przez NATO, ogłosili swą niepodległość, to mimo sprzeciwu Serbii społeczność międzynarodowa ją uznała.

A teraz spróbujmy ocenić słuszność powyższych argumentów. Każda rewolucyjna próba obalenia konstytucyjnej władzy jest nielegalna i takich przypadków historia zna setki. Decyduje wówczas wola ludu i z reguły to on ma rację. Społeczność międzynarodowa jest innego zdania niż Rosja i władzy w Kijowie nie uznaje za niekonstytucyjną, a tym bardziej za nacjonalistyczną. Skrajne ugrupowania nacjonalistyczne oczywiście na Ukrainie istnieją (jak i w wielu innych krajach), ale jak pokazały rezultaty wyborów do Rady Najwyższej, mają one marginalne poparcie w społeczeństwie ukraińskim. Krym w składzie Rosji był tylko niespełna 200 lat. Nie da się również obronić głoszona na początku przez prezydenta Putina teza, że ponieważ Krym był przedtem częścią Rosji, to zmiana władzy w Kijowie daje Moskwie prawo do przyłączenia półwyspu. Można przecież wtedy postawić pytanie, czy zmiana władzy w państwach bloku socjalistycznego w 1989 r. dała Niemcom prawo do Gdańska, Szczecina, Wrocławia, a Polakom do Lwowa czy Wilna? Takie traktowanie prawa międzynarodowego to skrajny cynizm, to zagrożenie pokoju na świecie. Rosja przestała już szermować argumentem obrony rosyjskojęzycznych obywateli Ukrainy, gdy okazało się, że połowa żołnierzy ukraińskich walczących na Donbasie rozmawia po rosyjsku. Ciekawe, że Rosja, broniąc prawa mieszkańców Krymu do samostanowienia, podpira się precedensem uży-

skania niepodległości przez Kosowo, ale sama tej niepodległości nie uznała do dziś (*nie zrobiła też tego Ukraina – Red. „NBIN”*). Między Krymem a Kosowem jest jeszcze taka istotna różnica, że konflikt w Kosowie trwał przez wiele lat i dokonywano tam masowych zbrodni. Na Krymie natomiast przed inwazją rosyjską nie działo się nic groźnego, nie było potrzeby wprowadzania żadnych nadzwyczajnych sił porządkowych, a tym bardziej obcych wojsk. Krym w składzie Ukrainy posiadał dużą autonomię, większą niż mają różne podmioty Federacji Rosyjskiej. Rosjanie weszli więc na Krym nie w celu ratowania jego mieszkańców, lecz by przyłączyć go do swego państwa. Kosowo natomiast pozostało państwem niezależnym.

Trzeba jednak przyznać, że w prawie międzynarodowym jest pewna sprzeczność. Otóż uznaje ono prawo narodów do samostanowienia, ale równocześnie równą rangę ma nienaruszalność granic (bez zgody władz centralnych danego państwa). Zrozumiałe jest, że dla każdego państwa ważniejsza jest nienaruszalność granic niż niepodległościowe dążenia części jego obywateli. Dobrym przykładem są tu niedawne wydarzenia w Hiszpanii, gdzie katalońscy separatyści próbowali, nawet nie siłą, ale na drodze parlamentarnej, drogą referendum wywalczyć dla tej prowincji niepodległość. Madryt nie pozwolił na to, a przywódcy separatystów są ścigani przez hiszpański wymiar sprawiedliwości.

Rosja uznaje dominację prawa do samostanowienia nad zasadą nienaruszalności granic tylko wtedy, gdy jest to dla niej korzystne. Uznała więc, oprócz Krymu, separatystyczne republiki w Naddniestrzu i Abchazji, nieuznawane prawie przez żadne inne państwa na świecie. Co prawda nie uznała „niepodległych” republik w Doniecku i Ługańsku, które sama stworzyła, ale jedynie z obawy, że doprowadziłoby to do prawie zupełnej izolacji Rosji przez państwa demokratyczne Zachodu, co miałyby katastrofalne skutki dla jej gospodarki. Natomiast gdy składowa republika Federacji Rosyjskiej – Czeczenia – próbowała wybić się na niepodległość, to Moskwa zdusiła niepodległościowy zryw Czeczenów w dwóch okrutnych wojnach, które pochłonęły około stu tysięcy ofiar. W tym wypadku ważniejsza

dla Moskwy była zasada nienaruszalności granic, jej granic. Dodajmy, że w 1994 r. Rosja, a także Stany Zjednoczone i Wielka Brytania zagwarantowały Ukrainie nienaruszalność jej granic w zamian za zrzeczenie się przez Ukrainę posiadanego arsenału nuklearnego. A tu gwarant nienaruszalności granic sam stał się agresorem. Ze smutkiem trzeba przyznać, że w zasadzie i inni gwaranci nie dotrzymali przyrzeczenia. Jednak w polityce trzeba być realistą, więc trudno było spodziewać się, że ktoś na Zachodzie zechce umierać za ukraiński Krym. To, jak potraktowano Ukrainę, pozwoliło wielu dyktatorom zrozumieć, że tylko posiadanie broni atomowej daje gwarancję bezpieczeństwa.

Przykład Krymu i Donbasu pokazuje, że Rosja nie pozbyła się swych imperialnych zapędów i dąży do skupienia pod swą władzą całego „Russkiego Mira”. A przecież w Moskwie rozumie-

ją, że dziś światem rządzi nie ten, kto ma najwięcej ziemi, lecz ten, kto włada kapitałem i nowymi technologiami. W dodatku przyłączenie Krymu obciąża budżet Rosji nieomałymi kosztami, ponieważ prawie 80% rocznego budżetu tej republiki stanowią dotacje z Moskwy. Oprócz tego setki miliardów rubli idą na rządowe inwestycje – Most Krymski (200 mld), elektrownie, drogi, infrastrukturę wojskową. Bez wody z Dniepru nie ma natomiast możliwości zapewnienia rolnictwu na Krymie dostatecznej ilości słodkiej wody. Wybudowanie ostatnio licznych studni artestyjskich grozi szybkim wyczerpaniem zasobów wodnych, co z kolei spowoduje pustynnienie półwyspu. Na Krymie nie ma inwestycji zagranicznych, ponieważ grożą za nie sankcje. Z tych samych powodów nie inwestują tam globalne kompanie rosyjskie, bo chcą być obecne na rynkach światowych. Nawet potężny „Sberbank” nie zdecydował

się na otwarcie tam swoich oddziałów. Po aneksji Krymu również turyści zagraniczni z reguły omijają ten słoneczny półwysep. Na Krymie jest też bardzo niekorzystna struktura ludności, bo trzecia część mieszkańców to emeryci. Emerytury i wydatki socjalne pochłaniają aż 40% budżetu republiki.

Minister spraw zagranicznych Siergiej Ławrow stale podkreśla, że Rosja zawsze przestrzega zasad prawa międzynarodowego. Przykład Krymu pokazuje, że niestety tak nie jest. Jest ona jedynym państwem w Europie, która po II wojnie światowej zagarnęła część terytorium innego państwa. Mimo radykalnego naruszenia przez Federację Rosyjską norm prawa międzynarodowego, realnych szans na odzyskanie Krymu przez Ukrainę w obecnej sytuacji geopolitycznej raczej nie ma.

Mikołaj ROSZCZENKO
Fot. Serhij Klymenko

Warto przeczytać ❖ Warto przeczytać ❖ Warto przeczytać ❖ Warto przeczytać ❖ Warto przeczytać

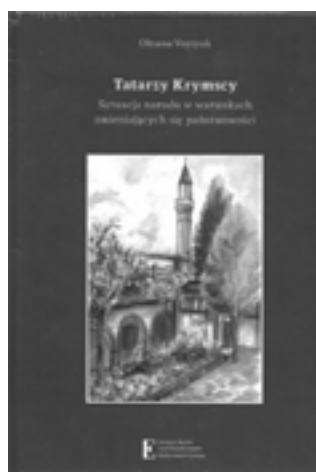
Oksana Voytyuk

Tatarzy Krymscy. Sytuacja narodu w warunkach zmieniających się państwowości, Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy, 2018, s. 527

Z książek w języku polskim, które ostatnio ukazały się na rynku, warto sięgnąć po publikację ukraińskiej badaczki dr hab. Oksany Voytyuk z Instytutu Historii i Nauk Politycznych Uniwersytetu w Białymstoku pt. „Tatarzy Krymscy. Sytuacja narodu w warunkach zmieniających się państwowości”.

Dość obszerna, bo licząca ponad 500 stron monografia ukazuje dzieje Tatarów krymskich w sytuacji zmieniających się uwarunkowań geopolitycznych nad Morzem Czarnym. Dzieli się ona wyraźnie na dwie części: historyczną i współczesną. W pierwszej autorka skupia się na wydarzeniach historycznych, które systematyzuje na bazie wydanej dotychczas literatury. Druga część to rezultat własnych badań autorki.

Książka składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy z nich wyjaśnia, czym jest naród oraz mniejszość narodowa, a także skąd się wzięli Tatarzy krymscy. Drugi dotyczy historii Tatarów w czasach Cha-

natu Krymskiego i caratu. Trzeci mówi o historii narodu w ZSRR, czwarty – porusza kwestię Krymu i Tatarów krymskich w niepodległej Ukrainie. Piąty rozdział dotyczy czasów po zajęciu Krymu przez Rosję w 2014 roku. Autorka pisze o łamaniu praw człowieka na Krymie, zaginięciach Tatarów krymskich, niewyjaśnionych zabójstwach etc.

Dotychczas w Polsce ukazało się niewiele publikacji na temat Tatarów krymskich. Książka dr Oksany Voytyuk ma na celu przybliżenie tej kwestii polskiemu czytelnikowi. Temat jest ważny zwłaszcza w ostatnim czasie, po aneksji Krymu przez Rosję.

Krystyna Czerni

Nowosielski – sztuka sakralna. Podlasie, Warmia i Mazury, Lublin – Białystok 2019, s. 340.

Miłośnikom sztuki współczesnej, zwłaszcza zaś ikonografii Jerzego Nowosielskiego, warto polecić album „Nowosielski – sztuka sakralna. Podlasie, Warmia i Mazury, Lublin” autorstwa krytyka i historyka sztuki Krystyny Czerni. Publikacja jest poświęcona sakralnym realizacjom Jerzego Nowosielskiego, znanego polskiego i ukraińskiego malarza i rysownika, jednego z najwybitniejszych współczesnych pisarzy ikon.

Autorka podejmuje temat sztuki sakralnej artysty, dokonując jej interpretacji i dokumentacji. Album zawiera zarówno współczesne fotografie, jak i dokumentację wnętrza już nie istniejących, które zostały zrealizowane na terenie obecnego województwa podlaskiego, warmińsko-mazurskiego i lubelskiego.

Warto wspomnieć, że mimo iż Nowosielski był wybitnym pisarzem ikon, na Podlasiu za-

chowało się niewiele z jego prac. Oprócz wkładu w architekturę Soboru św. Trójcy w Hajnówce, artysta stworzył też wyposażenie wnętrza baptysterium w parafii św. Archaniola Michała w Bielsku Podlaskim. Ponadto ikonostas autorstwa wybitnego artysty znajduje się w kaplicy Wszystkich Świętych w Hajnówce.

Publikacja jest kolejnym krokiem do popularyzacji i zwrócenia uwagi na konieczność otoczenia opieką dzieł Jerzego Nowosielskiego. Ma także na celu promocję twórczości jednego z najważniejszych malarzy drugiej połowy XX wieku.

(red.)

До дня народження Федора Климчука

Федір Данилович Климчук народився 27 лютого 1925 року. Цього року ми зустрічаємо його роковини без нього...

Він був генієм – так вважають багато хто з його колег. Ми були знайомі близько тридцяти років. Пам'ятаю, як побачилися вперше, це було в Академії наук, де він працював. Жили в сусідстві, і він став часто заходити... Саме він приніс нам «Пінську шляхту» оригінальною мовою, і ми, в захваті, навіть спробували, було, поставити її дома – з домашніми, братом та подругою в якості акторів, так сміялися... А потім згадку про ту нашу хатню постановку я навіть побачила в одній з праць Федора Даниловича.

Федір Климчук був стриманою і навіть, як б сказала, закритою людиною з непростю людською та науковою долею...

Коли ми переїхали з Мінська у Ждановичі, у нас декілька разів проходили засідання краєзнавчого товариства «Загороддя», створеного Федором Даниловичем, деколи він просто приїжджав – зустрітися, поговорити, подихати чистішим повітрям... Наклад його «Нового Завіта» зберігався у нас (бо у квартирі вченого вже не було місця), і за мірою потреби чоловік відвозив пачки з книгами автору...

Ми часто говорили телефоном. У нього була пізнавальна манера телефонної розмови: «Так, это Наташа?» – питав він, і, після моєї відповіді, переходив вже на нашу мову.

Одна з таких розмов, яка відбулася, мабуть, роки за два до його смерті, мені вельми запам'яталася.

Федір Данилович вважав, що для кожного, хто читав його роботи з діалектології, буде ясно, говорами якої мови з'являються наші берестейсько-пінські діалекти. І ось я розказувала йому про чергову дискусію, в якій мій опонент аргументував свою позицію: «А вась Клымчук ніколі не называў гэтыя говары ўкраінскімі?». І я сказала, доволі, мабуть, безтактно та різко:

– Федоре Даниловичу, а чом віте і вправду не висловитесь чітко? Бачи-

Організаційне засідання, на якому було створене Товариство української літератури при Спілці білоруських письменників. Федір Климчук – п'ятий справа.

Федір Климчук – лінгвіст-діалектолог та історик, фахівець з історії та діалектології Полісся. Народився 27 лютого 1925 року в селі Симоновичі Дорогичинського повіту (м. Дорогичинь, раніше Довечоровичі) у Поліському воєводстві (зараз Берестейська область). 1954 року закінчив Пінський учительський інститут, учителював у рідних сторонах. У 1957 році розпочав наукову роботу: збирав діалектний, фольклорний та етнографічний матеріал. У 1962 році познайомився і почав співпрацювати з лінгвістом Микитою Толстим (правнуком Л. Н. Толстого). З 1964

по 1967 рік заочно навчався на історичному факультеті Мінського державного педагогічного інституту ім. М. Горького. У 1968 році вступив до аспірантури при Інституті мовознавства імені Якуба Коласа АН БРСР, закінчивши яку в 1971 році, почав працювати в секторі діалектології цього ж інституту (з 1981 року – старший науковий співробітник). У 1973 році захистив кандидатську дисертацію на тему «До лінгвогеографії Західного Полісся». Автор понад 200 робіт у галузі діалектології, лінгвогеографії, лексикографії, славістики, фольклору, етногенезу, глоттогенеза, соціо-

лінгвістики, топонімії. Удостоєний Державної премії Республіки Білорусь 2000 року в галузі гуманітарних та соціальних наук.

Головною своєю роботою Федір Климчук вважав переклад Євангелія на мову рідного села – «Новый Завет Господа нашего Иисуса Христа», над яким працював у 1980-1995 роках (вийшов невеликим тиражем у Мінську з заголовком «Новый Завет Господа нашего Иисуса Христа. Перевод на западнополюсский говор»). Говіркою перекладав також інші твори класичної літератури та писав вірші.

Помер у Мінську 24 жовтня 2018 року. (ред.)

те, що люди кажуть, як спосилаються на вас. Чому б не назвати речі своїми іменами?

– Мені б того ніколи не дозволили зробити, – хутко, так, начебто чекав такого запитання, відповів він.

– Ну добре, поки віте працювали – так. А тепер що перешкоджає? Пенсію у вас заберуть, чи державну премію, чи з Лічкомісії викинуть? Ну ні ж!

– А в мене є родичі. Їм будуть в пресії.

І це при тому, що родичі – сестрипенсіонерки та племінники, які ніякого відношення ні до філології, ні загалом до державних організацій, наскільки я знаю, не мають...

Більше я таких питань не задавала.

Я вельми вдячна Федору Даниловичу за те, що він допоміг створити наше Товариство української літератури при СБП (світлина – з організаційного засідання у квітні 2014 року), що завжди цікавився «Справою», розсилав пдф-ки чергових номерів тим, кому, вважав, що це цікаво, давав коштовні поради та знайомив з майбутніми авторами «Справи» – від України (Віктор Мойсієнко) до Японії (Motoki Nomachi)...

А от з Лічкомісії його все ж виключили, хоча раніше лауреати держпремії мали право на обслуговування там. Якось там була зміна правил. Останні роки лікувався вже в районній поліклініці...

Наталка БАБІНА

Пишемо й читаємо по-українському – то значит по-нашому

З життя взятє! – історії з Курашева ***Z życia wzięte! – historyji z Kuraszewa***

Фото Ю. Гаврилюка

З молодих лієт про льон і тканє у Велікі пуост

Як приходіла весна, то мужики, позиходівшись, пляновали, як сієти ярину, старались уганути, в якій день – штоб уроділо всьо збуоже. А жункі, зишовшись, то збирали всіє пльоткі, коли хто сієв льон, в якій день, чи рано, чи по обієді, бо то мієло значинє – чи буде льон високі, чи не виляже, чи буде мієти мнуого цвієту, бо тогди буде мнуого насієня, з якого всіє господині робілі олиєй.

Той льон найбуольш надавав роботи жункам. Вони його два рази пололі, бо не било тогди опрыскув, а як доспієв, то рвали руками, часом кума куміє помагала. Як висох, білі прачамі, бо кажда мієла прача деревянного і так обівали насієне, а вієялі на вієтрові, застілаючи плахту.

По туом ділілі на двіє часті. Одну часть розстілалі на поплав тонєнько радкамі і вуон лежав 28 дніє, а як трошкі попадав дощ, то з його било сієе волокно. Другу часть мочилі в рієчках 20 дніє. Вєзали в маляя снопкі і тогди знов розстілалі на поплав на 15 дніє. З його било вже бієле волокно.

Алє мочиті не можна било будь-де, бо коли біла якась малая рієчка або глінянка при лонці господара, то вуон уважав, што то його, і коли обачив там якуюсь рыбку, то конєць мочієня льну, бо потрапів вуйті до води і порозрієзувати перевєсла, а на гуліці хваливсья, што хоч яйця замочив, алє перевєсла порієзав. А як хтось позволів замочиті, то баба пув дня копала йому картохлі матичкою. Ну, відомо, вода по тому мочієньові довго смердієла.

Послі льон треба било сушиті. Палілі в печіє, ставлялі на пієч і у пієч нануч. Тогди кілька дніє терлі в терліці, послі треба било трепаті трепачкою на ступі, котора

Z mołodych liєt pro lon i tkanie u Weliki puost

Jak prychodila wesna, to mužyki, pozychodiwszysia, jplanowali, jak siєjati jarynu, starališ uhanuti, w jakij deń – szto b urodilo wsio zbuoże. A žunki, zyszowszysia, to zbirali wsiє plotki, koli chto siєjaw lon, w jakij deń, czy rano, czy po obiєdi, bo to miєlo znaczynie – czy bude lon wysoki, czy ne wylaże, czy bude miєti mnuoho cwiєtu, bo tohdy bude mnuoho nasiєnia, z jakoho wsiє hospodynini robili oliєj.

Toj lon najbuolsz nadawaw roboty žunkam. Wony joho dwa razy połoli, bo ne było tohdy opryskuw, a jak dospієw, to rwali rukami, czasom kuma kumiє pomahała. Jak wysoch, bili praczami, bo každy miєła pracza derewjannoho i tak obiwalі nasiєnie, a wiєjali na wiєtrowi, zastiłajuczj płachtu.

Po tuom dilili na dwiє czasti. Odnu czast' rozstiłali na popław toneńko radkami i wuon leżaw 28 dniє, a jak troszki popadaw doszcz, to z joho było siwe wołokno. Druhu czast' moczyli w riєczkach 20 dniє. Wjazali w małyja snopki i tohdy znow rozstiłali na popław na 15 dniє. Z joho było wże biєle wołokno.

Ale moczyti ne možna było bud`-de, bo коли біла яка-жаś маляя рієчка або хлінянка пры лонци господара, то вуон уважав, што то його, і коли обачыв там якуюсь рыбку, то конєць мочієня лну, бо потрапів вуйти до воды і порозрієзувати перевєсла, а на хулиці хваливсья, што хоч яйця замочыв, алє перевєсла порієзав. А як хтось позволів замочыти, то баба пув дня копала жому картохлі матычкою. Ну, відомо, вода по тому мочієньові дового смердієла.

Posli lon treba było suszyti. Palili w pecziє, stawłali na piєcz i u piєcz nanucz. Tohdy kilka dniє terli w terlici, posli treba było trepati trepaczkoju na stupi, kotora służyła do

служила до витовканы товкачом разних кашув. Тогди треба было чесати на дротянуоу шцуютці, тия очоскі називалися колопніна, а повісма билі призначани на тонке полотно, што його звали кузель. З колопніни билі ткани грубши одяжки – простірадла, калісони. Муої дід, як оженівся, то теща дала в посагові кілька простірадел на штодень і як вуон спав з новою жуонкою, то колісна на їх обмуляв до крові, але казав, што не чув, чи боліло. А на свято то была т.зв. простинь з кузелю, тонка.

Як потерлі, потрепали і почесали, то брались за прадіне, у кунці листопада, значит у Піліпувку. Збираліся з ковротками на вечуркі – покудиле. Муочно стараліся, штоб понапрадати на всьо і в початок Великого посту поставити кросна, бо треба кілька сортув тканини виткати. А ще была одна передрага у тканьові, бо як проходило три з половиною тижня посту, што звалось середопуосте, все у середу, і в хаті билі дівкі, то хлопці стараліся вечором вкнуті гліняни горчок з попелом – коб той горчок розбівся і закурив всю хату, але як то билі дівчата хороши і батько нескупи, то туди не кідали. Жункі стараліся, штоб повитикати до Вербної неділі, бо в остатні тиждень посту брались за пратане і біліне хатуов. Кому не удалося виткати, то конечно ховалі тую пражу далеко, коб ніхто не бачив, бо то ворожило сухое літо. Як не било довго дощу, то казали, што у когось однак лежить штось недоткане. А як городи поплот, то брались за біліне полотно, мочилі і розстілалі на поплав і пільновалі, коб не пересохло, знов мочилі.

Тоє всьо потребовало вельмі мнуого роботи жунок.

Ніна ГРИГОРУК

У Курашеві між Рuzдвом і Великім постом

До Великодня недалєко, але не било б його, коли б вперуч не било Рuzдва. А в Курашеві наш батюшка Петро Каменські послі Рuzдва зорганізовав для парафії юолку в світлиці. Знайшлося і мнуого спонсорув, штоб било і на столах богато.

Виступілі діти, «Незабудкі» і хор нашого церковного крилоса. Співалі пісні колядніє, а послі то колядовала вся сая. Било два музиканти – Павол і Міхал.

Такая зустрич то є новость. Било 70 осуб, тоже і з Куойлув. Головними організаторами і спонсорамі билі Марек і Божена Дмитрукі. Вони доглядалі всіх, што зобраліся. Ми, прихожане, вельмі дякуємо для нашого настоятеля, бо било 20 діті і всі досталі немаліє пачкі. А доросли мілі барзо добре червоне віно, бо без попіваня, то і їдло не так смакує.

Не всі старши далі ради прийті, але діті їх привезлі. Аж сльоза в окові закружилася, бо некотори, што живут на кольоніях, то не бачиліся і пувроку. Треба, штоб таких імпрез – і молодим, і старим – у селах било буольш і частієй.

НГ

wytowkania towkaczom raznych kaszuv. Tohdy treba było czesati na drotianuoju szczuotci, tyja oczoski nazywalisia kolopnina, a powiśma byli przyznaczany na tonkie polotno, szto johu zwali kuzel. Z kolopniny byli tkany hrubszy odiazki – prostiradła, kalisony. Muoj diēd, jak ożeniwsia, to teszcza dała w posahowi kilka prostiradeł na szto dzień i jak wuon spaw z nowoju żuonkoju, to kolicna na jich obmulaw do krwi, ale kazaw, szto ne czuw, czy boliło. A na swiato to była t.zw. prostyń z kużelu, tonka.

Jak poterli, potrepali i poczesali, to braliś za pradiēnie, u kuncie listopada, znaczyt u Pilipuwku. Zbiralisia z kowrotkami na wieczurki – pokudiēle. Muocno staralisia, szto b ponapradati na wsio i w poczatok Welikoho postu postawiti krosna, bo treba kilka sortuw tkaniny wytkati. A szcze była odna peredraha u tkaniowi, bo jak prochodiło try z połowinoju tyżnia postu, szto zwałoś seredopuostie, wse u seredu, i w chati byli diēwki, to chłopci staralisia wieczorom wkinuti hliniany horczok z popelom – kob toj horczok rozbiwsia i zakuryw wsio chatu, ale jak to byli diwczata choroszy i baťko neskupy, to tudy ne kidali. Żunki staralisia, szto b powytykati do Werbnoji nediēli, bo w ostatni tyżdeń postu bralisia za pratanie i biliēnie chatuow. Komu ne udaośia wytkati, to konieczne chowali tuju prażu daleko, kob nihto ne baczyw, bo to worożyło suchoje liťto. Jak ne było dowho doszczu, to kazali, szto u kohoś odnak leżył sztoś nedotkane. A jak horody popolut, to bralisia za biliēnie polotna, moczyli i rozstiłali na popław i pilnowali, kob ne peresochło, znow moczyli.

Toje wsio potrzebowało welmi mnuoho roboty żunok.

Nina HRYHORUK

U Kuraszewi miż Ruzdвом і Welikim postom

Do Welikodnia nedaleko, ale ne było b johu, koli b wperucz ne było Ruzdwa. A w Kuraszewi nasz batiuszka Petro Kamenśki posli Ruzdwa zorhanizowaw dla parafiji juolku w switlici. Znajszłoś i mnuoho sponsoruw, szto b było i na stołach bohato.

Wystupili diēti, «Nezabudki» i chor naszoho cerkownoho kryłosa. Spiwali pisniē koladnyje, a posli to koładowała wsia sala. Było dwa muzykanty – Pawoł i Michał.

Takaja зустрycz to je nowośť. Było 70 osub, tože i z Kuojluw. Hołownymi orhanizatorami i sponsorami byli Marek i Bożena Dmitruki. Wony dohladali wsiēch, szto zobralisia. My, prychożane, welmi diakujemy dla naszoho nastojatela, bo było 20 diti i wsiē dostali nemałyje paczki. A dorosły miēli barzo dobre czerwone wino, bo bez popiwania, to i jiēdło ne tak smakuje.

Ne wsiē starszy dali rady pryjti, ale diēti jich prywezli. Aż sloza w okowi zakrużyłasia, bo nekotory, szto żywut na kolonijach, to ne baczyłisia i puwroku. Treba, szto b takich imprez – i mołodym, i starym – u selach było buolsz i czastiēj.

NH

Ludowe pieśni religijne z Podlasia, cz. II

Зокрема на час посту варто придбати собі платівку, видану Товариством спадщина Підляшшя, «Народні релігійні пісні з Підляшшя, ч. II». Видання це результат пошуків та дослідження народно-релігійного репертуару в регіоні – як католицьких, так і православних пісень. Це також продовження роботи, започаткованої багато років тому, передусім, підляською дослідницею Улітою Харитонюк, яка окрім народного, записує також паралітургійні пісні. Перша частина платівки поміщувала 25 творів, записаних в 2010-2013 рр. У другому альбомі знайшлося 27 пісень, з чого майже половина – це народно-релігійний репертуар православних україномовних жителів Північного Підляшшя.

На платівці можна почути твори у виконанні народних співачок з Малинник, Добриводи, Городиска та Денисок. Усі пісні були записані в хатах виконавців та сільських світлицях. Представлено, між іншими, колядки, пісні співані на свято Йордану, великопісні твори, похоронні тощо. Православний репертуар більш релігійного характеру, наприклад, поміщений у співаниках та колишніх «Богогласниках», підляські співачки виконують церковнослов'янською мовою з російською вимовою, хоча не без впливу місцевого діалекту. Українськими говірками регіону виконані народні, часто ще дохристиянські твори, у тому числі архаїчні колядки (напр. «Добри вечур, чудри вечур»).

Варто згадати, що перша частина платівки отримала одну з трьох нагород конкурсу «Фонограма джерел». Диск «Народні релігійні пісні з Підляшшя, ч. II» бере, своєю чергою, участь в інтернет-конкурсі «Вірту@льні гуслі» («Wirtu@lne Gęśle») на найкращу фольк-платівку 2018 року в Польщі. За найцікавіший диск року можна голосувати до 30 квітня.

Czeremszyzna: Tęsknoty

Українські народні пісні в сучасних аранжаціях представляє, з черги, підляський фольк-гурт «Черемшина» з Черемхи. Остання платівка під заголовком «Tęsknoty» («Туги») це вже сьомий альбом ансамблю, записаний у 2018 р. та виданий з нагоди 25-річного ювілею «Черемшини».

Тим разом черемуська група пропонує своїм прихильникам 10 українських народних творів в авторській аранжації гурту. Це пісні, співані в селах довкола Черемхи, записані від народних співаків, з яким фольк-гурт співпрацює багато років, а також загальновідомі українські твори, як-от: «Висилала мати», «Ой куме», «Там у полі два дубочки» або «Ти казала» та ін. «Черемшина» виконує їх українською мовою, зберігаючи в окремих піснях риси підляської мови сіл околиць Черемхи.

Це друга платівка з підляським репертуаром, яка бере участь у цього річного інтернет-конкурсі «Вірту@льні гуслі» («Wirtu@lne Gęśle»). Отже, кому до вподоби фольк-репертуар, голосуйте за «Черемшину»!

Andrzej Stasiuk i Haydamaky: Mickiewicz – Stasiuk – Haydamaky

Українським гуртом, який багато разів виступав на Підляшші, є «Гайдамаки», тому його прихильникам варто порекомендувати останній диск, який команда Олександра Ярмоли записала разом з польським письменником Анджеєм Стасюком – під заголовком «Міцкевич – Стасюк – Гайдамаки». Платівка вміщає 10 пісень. Є вона результатом проекту, який був створений на основі збірки «Кримські сонети» польського поета Адама Міцкевича. Зробити сучасний переклад вірша видатного представника польського романтизму «Акерманські степи» музиканти запросили українського письменника Юрія Андруховича. До проекту приєднався також польський письменник Анджей Стасюк. Українсько-польська співпраця виявилася дуже успішною – проект був презентований на багатьох літературних та музичних фестивалях, зокрема на відомому рок-фестивалі «Jarocin Festiwal 2018». Платівка отримала свій другий «Золотий диск» у Польщі, була також номінована на польську премію в галузі музики «Фридерик». Зараз можна за неї голосувати в інтернет-конкурсі «Вірту@льні гуслі» («Wirtu@lne Gęśle»).

(ред.)

„Wielki” powiat bielski

Zamieszkały przez ludność ukraińskojęzyczną południo-wschodni – utworzony przez nurt Bugu i granicę państwową – zakątek współczesnego woj. podlaskiego (wcześniej białostockiego) w ciągu ponad stulecia wchodził w skład „wielkiego” powiatu bielskiego, którego historia zaczęła się w momencie gdy u schyłku XVIII w. wprowadzono tu typowe dla scentralizowanych państw zachodnich jednostki podziału terytorialnego, administrowane przez zawodową kadrę urzędniczą. Punktem wyjściowym było więc 24 października 1795 r., gdy podpisany został trzeci z traktatów rozbiorowych. Na jego mocy nowe granice Austrii, Prus i Rosji zetknęły się na wschód od Niemirowa nad Bugiem, który po raz pierwszy w dziejach stał się rzeką graniczną. Położone na prawym, północnym brzegu Bugu części ziem mielnickiej, drohiczyńskiej i bielskiej znalazły się we władaniu Królestwa Prus i zostały włączone w skład nowo utworzonej prowincji, która otrzymała nazwę Prusy Nowowschodnie (niem. Neuostpreußen). Obejmowała ona „koronne” i „litewskie” ziemie między Wisłą, Bugiem i Niemnem, a więc na zachodzie także znaczną część Mazowsza, zaś na wschodzie część Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Panowanie pruskie nie było długie, lecz okres ten miał ogromne znaczenie przy następnych zmianach granic politycznych i administracyjnych. Nie tylko zapoczątkował on podział terenu historycznego Podlasia wzdłuż linii Bugu, ale też w jego północnej części wypromował nowy główny ośrodek administracyjny – Białystok, który wprawdzie od 1749 r. miał prawa miejskie, lecz pozostawał przede wszystkim rezydencją magnacką na granicy Korony i Wielkiego Księstwa (jako ciekawostkę można dodać, że obecne centrum miasta należało do ziem bielskiej, zaś południowa część – dzielnica Dojlidy – do ziemi gro-

Departament białostocki

dzieńskiej). W latach 1796-1797 stał się on centrum zarówno całej prowincji, jak też obejmującego jej wschodnią część departamentu, który można uznać za pierwowzór utworzonego w 1919 r. województwa białostockiego. Oprócz północnej części woj. podlaskiego granice departamentu białostockiego obejmowały bowiem ziemię łomżyńską woj. mazowieckiego i zachodnią część ziemi grodzieńskiej woj. trockiego, gdyż ustanowiona w 1795 r. granica prusko-rosyjska w swej północnej części oparta została o bieg Niemna. Jednak na wysokości Grodna, leżącego na wschodnim brzegu rzeki, odrywała się od jej nurtu i skręcała na południe, zaś pomiędzy Narwią a Bugiem była zgodna z dawną granicą woj. podlaskiego i brzeskiego (a więc granicą Korony i Wielkiego Księstwa w l. 1569-1795). Niższymi jednostkami administracji państwowej były dystrykty, których w departamencie białostockim utworzono ogółem 10, z tego 4 w południowej części – białostocki, suraski, bielski i drohiczyński. Praktycznie prawie cały interesujący nas obszar obejmowały dwa ostatnie, bo chociaż w publikacjach historycznych podaje się, że Brańsk należał po dystryktu suraskiego, to na opublikowanej w l. 1806-1808 mapie J. C. von Textora widzimy go w granicach

dystryktu drohiczyńskiego (w suraskim jest tylko część dawnego ekonomicznego starostwa brańskiego z Hodyszewem). Obok powołania nowych struktur administracji cywilnej władze pruskie wymusiły też reorganizację struktur religijnych, w tym utworzenie odrębnej greko-unickiej diecezji z katedrą w niedalekim od Białegostoku Supraślu, której podporządkowano parafie należące wcześniej do diecezji włodzimierskiej i metropolitalnej (formalnie kijowskiej).

Granice polityczne ustalone w 1795 r. przetrwały tylko kilkanaście lat, do zwycięskiej wojny napoleońskiej Francji z Prusami i Rosją. Na mocy traktatów pokojowych podpisanych w Tylży (lipiec 1807 r.) z większości ziem zaboru pruskiego utworzone zostało Księstwo Warszawskie, zaś południo-wschodnią część departamentu białostockiego przekazano Rosji. W 1808 r. utworzono z tego obszaru obwód białostocki, odrębną jednostką administracyjną Imperium (Cesarstwa) Rosyjskiego w randze guberni podległą generał-gubernatorowi wileńskiemu, składającą się zaś z czterech powiatów: bielskiego, drohiczyńskiego, białostockiego i sokólskiego. W 1843 r. obwód białostocki został zlikwidowany i włączony do guberni grodzieńskiej, istniejącej od 1801 roku. Przy tej okazji zlikwidowano też pow. drohiczyński, który włączono do pow. bielskiego.

Powstały wówczas pow. bielski, który w swych ogólnych zarysach przetrwał do lat 50. XX w., obejmował prawie wszystkie zamieszkałe przez ludność ukraińskojęzyczną miejscowości woj. podlaskiego na północnym brzegu Bugu, z wyjątkiem parafii hodyszewskiej i wysokomazowieckiej, które po 1807 r. znalazły się w granicach Księstwa Warszawskiego, potem zaś Królestwa Polskiego. Poza jego granicami pozostawał też szereg miejscowości we wschodniej części ob. pow. haj-

nowskiego i siemiatyckiego, które wcześniej należały do woj. brzeskiego. Już w 1795 r. trafiły one pod panowanie rosyjskie i znalazły się w dwóch nowo utworzonych powiatach – brzeskim (m.in. Milejczyce, Klukowicze) i prużańskim (m.in. Hajnówka, Dubiny, Orzeszkowo). Jednostką nadrzędną było tu początkowo namiestnictwo słonimskie, które w 1797 r. połączono z namiestnictwem wileńskim, tworząc dużą gubernię litewską, która obejmowała wszystkie tereny anektowane w 1795 r. W 1801 r. gubernia litewska podzielona została na wileńską

(do 1840 nazywaną litewsko-wileńską) i słonimską, w 1802 r. przemianowaną na grodzieńską. Tak ukształtowane granice polityczne i administracyjne przetrwały do I wojny światowej.

Działania wojenne dotarły tu w sierpniu 1915 r. i wiązały się z prawdziwym kataklizmem, z którego powodu ucierpiała zwłaszcza ludność prawosławna (ukraińska i białoruska), wypędzona na wschód. Ten krok dowództwa rosyjskiego, który chciał pozostawić nacierającym wojskom niemieckim „spaloną ziemię” (palono zbiory, wsie, a nawet niektóre

miasta), zaszkodził przede wszystkim ludności cywilnej, skazanej na kilkuletnie „bieżenstwo” i odbudowywanie życia na zgłiszczach gospodarstw i odłogujących przez kilka lat zdziczałych polach. Proces powrotu przymusowych uciekinierów zaczął się w 1918 r. po podpisaniu przez tzw. Państwa Centralne traktatów pokojowych z Ukrainą Republika Ludową i „czerwoną” Rosją (luty – marzec 1918 r.), przerwała go jednak wojna polsko-bolszewicka. Został on wznowiony po zawarciu traktatu ryskiego w marcu 1921 r.

Południowo-zachodnia część guberni grodzieńskiej z zaznaczonymi granicami powiatów (mapa z ok. połowy XIX w., ale zaznaczona jest jeszcze granica pow. drohiczyńskiego sprzed jego włączenia w skład pow. bielskiego)

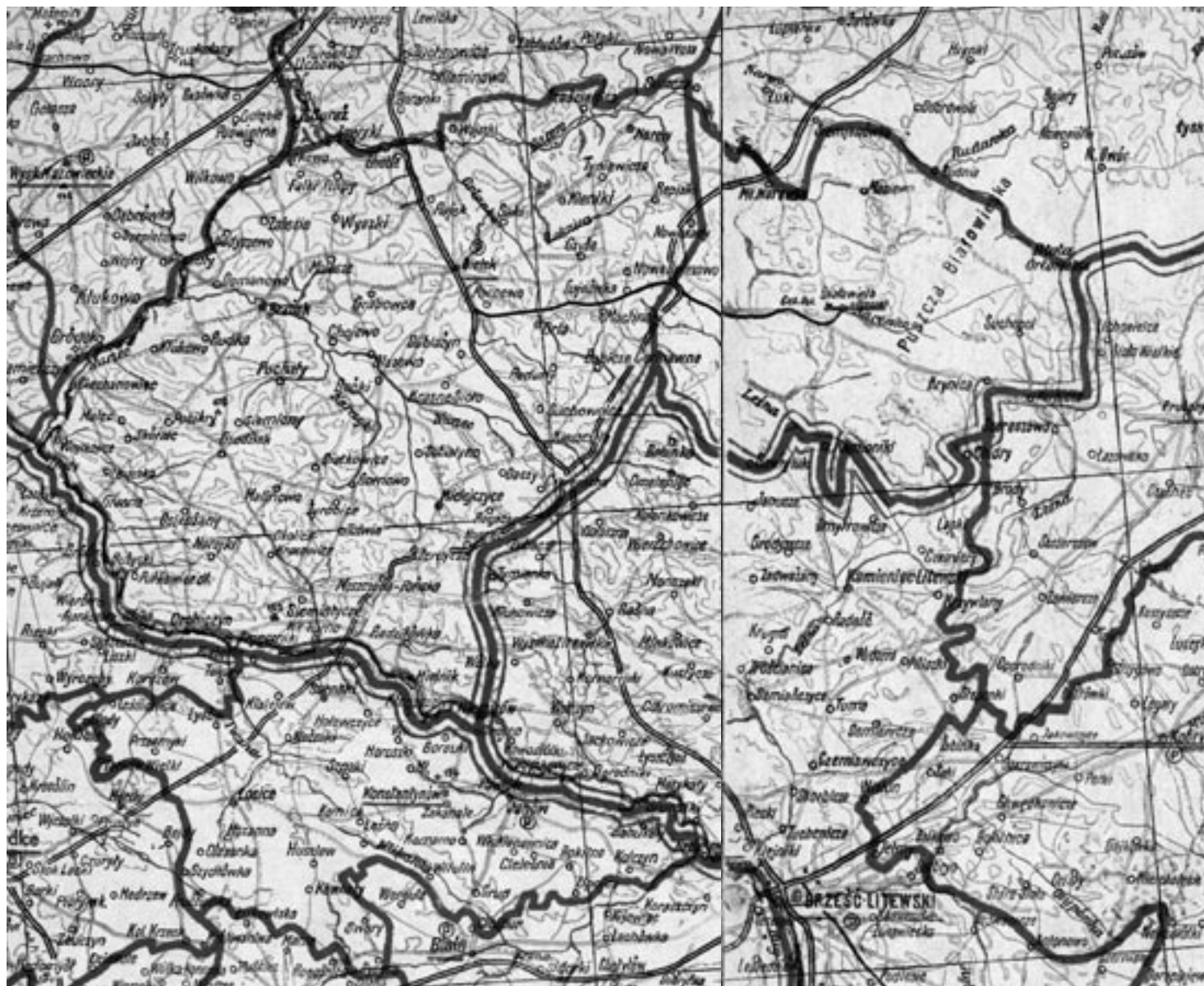
W międzyczasie dokonane zostały kolejne zmiany przynależności politycznej i administracyjnej tego terenu, który zgodnie z planami niemieckimi z końca wojny miał wejść w skład podporządkowanego Berlinowi narodowego państwa litewskiego, proklamowanego w lutym 1918 r. jako Królestwo Litwy. Klęska wojenna Niemiec i ich sojuszników przekreśliła te plany i w lutym 1919 r., po wycofaniu się wojsk niemieckich, teren byłej gub. grodzieńskiej znalazł się w rękach polskich. Jednak kwestia ustalenia wschodniej granicy polskiej miała być rozstrzygnięta na konferencji pokojowej w Paryżu. Już w marcu 1919 r. delegacja polska domagała się wcielenia do Polski większości obszaru dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego i gub. wołyńskiej. Tzw. mocarstwa sprzymierzone, spodziewając się upadku bolszewików i odrodzenia państwa rosyjskiego jako

demokratycznej republiki, nie godziły się na tak szerokie żądania, sprzeczne z „punktami Wilsona” (prezydenta USA) ze stycznia 1918 r., zakładającymi „stworzenie niepodległego państwa polskiego na terytoriach zamieszkałych przez ludność bezsprzecznie polską”. Jednak delegacji polskiej udało się przekonać przedstawicieli Ententy do udzielenia zgody na włączenie do państwa polskiego także dawnego obwodu białostockiego (a więc pow. bielskiego, białostockiego i sokólskiego), posiadającego znaczny odsetek ludności etnicznie polskiej, jak też etnicznych Białorusinów wyznania rzymskokatolickiego, których również uważano za Polaków. 8 grudnia 1919 r. Rada Najwyższa Konferencji Pokojowej wydała deklarację, w której uznała prawa rządu polskiego do organizowania regularnej administracji na obszarze dawnego Cesarstwa Rosyjskiego

do linii zaczynającej się na Bugu w miejscu styku granic powiatów bielskiego i brzeskiego, i kierującej się na północ w stronę Jałówki. W 1920 r. ta „tymczasowa granica Polski” stała się częścią tzw. linii Curzona.

Spodziewając się korzystnej decyzji mocarstw w sprawie granicy wschodniej, polski Sejm Ustawodawczy przyjął 2 sierpnia 1919 r. ustawę tymczasową o utworzeniu województwa białostockiego, w którego skład weszły m.in. trzy powiaty byłego obwodu białostockiego. Tereny na wschód od linii wyznaczonej 8.12.1919 r. pozostawały pod Zarządem Cywilnym Ziem Wschodnich. W lutym 1921 r. do województwa białostockiego dołączono powiaty, które znajdowały się za linią Curzona – białowiecki (z Hajnówką), grodzieński i wołkowycki. Efemeryczny powiat białowiecki, utworzony w grudniu 1920 r., przetrwał

Pow. bielski i białowiecki przed ich połączeniem („Mapa polityczna Polski z podziałem na województwa i powiaty”, Lwów 1921)

do lipca 1922 r., kiedy podzielono go, włączając większość do pow. bielskiego, resztę zaś do woj. poleskiego. Granica pow. bielskiego przesunęła się na wschód także bliżej Bugu, gdyż w jego granicach znalazły się Milejczyce. Obszar nowego województwa zaczęto nazywać Białostoczną, podobnie jak w okresie istnienia gub. grodzieńskiej używano nazwy Grodzieńszczyzna.

W czasie tzw. „pierwszych sowie-tów”, na przełomie 1939/1940 r., powiat bielski został podzielony pomiędzy dwa obwody Białoruskiej SRR – białostocki (rejony Bielsk, Brańsk, Ciechanowiec) i brzeski (rejony Hajnówka, Kleszczele, Siemiatycze), zaś pod okupacją niemiecką funkcjonował jako Kreisskommissariat Tubenthal, obejmujący całość Puszczy Białowie-

skiej. W 1944 r. przywrócono polski podział administracyjny, oczywiście ze zmianami wynikającymi z faktu, że pow. bielski stał się powiatem przylegającym do nowej granicy państwowej, co zaowocowało m.in. powiększeniem jego obszaru o kilkanaście wsi tworzących w latach 1944-1954 gminę Klukowice.

Kres istnieniu „wielkiego” pow. bielskiego położyły zmiany dokonane w pierwszej połowie lat 50., gdy najpierw z jego części południowo-zachodniej utworzono powiat siemiatycki (1952), zaś ze wschodniej – hajnowski (1954). Pełen wszelakich eksperymentów społecznych okres tzw. Polski Ludowej zaznaczył się też w dziedzinie administracji terenowej. I tak w 1954 r. zlikwidowane zostały gminy, zastąpione

o wiele mniejszymi gromadami (proporcja ok. 3:1), zaś wkrótce po ich odnowieniu (1973) zlikwidowane zostały powiaty (1975), co z kolei było elementem szerszych zmian w postaci potrojenia liczby województw. Tak więc w przypadku „obszaru bielsko-hajnowskiego” ostatnia reforma organizacyjna, na mocy której od początku 1999 r. funkcjonuje trzystopniowy system administracji terytorialnej, był w ogólnych zarysach przywróceniem sytuacji z 1954 roku. Chociaż oczywiście z pewnymi modyfikacjami, bo np. reaktywowany pow. bielski utracił kilka wsi na północnym brzegu Narwi, które w 1972 r. wchodziły w skład gromady (i parafii prawosławnej) Ryboły, a obecnie należą do gminy Zabłudów w pow. białostockim.

Województwo białostockie (1934) Powiat bielski z podziałem na gminy (1938)

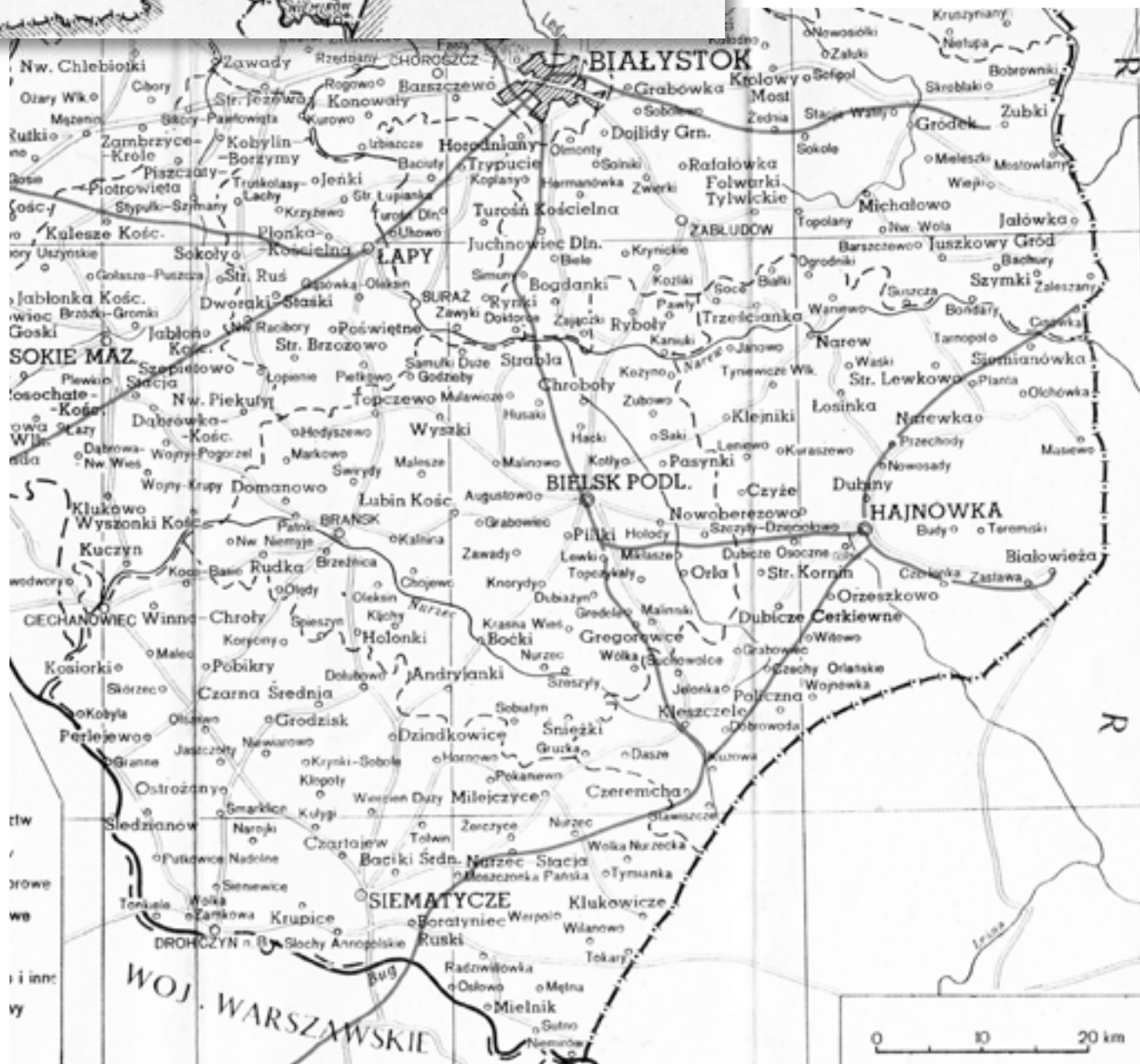

Rok 1999, z którego początkiem znikła z mapy administracyjnej „Białostoczczyzna”, a zaczęło funkcjonować województwo noszące nazwę podlaskiego, jak na razie zakończył przetasowania granic administracyjnych. Nie jest to oczywiście powrót do sytuacji sprzed 1795 roku, gdy bowiem spojrzymy na umiejscowienie centrum administracyjnego i podległy mu obszar, bardziej przypomina ono pruski departament białostocki niż historyczne – litewsko-ruskie, a później staropolskie – województwo podlaskie.

Jurij HAWRYLUK

Po lewej: Województwo białostockie po demarkacji nowej granicy państwowej z zaznaczeniem dawnych granic powiatów (1946). U dołu: Powiat bielski, siemiatycki i hajnowski (1969)

Бедрик, бедрик, бедранець...

Світ комах в українських говірках Підляшшя, ч. I

Комахи це найчисленніший і найрізноманітніший клас тварин. Науковці припускають, що загальна їх кількість може складати навіть 8 мільйонів видів. Багато з них має позитивне значення для людини, проте окрім корисних є також багато шкідників сільського та лісового господарств, окремі з них – переносники паразитів та збудники хвороб людини, тварин або рослин, деякі самі є паразитами.

У Польщі найбільше є метеликів, жуків, перетинчастокрилих (напр. бджіл, мурашок) та двокрилих (напр. комарів, мух). У Біловезькій пущі приблизно 8500 видів комах.

Лексика, пов'язана з темою комах у підляському селі, доволі цікава та багата. Займалися вже нею хоча б автори *Атласу східнослов'янських говірок Білосточчини*, в якому знайдемо говіркові білоруські та українські назви на окреслення кільканадцяти видів комах. Детальніше темою цікавився білоруський дослідник д-р Василь Сеґень з Білостока, який пробував пояснити етимологію підляських назв комах.

Представлений тут матеріал це майже 60 назв на окреслення понад 30 різних комах, а також підляських слів, що пов'язані з темою комах, записаних від старших людей, народжених нерідко в першій половині 1920-тих рр., в основному в селах Збуч, Чижі, Шостаково (гм. Чижі), окрім того в Пасічниках-Стебках (гм. Гайнівка), Білках (гм. Милейчиці) та інших.

Окрім самої лексики, досліджено тему присутності комах у підляському фольклорі. Виявляється, що комахи з'являються у піснях, передусім жартівливих, дитячих творах, прислів'ях та приказках. Образи відомих комах можна зустріти й в народній фразеології. Удалося записати майже 30 різного роду фразеологізмів, порівнянь, сталих висловів, приказок та дитячих віршиків. Комахи часом з'являються у підляських народних піснях. Деякі з них – це багатозначні символи.

Увесь матеріал поданий у такий спосіб, що спершу йде назва українською літературною мовою, далі – польською, на кінець курсивом підляські говіркові форми, часом зменшені і згублені, а також форми двоїни і множини. При деяких комах подано підляську лексику, яка пов'язана з темою, разом з прикладами вживання. Погубленим шрифтом позначено наголос.

Комахи корисні для людини

бджола – pszczoła – *пцола, пчола; пцоленя*
двоїна – *пцоли*
множина – *пцоли; пцоленята*

Бджола в багатьох культурах уособлює мудрість, родючість, працьовитість, порядок, чистоту. Здавна народ ставився до неї з великою шаную, тому й говорилося, що вбити її – гріх. Дякуючи бджолі люди мали мед – до появи цукру єдиний відомий солодкий продукт, а також віск, який широко застосовувався в домашньому господарстві.

Бджільництво своїм корінням сягає сивої давнини. Важко сказати, коли люди перейшли від збирання меду до бджільництва, однак відомо, що бджіл розводили вже 6 тисяч років тому в Єгипті. Воно здавна присутнє на українських землях, у тому числі на Підляшші – це одне з найдавніших занять українців, яким колись займалися майже всі селяни. Його розвитку сприяли відповідні природно-кліматичні умови та достаток медоносів.

Колись бджіл розводили у вуликах, зроблених з видовбаної колоди: *Не скринька, оно калдуб видовбани з ліпину. У лісі росли ліпи дуплясти – о, то зри́зовалі і таким нульзовали́ся. То калдуб бив. Середіна видовбана, решта виробляна біла, вистругана і там рамкі вставлялі* (Василь Максим'юк, Збуч).

Зараз вулик це найчастіше спеціально зроблена скринька.

В українських говірках Підляшшя найпоширенішою назвою вулика є *улій*. Форми «улій», «вулій» фіксує *Словарь української мови* Бориса Грінченка (Київ 1907-1909). Вони з'являються також у сучасних словниках української мови, однак з анотацією, що це діалектні слова. На Підляшші збереглася давніша форма без протетичного *в* на початку слова.

Там так голосно, як в улійови – говорили напр. у Білках у гм. Милейчиці. Того роду прості порівняння, які є результатом стеження за життям комах, популярні по цілому Підляшші.

Про поширеність бджільництва у регіоні свідчать хоча б збережені топоніми, у тому числі назви місцевостей: Пасічники Великі, Пасічники Малі (діал. *Пасочники*) в гм. Гайнівка та Пасіка в гм. Ботьки.

Зараз бджільництво не таке популярне, як колись, проте в багатьох підляських селах є ще люди, які займаються цим традиційним ремеслом. Підкреслюють вони, що добрий бджоляр це хтось, хто любить бджоли: *Треба любити пцоли, треба їх шанувати, знати їх жице, достосовуватися до їх вимогув і годовати добри пцоли, добри раси. І коло пцоул найлепі робіться во двох* (Степан Внущинський, Крива).

Я барзо люб'ю на пцоли дивитися. Я не люб'ю як на гуліці сідят, пльотковати, а барзо люб'ю дивитися, як вони роб'ят. Не легу спати, як їх не зобачу. Но пцоли м'єти, то треба поніматти. Вперуч треба навчитися коло їх – долікатненько погледіти, жеб жадну не придушити, то жадна пцола не вкусит (Василь Шерету́ха, Дуб'яжин).

На Підляшші між Бугом і Нарвою найпопулярнішою назвою бджоли є *пцола*. В. Сеґень звертає увагу, що це може бути запозичення з польської мови. Слід однак згадати, що в українській мові давнішими формами є *пчола, пчїлка* – сьогодні їх вважається діалектними. Від говіркової форми, можливо, походить прізвище *Pczela*, яке присутнє в нашому регіоні.

Бджола в культурі виступає символом працьовитості *Робочи би щола* – скажуть не лише в Збучі, а також достатку – *У кого щоли, в того й мід* (Збуч). З черги *трутень* – самець бджоли, який не виконує ніякої роботи, символізує когось, хто живе за чужий рахунок (*Той трутень то оно заплоняв і мід виїдав*). Тому й у селах гміни Чижі зневажливо говорили: *Вуон такій як трутень; сидіт би трутень*. Порівняння загальновідоме та популярне в різних місцевостях Підляшшя, напр. у Білках говорили: *Сидит без роботи як трутень в улійови*.

Бджоли з'являються у підляських піснях та приспівках, передусім обрядових весільних:

По мід, по мід
Яри пщолонькі, до бору.
Їде буяронь
З буяронькою додому.
(Курашево)

Де пщолоньки гудут,
Повивальнички ідут,
Золотий чипчик визут.
(Черемха-Село)

Чиї пщоли на двурі?
Мої у садочку.
А хто коха далікую?
А я сусідочку.

Чиї пщоли на двурі?
Мої у загати.
А хто коха далікую?
Я чириз три хати.
(Даші)

Пщоли з'являються також у підляських необрядових піснях.

З давніх-давен люди використовували продукти, які виготовляють бджоли, передусім мед і віск, але також суш. Мед широко використовувався як продукт харчування, віск застосовувався в домашньому господарстві.

Мед уживається людьми з незапам'ятних часів (спочатку люди збирали дикий мед). Слов'яни вживали його в їжу та робили напої (*Напилися гориліці, напилися меду* – співається у хрестинній приспівці з Черемхи-Села). Він мав також обрядове використання – його додавали хоча б до обрядової різдвяної куті.

Пасіка коло дороги з Кленік до Нарви

Підляська форма *мід* походить від праслов'янської форми *медъ*, в якій після зникнення редукованого голосного звука *ъ наприкінці слова, звук *e* отримував подовження – звідки архаїчна підляська форма *мід*. З часом дифтонг *ie* (*мід*) перетворився на *i* (*мід*). Проте нормативною в українській літературній мові стала «неправильна» форма *мед*. Форму *мід*, засвідчену словниками, вважається зараз діалектною.

Мед з'являється у популярному фразеологізмі *Ліпнут би щоли до меду* (Збуч).

Окрім меду на Підляшші дуже широко використовували віск, передусім для освітлення і здійснення обрядів – як суто народних, так і релігійних. В останній день року, на так звану *Гоготуху* (*Оготуху*, *Голготуху*, *Голотуху* тощо), молоді дівчата використовували його для ворожіння: *Вилівалі воск. Вилівалі і дівліся. Як вийде шось кругленьке, подобне до обрончкі, то буде в туом рокові шлюб теї дівчини. А часамі виліє і вийде шось такос би колишечка, ну то приведе паннучо діте. І вже бояться, коб колишечка не вийшла, як ліют той воск* (Валентина Марцинович, Красне Село).

Воскові свічі українці дуже широко використовували під час обрядів, що пов'язані зі святом Стрітіння Господнього, званого на Підляшші *Грумніці* (*Громніці*, *Грумниці*, *Громниці*). Про таку свічу народ скаже *грумнічна* (*громнічна*, *грумнична*, *громнична*), оскільки їх ставили перед обра-

зами під час грози, щоби захистити людей і худобу від блискавки. Підляшани вважали, що така свічка завжди повинна бути в хаті.

Освяченою в церкві в день Стрітіння Господнього громничною свічкою люди осмалювали своїм близьким, передусім дітям, волосся (*коб не боліла голова, коб не бояліся грому*). Наприклад у Суховільцях брали запалену свічку, тричі робили нею коло над головою, а потім підпалювали з чотирьох боків волосся, промовляючи: *Бог Отец, Бог Син, Бог Дух Святий*. На кінець доторкалися кінцем свічки верхньої частини голови. Того дня димом з освяченої свічі випалювали хрестика на верхньому брусі рами дверей.

Свічка завжди потрібна, коли хату відвідує священник (*батюшка ходіт з молитвою*), коли хтось помере. Запалювали її й під час поминання померлих.

На Підляшші було поширене домашнє виробництво свічок. Підляшани переважно варили віск у кастрюлі, виливали його, та коли застигав, розбивали молотком на шматочки і руками формували біля вогню. Згодом розтинали, вкладали всередину гніт, який раніше воскували, щоби свічка ліпше горіла, та знову формували. Кожен мав свою технологію виготовлення свічок: *Воск вже попомнут, коб вуон розстав троху, і закладалі кнуот, і сукалі свічку* (Марія Максим'юк, Пасічники-Стебки).

Віск використовували також перед Великоднем – писанкарки спеціальним писачком за допомогою натурального бджолиного воску розписували святкові писанки.

Більше про ритуали пов'язані з громничними свічками та про писання писанок воском – див. м.ін. Л. Лабович, *Благовіщенські смак бусло-ві лати. Весняні звичаї на Північному Підляшші, ч. I* («Над Бугом і Нарвою», № 2/2013) та Л. Лабович, «Верба б'є – за тиждень Великдень». *Весняні звичаї на Північному Підляшші, ч. II* («Над Бугом і Нарвою», № 3/2013).

Збираючи матеріал про цю комаху, вдалося записати слова, які пов'язані з темою бджіл та бджільництва. Зібрані слова можуть статися початком словника, який варто було б поповнити.

бджоляр – pszczelarz – *пщеляр, пщоловуод*

віск – wosk – *восок, воск*

Хто м'єв пщоли, той м'єв восок (Збуч)

вулик – ul – *улій*

громничний – gromniczny – *громніч-ни, грумнічни, громничний*

Тая свічка громнична вже ж таким симбольшом була, що то мусово крижика випаліти на балькови (Даші)

жало – żądło – *жило* (Збуч), *жерло* (Тиневичі)

матка (плідна самиця бджоли) – matka (samica pszczoły) – *матка*

мед – miód – *м'єд*

пасіка – pasieka – *пасі́ка, пасіка*

рій – rój – *руой*

До Лії виходят рої з улья і їх обсаджують у другі улії, коб билі. То як до Лії вийдуть, то їх обсадят, «а по Лії кійом по рої» (Пасічники-Стебки)

роїтися – roić się – *рої́тися, рої́тися*
свіча, свічка – świeczka, świeca – *сві́ча, сві́ча, сві́чка, сві́чка*

Неслі до церкви свічки светімі. І тую свічку, як осветят, то тримають у хаті, і як гриміт, став'яют на окно (Збуч);

Як ідемо до церкви, беремо свічки або в церкві куплеємо, а і з дому несемо це льон на свічку (Даші)

суш (сухий віск) – susz – *суш*

Дядько приносів із сушею м'єд. Суш то м'єд в дирочках, якоє то добре (Збуч).

трутень (самець бджоли) – truteń – *трутень*

джміль – trzmiel – *чмі́ль, чміль*
множина – *чмелі́*

Джмелі це корисні комахи з товстим мохнатим тільцем. Вони збирають пилок і нектар з багатьох рослин та вважаються гарними запилювачами багатьох сільськогосподарських рослин – запилюють багато квіток, які не запилюють інші комахи.

Джмелі будують гнізда під землею, на землі та над землею. Вони, як і бджоли, виготовляють мед, але не роблять запасів на зиму, можливо тому, що западають у зимову сплячку. Джмелиний мед рідший, ніж у бджіл, світліший і не такий солодкий та пахучий.

Є жовтенькі, маленькі чмелі́. А великі то тії чорни. Сії жовти кусливи билі і вони м'єд робілі. Ми, як паслі коні, то шукалі десь на поплаві чи в стерні́ гнізда і випівалі той м'єд. Но треба било втікати так, як од пщол, бо вони кусливи билі (Василь Максим'юк, Збуч).

Загалом джміль це миролюбна комаха, яка сама ніколи не нападає, а вкусити може лише захищаючись. При укусі самка джмеля витягує жало назад і може жалити їм неодноразово подібно осам та шершням і на відміну від бджіл, що гинуть після укусу. Цікаво, що джмелі є досить сильними комахами і можуть переносити вантаж рівний їх власній вазі.

Назва джмеля пішла завдяки гудячим, хрипячим звукам, які той зазвичай видає під час польоту. Від цього й давньоруське слово «чмель». В українській мові XVIII-XIX ст. вживалося слово «чміль». Таку форму зустрічаємо, наприклад, у Тараса Шевченка:

Громада чмелем загула,

У дзвони задзвонили,

Гармата заревла,

І бунчуками вкрили.

Форми «чміль», «чмель» фіксує *Словарь української мови* Бориса Грінченка (Київ 1907-1909). Знайдемо «чмеля» також у сучасних словниках української мови, але з інформацією, що це діалектна форма. Отже, підляський, характерний хоча б для мови жителів гміни Чижі, «чмі́ль», це просто говірковий варіант арха-

їчної української форми, яка з часом перетворилася на сучасне «джміль».

Згадку про цю комаху знайдемо в народному порівнянні, записаному в Чижях – *накурали як чмі́ль (чмелі́)*.

сонечко – biedronka – *петрик, петро, божя коруовка, бозіна коровка, бедрик, бедранець, бедруонка, чебрець*
множина – *петрики, бедрики, чебреці́*

Невеличкого круглого жучка, який має червонувате або жовтувате з чорними плямами забарвлення, звуть на Підляшші по-різному, напр. у Збучі це *петрик*, у Шостакові – *бедрик*, у Пасічниках-Стебках можна почути *чебрець* (в інших селах слово *чебрець* означає *квітку пахучу*). В Україні загальнопоширеною назвою є зараз *сонечко*, також *божа корівка*. Окрім того відомих мабуть з тридцять діалектних назв: *бедрик, бездрик, петро, петік, петька, петрик, зозулька*. Для прикладу, *бедрик* (та її фонетичний варіант *петрик*) це волинсько-польська назва.

Як зауважує білоруський дослідник Василь Сегень, назва *петрик* виникла внаслідок заміни первісного *бедрик* під впливом імені *Петрик*. Форма *петро* – результат дальшого наближення до імені *Петро*.

У давніх слов'янських та германських міфах ця комаха була пов'язана з небесною сферою, від чого отримала назву «сонечко» або епітет «божа» чи «свята». Цікавою є підляська форма *бозіна коровка*, записана в Білках, яка ймовірно походить від дитячої пестливої форми *Бозя* на означення Бога (уживана напр. у вислові *Бозя сварится*).

Сонечка поширені по всьому світу – існує 5200 видів цих комах, з чого 80 у Польщі. Заселяють вони відкриті простори з трав'янистою рослинністю – луки, лісові галявини, сади, степи, рідше густі ліси. Зазвичай повзають по стеблах рослин у пошуках їжі, але також охоче перелітають на значні відстані.

На Підляшші найпопулярніше сонечко семикрапкове (*biedronka siedmiokropka*).

Сонечко це дуже корисний хижак, який з'їдає сільськогосподарських шкідників, передусім попелиць (*mszyce*). Цікаво, що цей жучок може

з'їсти за добу до сотні дрібних комах. Сонечка намагаються відкласти яйця поруч зі скупченнями попилиць, таким чином їх личинки з перших хвилин життя забезпечені їжею. Вони приносять людині безсумнівну користь, знищуючи величезну кількість шкідливих комах. Саме тому сонечка користуються пошаною людей. Це помітно також у народній традиції Підляшшя.

З давніх часів сонечка вважаються символом добра, благополуччя, довірливості, удачі. Вони літають до небесного бога, передають прохання, приносять дітей, попереджають про небезпеку, пророкують врожай. Це улюблений об'єкт дитячого фольклору – вони красиві, охоче сідають на руки, обличчя і одяг. У фольклорних текстах, які часто мають характер ворожіння, до сонечка звертаються з питаннями про життя і смерть, про погоду і врожай, про одруження.

В українській традиції найчастіше за цією комахою визначають погоду. Існує ряд примовок, які використовують для цього. У селах гміни Чижі говорили:

Петрику, петрику
Бзимчи колода,
Діся чи завтра буде погода?
Як погода то леті,
А як дощ то сіді.
(Людмила Юзвіюк, Чижі)

Подібні заклички-ворожіння збереглися також у південній частині Підляшшя, на Берестейщині та на Волинському Поліссі.

На Підляшші зверталися до сонечка також з запитанням про одруження.

Чебрець, чебрець,
Скуоль буде їхаті муой молодець?
І в котору сторону поетіт, стуоль буде кавалі'р
(Марія Максим'юк, уродженка Пасічник-Стебок)

Бедрик, бедрик, бедранець,
Де муой буде молодець?
(Зінаїда Степанюк, уродженка Шостакова)

Бедрик, бедрик, бедруонка,
Де буде моя жуонка?
(Зінаїда Степанюк, уродженка Шостакова)

Мурашинник у Чижувському лісі

Дитячі заклички — відгомін давніх магічних дій, пов'язаних із закликанням доброї погоди, шлюбним ворожінням, попередженням небезпеки.

мурашка – mrówka – *мураль, муравель, мурахель, мурашка, мурацка, мураха; матка* (плідна самиця)
множина – *муралі, муравлі, муравлі, мурахлі, мурацкі*

Мурашки (мурахи) це відомі комахи, які живуть великими групами. Розрізняють близько 12 тис. видів мурах, з чого 103 зустрічаються у Польщі. У Біловезькій пущі виявлено 46 видів цих комах. У народі розрізняють, найчастіше, чорних і червоних мурашок (*чирвони муралі, пекущи*). В. Сегень зафіксував на Підляшші також назву *коваль*, яка означає мурашку руду лісову (*mrówka gdnica*). Як зауважує дослідник, ця назва характерна для «білорусько-українських перехідних», тобто насправді українських архаїчних говірок Підляшшя.

На Підляшші збереглися різні назви на окреслення тої комахи, напр. у Збучі і Білках це *мураль*, у Шоста-

кові і Куойлах – *мурахель*, у Храблах у гм. Більськ – *мурацка*, у Топоках у гм. Кліщелі *мураха* тощо.

У цих комах розрізняють три касти: крилатих самиць, крилатих самців і безкрилих робочих мурашок, які так само, як і бджоли, являють собою недорозвинених самиць. Серед робочих розрізняють іноді ще особливий стан – солдатів, які вирізняються великими розмірами, мають велику голову і могутні щелепи.

Їжа мурашок складається з усіляких цукрів, які вони збирають як на рослинах, так і на тваринах, особливо користуються для цього попилицями, злизуючи солодку ридину, яку ті виділяють на своєму тілі.

Розрізняють п'ять основних типів спорудження гнізда: земляні гнізда, деревні, які мурахи роблять у гнилому дереві, картонні гнізда, які будують з пережованих деревних стружок, скріплених клейкою слиною, складні гнізда, які будують почасти за однією, почасти за другою системою та гнізда, побудовані в різних щілинах стін, у людських житлах тощо. На підляських селах гніздо мурашок звуть по-різ-

ному: напр. у Збучі це *муращинник*, у Шостакові – *мурашник*, у Білках у гм. Милейчиці – *муравник*. Загальноукраїнська форма це мурашник. *Люди мнуго, як муравлюв в муравникови* – скажуть у Білках.

У народному уявленні мурашки є символом працьовитості, уособленням людини трудящої і розумної, також старанності, ретельності, завзяття.

Згадка про мурашки збереглася у фразеологізмі *Муравлі по плечох ходят* – так скажуть у Білках, коли хтось тремтить, здригається від холоду, хвилювання чи радості. Польською це можна перекласти як «*Śiarki chodzą komuś po plecach*». Цей фразеологізм у різних варіантах дуже популярний як по всьому Підляшші, так і в літера-

турній українській мові – мурашки бігають (пробігають, лізуть і т.ін.) / побігли (пробігли, забігали, полізли і т.ін.) по спині (по тілу, за плечима і т.ін.).

Проводження в чергових числах

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

Фотовіконце у минуле української культури – 1917 р.

Фундатори Української академії мистецтва. Стоять (зліва направо): Георгій Нарбут, Василь Кричевський, Михайло Бойчук. Сидять: Абрам Маневич, Олександр Мурашко, Федір Кричевський, Михайло Грушевський, Іван Стещенко, Микола Бурачек.

Українська академія мистецтва була створена 18 грудня 1917 року з ініціативи видатних діячів культури, науки і мистецтва – вчених Михайла Грушевського, Дмитра Антоновича і Григорія Павлуцького, художників Василя Кричевського, Федора Кричевського, Вадима Меллера, Михайла Бойчука, Олександра Мурашка, Георгія Нарбута, Миколи Бурачека, Михайла Жука, Абрама Маневича.

Урочисте відкриття Академії відбулося 22 листопада (5 грудня) 1917 року в приміщенні Української Центральної Ради. 5 (18) грудня того ж року Українська Центральна Рада ухвалила Закон про Українську Академію Мистецтв, а також її Статут. Академію очолювала Рада Академії у складі Дмитра Антоновича, Павла Зайцева, Данила Щербаківського (вчений секретар) та ін. Ректорами Академії були: Василь Кричевський, Федір Кричевський (1918 і 1921 – 23), Олександр Мурашко, Георгій Нарбут, Михайло Бойчук. Перші професори: Михайло Бойчук (монументальне мистецтво), Микола Бурачек (пейзаж), Василь Кричевський (архітекту-

ра, композиція), Федір Кричевський (побутовоісторичне малярство, портрет), Абрам Маневич, Олександр Мурашко, Михайло Жук (станкове малярство, рисунок), Юрій Нарбут (графіка), Данило Щербаківський (українське народне мистецтво, історія українського мистецтва).

1922 року розпорядженням Губернського відділу професійної освіти при Наркоматі освіти Академію перетворено на Київський Інститут Пластичних Мистецтв, який 1924 року, після об'єднання з Київським архітектурним інститутом, дістав назву Київський художній інститут.

Постановою Кабінету Міністрів України від 17 грудня 1992 року закладові повернуто первісну назву – Українська академія мистецтв, а відповідно до постанови Кабінету міністрів України від 17 березня 1998 року вона стала Академією образотворчого мистецтва і архітектури.

Академію образотворчого мистецтва і архітектури не слід плутати з творчо-науковою установою – Національною академією мистецтв України (заснована в грудні 1996 року).

Wspomnienia chłopca z akcji „Wisła”

Szkola w Wesołowie

Żeby zrozumieć, jak to było, trzeba choć trochę zilustrować historię powojennego szkolnictwa. W pierwszych latach powojennych jego podstawą była szkoła powszechna, która dzieliła się na trzy stopnie: 4-klasowa, 6-klasowa i 7-klasowa. Tak też było u nas w Wesołowie. W pierwszych latach funkcjonowała szkoła czteroklasowa. Większość wyrosniętej powojennej młodzieży kończyło (albo i nie) edukację na tym poziomie. Na przełomie roku 1952/1953 rozszerzono zakres nauczania i w Wesołowie powołano szkołę 6-klasową, od 1954 r. rozszerzoną do szkoły 7-klasowej. Ważne następstwa dla funkcjonowania systemu szkolnego miały decyzje podjęte w 1956 r. – wydłużenie obowiązku szkolnego do 16 roku życia i uznanie za obowiązkowe ukończenie siedmiu klas szkoły podstawowej. Szkoła średnia – liceum – to klasy VIII-XI. W klasie jedenastej zdawało się maturę, która upoważniała do startu na studia wyższe.

Początki organizacji szkoły w pierwszych latach po wojnie były bardzo trudne. Z jednej strony warunki materialne i związane z tym wyposażenie szkół, z drugiej zróżnicowanie wiekowe, narodowościowe i wyznaniowe. Dochodziła do tego akcja walki z analfabetyzmem – dotyczyło to przede wszystkim ludności wiejskiej – według danych na koniec roku 1950 w Polsce na wsi było ponad 78% nie umiejących czytać i pisać. Brakowało również wykwalifikowanej kadry nauczycielskiej. Trudno sobie teraz wyobrazić, jak mogła wówczas funkcjonować szkoła pozbawiona światła, w której nie było radia, która nie miała nawet prawdziwej dobrej piłki, tablicy i innych pomocy naukowych.

Żeby wzbogacić szkołę finansowo, organizowano różne akcje społeczno-patriotyczne. Dla hut potrzebny był złom, więc była akcja „Zbierajmy złom dla polskich hut”. Złomu było wtedy dużo, w dodatku różnego kalibru, nawet tego śmiercionośnego –

dzięki Bogu w naszej wiosce nie mieliśmy żadnych nieszczęść. Nasza szkoła też zbierała, co mogła. Oprócz złomu zbieraliśmy nawet nasiona drzew: lip, dębów, klonów. Wszystko to sprzedawano, co prawda za marne grosze, ale po jakimś czasie można było kupić piłkę, a nawet radio typu Pionier.

Radio Pionier to było radio lampowe (wiem, że teraz trudno zrozumieć, co to znaczy radio lampowe). Na baterię owszem, ale lampowe? Teraz też są radia na baterię, ale wtedy to wyglądało zupełnie inaczej. Jedna bateria (ogniwo) służyła do zasilania włókien żarzenia lamp, druga tak zwana anodowa do zasilania układu sterowania. Trzeba dodać, że antena do takiego odbiornika miała długość kilkudziesięciu metrów i musiała być rozciągnięta na dużej wysokości, żeby nie zasłaniały jej drzewa ani budynki. Tak cenne rzeczy, jak piłka i radio, były tylko do dyspozycji kierownika. Radio przynosił do klasy tylko na okoliczność jakiejś audycji czy słuchowiska, a piłkę dawał nam, oczywiście pod nadzorem, na lekcje gimnastyki (teraz – wychowania fizycznego). Bardzo popularna była wtedy gra w dwa ognie. W tej dyscyplinie były nawet rozgrywki „gminne”. Mimo że od jakiegoś czasu funkcjonowały Gromadzkie Rady Narodowe, to i tak najważniejszym ośrodkiem gromadzkim był Wielbark.

Okazją do spotkań (potyczek międzyklasowych) było święto pierwszomajowe lub Dzień Dziecka. Na taką okoliczność zjeżdżały się furmankami czasami całe rodziny. Z początku obowiązkowo, potem zwyczajowo, tradycyjnie. Święto pierwszomajowe zaczynało się od wielkiego zgromadzenia na placu szkolnym wielbarkiej szkoły – były przemówienia, w trakcie których oczy i uszy służb wylapywały z tłumu tych, którzy źle życzyli władzy ludowej. Byli wówczas tacy, którzy wznosili okrzyki: „Niech żyje Stalin ojciec narodów”, „Niech żyje sojusz robotniczo-chłopski” itp. Niektórzy jednak po cichu szeptali co innego. Takimi to interesowała się służba specjalna. Uwieńczeniem wiecu był barwny, ze sztandarami i hasłami, po-

chód ulicami Wielbarka. Po zakończeniu i rozwiązaniu pochodu dorośli szli na zabawy – tak zwane majówki, a dla nas, czyli uczniów, były organizowane rozgrywki na terenie szkolnym. Najważniejszy ze wszystkich był zawsze turniej w dwa ognie. Inną okazją do takich spotkań były obchody Dnia Dziecka. Też z różnych wiosek przyjeżdżały furmanki, ale tylko z dziećmi. Świętowanie z okazji Dnia Dziecka odbywało się już bez wiecowań, przemówień i pochodów. Były tylko gry i zabawy szkolne: oczywiście dwa ognie, wyścigi, skoki wzwyż i inne.

Tyle historii związanej ze szkolnictwem tamtych lat – oczywiście postrzeganych oczami nastoletniego chłopca.

Na co dzień, jak na co dzień – trzeba było się uczyć. Nauczyciel był wtedy od wszystkich przedmiotów – uniwersalny. Jak już wcześniej wspomniałem, klasy były łączone. Uczenie w nich wymagało dużych umiejętności dydaktycznych, ale negatywnie odbijało się na poziomie nauczania. Żeby czegoś nauczyć, nauczyciel musiał dobrze zaplanować tok lekcji. Jak odbywały się takie lekcje? Oczywiście nauczyciel zadawał najpierw jednej klasie ciche zajęcia – mówił: proszę przeczytać lub przypomnieć, bądź też zróbcie to a to zadanie. Klasa, która otrzymała zadanie, siedziała cicho i uczyła się, w tym czasie odpytywał drugą klasę, wprowadzał nowy temat, zadawał ciche zajęcia i wracał do poprzedniej. Po odpytaniu wprowadzał (wykładał) nowe tematy, zadawał pracę domową itd.

Mimo niewielkiej liczby uczniów, nasza szkoła, tak jak wcześniej wspomniałem, ciągle rozszerzała swój zakres. Gdy kończyłem klasę czwartą, uruchomiono klasę piątą i szóstą. Gdy kończyłem klasę szóstą, rozszerzono zakres o klasę siódmą. Moi starsi koledzy, którzy rok wcześniej kończyli tę klasę, musieli drałować codziennie po osiem kilometrów do Wielbarka. Nie było wtedy żadnej akcji dowożenia, nie było też autobusów łączących naszą wieś z Wielbarkiem, którym mo-

gliby dojeżdżać. Niezależnie od pogody i pory roku codziennie trzeba było pokonać osiem kilometrów tam i osiem z powrotem. Wychodzić musieli bardzo wcześnie, bo lekcje zaczynały się o godzinie ósmej. Na szczęście mnie to ominęło.

Wyróżnienie

Klasę szóstą skończyłem z wyróżnieniem. Z wyróżnieniem skończył też Wiesiek Biezuński z Głuchu. Na zakończenie roku szkolnego nauczyciel, pan kierownik Orłowski, oprócz świadectw wręczył nam nagrodę – fundowany przez ówczesnego prezydenta Bolesława Bieruta bilet na wycieczkę do Trójmiasta. Na blankiecie owego biletu była piękna, tak wtedy oceniłem, kolorowa ilustracja przedstawiająca zdjęcie Bolesława Bieruta z gromadką dzieci na ukwieconej łące. Roześmiane rozbawione dzieciaki pobierane w granatowe spódniczki, spodenki, białe bluzeczki z czerwonymi krawacikami – chustami. Prosiłem mamę, żeby tak mnie wystroiła na tę wycieczkę – wcale nie ze względów ideologicznych, ale dla „wsiujskiego” chłopca był to szczyt elegancji, no i myślałem, że tak trzeba.

W wyznaczonym dniu rano wyruszyliśmy do Szczytna na punkt zbiorczy. Oczywiście odwiedziono nas do Wielbarka, a następnie pociągiem pojechaliśmy do Szczytna. Pod wskazanym adresem, gdzie mieliśmy się zebrać, była szkoła. Był to duży budynek, w którym mieściło się Liceum Ogólnokształcące i Liceum Wychowawczyń Przedszkoli. Na boisku stała wielka wieża ciśnień, a tuż obok boiska szkolnego było jezioro.

Wyjazd do Gdańska miał nastąpić dopiero wieczorem, więc cały dzień był do naszej dyspozycji. Czas oczekiwania trzeba było jakoś zagospodarować, ale jak? Oczywiście ja na swój sposób – po „wsiujsku”. W szkole, gdzie mieliśmy zgrupowanie przed wyjazdem do Gdańska, był w tym czasie obóz, coś w rodzaju półkolonii. Nie wiem, jak to się stało, że dołączyłem do dzieci z tego obozu – być może myślałem, że też jadą tam gdzie ja. W każdym razie ci z obozu zaraz po śniadaniu jechali do pracy w czynie – wtedy dużo się pracowało w tak zwanym czynie społecznym – na

jakieś pole. Jak się okazało, mieli pielić czy przerywać buraki. Ja jako wiejski chłopiec roztropek, jakżeby mogło być inaczej, dołączyłem do nich. Wiadomo, żadna praca nie hańbi, zwłaszcza taka, do której byłem przyzwyczajony.

Na boisko przyszkolne zajechał traktor z przyczepą. Wdrapaliśmy się i ruszyliśmy do czynu. Jechaliśmy na otwartej przyczepie – oczywiście ja w białej koszulce z czerwoną chustą. Wiadomo, że wśród tej grupy wyróżniałem się swoim strojem, ale nie tylko, bo gdy inni siedzieli lub trzymali się czegośkolwiek, ja dzielnie balansowałem, stojąc bez wspomagania. Z grupy, do której dołączyłem, zapamiętałem dwóch chłopców – jak się później okazało był to Krzysiek Klenczon i Krzysiek Grono – w liceum byliśmy w jednej klasie. Po przyjeździe na tych z kolonii czekał zasłużony obiad – oczywiście ja też skorzystałem. Była zupa owocowa i coś tam jeszcze.

Nie pamiętam, która to była godzina, zegarek był wtedy luksusem, ale już późnym wieczorem ładnie dwójeczkami ruszyliśmy w kierunku dworca. Jechaliśmy całą noc. Był ranek, gdy pociąg zatrzymał się na stacji o dziwnej dla mnie nazwie Gdańsk Wrzeszcz. Kazano nam wysiąść i znów dwójeczkami poprowadzono do miejsca zakwaterowania. Zakwaterowano nas w sali gimnastycznej w jakiejś szkole w Gdańsku Wrzeszczu.

W pierwszym dniu zwiedzaliśmy Gdańsk, Gdańsk Oliwę. W Gdańsku Oliwie obowiązkowo kościół ze wspinałymi organami i park. Najważniejsze, co zapamiętałem z Oliwy, to park i piękne aleje z równiutko wystrzyżonymi wielkimi ścianami drzew. W następnym dniu był Sopot, a jak Sopot, to oczywiście molo i plaża. Niestety, plażę w Sopocie wspominam niezbyt miło, gdyż zgubiłem tam swoje zaskórniaki, no i koniec przyjemności z lodami i słodyczkami. Głodny nie byłem, ponieważ wyżywienie, spanie i podróżowanie mieliśmy za darmo.

GORZEJ zapowiadała się droga powrotna. Czekala nas przecież całonocna podróż i trzeba było coś jeść. Dobrze, że mama zaopatrzyła mnie w prowiant, którego nie spożyłem, jadąc w tamtą stronę – smażoną rybę (o ile pamiętam był to lin).

Ostatnia klasa – mój grzech

Nowy rok szkolny rozpoczynałem również w Wesołowie, gdyż poszerzono zakres nauczania do klasy siódmej. Nie musiałem zatem chodzić do Wielbarka. Ponieważ w budynku szkolnym nie było pomieszczeń na dodatkową salę lekcyjną, więc klasy 6-7 uczyły się w wynajętym pokoju u Redingów. Przybył też nowy nauczyciel do matematyki i fizyki – pan Zgagowski (imienia nie pamiętam). Pan Zgagowski był dziwny – samotny, naiwny, do tego krótkowidz. Mówiono, że jest Żydem, że przeszedł obóz.

Mieszkał samotnie (czasami odwiedzał go prawdopodobnie jego syn Stasio) na górcie u Papajewskich, stołował się u Redingów. Dla nas dzieciaków szybko stał się obiektem kpin i żartów. Dokuczaliśmy mu w różny sposób. Piszę o tym, bo ciąży to na mnie jak grzech, z którego nijak nie mogę się wypowiedzieć. My, dzieciaki, często przychodziliśmy do niego na górkę, niby popytać o coś, a tak naprawdę pokpić. Czasami rzucaliśmy piaskiem w okno, a on otwierał je i wystawiał lampę na zewnątrz, bo myślał, że muchy się do niego dobijają – mówił, a raczej zwierzał się z tego na lekcji. Innym razem namalowaliśmy coś kredą na krześle, żeby odbiło mu się na spodniach. Były to głupie żarty. Z perspektywy czasu wiem, że nie ośmieszaliśmy jego, lecz siebie. Największy grzech, jaki wobec niego popełniliśmy, był mego pomysłu i pomimo że przeprosiłem i poniosłem karę, do dziś ciąży na moim sumieniu. Piszę o tym, by go wyznać przed tymi, którzy będą to czytali. Było to tak.

Wieczorem jak zwykle poszliśmy odwiedzić pana nauczyciela (drugiej osoby nie wymienię). Pobyliśmy trochę i wybiegliśmy zanim miał wychodzić na kolację. Wzięliśmy wcześniej przygotowany drut i zagrodziliśmy drogę w furtce, przez którą musiał przechodzić, zaczepiając jeden koniec o słupek, a drugi o sztachtetkę furtki. Chodziło nie tylko o to, żeby się przewrócił, ale też żeby uderzyła go zamykająca się furtka. Uszłoby to być może bezkarnie, gdyby nie księżycowa noc. Ktoś podpatrzył. Oczywiście

na drugi dzień w szkole była wielka afera. Wstyd, płacz, zwłaszcza naszych matek. Przeprosiny. Głośne kaganie się przed całą szkołą. Ponieważ miałem zdawać do szkoły średniej w Szczytnie, skończyło się na obniżeniu oceny ze sprawowania. Opisuję to zająście, ponieważ ciąży na moim sumieniu i chcę jeszcze raz powiedzieć głośno PRZEPRASZAM.

Nietrudno się domyślić, jaki był poziom wiedzy z przedmiotów, których uczył pan Zgagowski. Poziom z matematyki obniżył się prawie do zera, choć nigdy z tym przedmiotem nie miałem kłopotów. No cóż. Trzeba było ponieść konsekwencje, zwłaszcza że miałem zamiar zdawać do szkoły średniej. Musiałem skorzystać z korepetycji, by nadrobić braki.

Do szkoły średniej startowało nas dwóch, ja i Wiesiek – tak, ten sam, który razem ze mną został wyróżniony wycieczką do Trójmiasta. Załatwiono nam korepetycje z matematyki u nauczycielki z wielbarskiej szkoły. Chyba z miesiąc dwa razy w tygodniu rowerami jeździliśmy na douczanie. Pomogło. Na egzamin, zdawany w połowie sierpnia, pojechaliśmy z pełną obstawą. Ja, Wiesiek, mój ojciec, no i pan Orłowski. Oczywiście do Wielbarka rowerami, a z Wielbarka do Szczytna pociągiem. Żeby się nie spóźnić, przyjechaliśmy dość wcześnie. Na miejscu dowiedzieliśmy się, że jesteśmy w grupie zdających po południu. Cały dzień czekania, w międzyczasie trema trochę przeszła, ale dopadło nas zmęczenie. W końcu nadszedł oczekiwany moment.

W sali za stołem przykrytym zielonym sukniem siedziała WYSOKA KOMISJA. Na środku siedział dystyngowany pan z wąsami – zapamiętałem go najbardziej. Pytał mnie o coś z matematyki. Jak wypadł egzamin? Nie wiem – na pewno pozytywnie, bo pierwszego września razem z Wieskiem zasiedliśmy w szkolnych ławach Liceum Ogólnokształcącego im. Kasprowicza, które mieściło właśnie w tym budynku, gdzie rok wcześniej mieliśmy punkt zbiorczy, jadąc na wycieczkę do Trójmiasta.

Anatol STEFANIUK (STEPANIUK)

Początek wspomnień w n-rze 5/2017

Сердечні вітання з нагоди 60-ти річчя від дня народження відомому поету та перекладачеві, головному редактору щорічника «Український літературний провулок»

Тадею Карабовичу

Тадей Карабович народився 6 квітня 1959 року в Савині на Холмщині. Український поет, перекладач, літературознавець, головний редактор щорічника «Український літературний провулок». Дебютував в літературному двотижневику «Камена» в Любліні (1980) та українською мовою в тижневику УСКТ «Наше слово» у 1982 році. Член Спілки польських літераторів (з 1996 р.) та Національної спілки письменників України (з 2012 р.). Видав збірки поезій «Zapatrzenia» (1985), «Вологість землі» (1986), «Біля вогню» (1990), «Кличу тебе як ластівку» (1991), «Атлантида» (1989, 1993), «В пустелі небо чорне» (1995), «Що стою за стіною споминів» (1997), «Два листи до ночі» (1999), «Вибрані поезії» (2001), «Już dzień się nachylił do czterech krańców świata» (двомовна, польський переклад Ян Леоньчук, 2004), «Довга розлука» (2005), «Лугини» (2019).

Члени Національної спілки письменників України: Іван Златокудр, Міля Лучак, Іван Киризюк, Юрій Гаврилюк та Женя Жабінська.

До побажань приєднуються: поетеса Віра Вовк (Ріо-де-Жанейро), поетеса Марія Сарнацька (Довгоброди), поетеса Марія Ревакович (Нью-Йорк), поетеса Надія Гаврилюк (Київ), Олександр Колянчук (Перемисьль), Володимир Пилипович (Перемисьль), проф. Франтішек Фішетічка (Оломунець), проф. Олександр Астаф'єв (Київ), проф. Ростислав Радишевський (Київ) та проф. Микола Зимомря (Дрогобич).

З давніх часів. Подорож на Кавказ і Грузія

(Спогади Людмили Красковської)

(Попередні частини спогадів
у числах 1, 3, 6 за 2017 р.
та 1 за 2018 р.)

На початку 1919 року Міністерство закордонних справ [Української Народної Республіки – ред.] призначило батька послом у Грузію, яка вже тоді була самостійною республікою. Ще зимою наша сім'я виїхала потягом з Києва до Одеси, щоб там сісти на пароплав. З Києва ми виїжджали вночі. Була вже неспокійна доба, бої з Червоною армією не переставали. Весь час мінялися місця сутичок з ворогами, невідомо, де знов почнеться озброєний виступ. На станції було повно людей, багато військових. Був не порядок і ми довго чекали, доки могли сісти до вагону. З нами їхали й інші члени посольства: сім'я Полянських. Потяг часто зупинявся, не йшов за розкладом, подорож тривала пару днів. В Одесі ми мусили чекати на пароплав і жили там майже два місяці. Одеса була переповнена втікачами з Росії. Батько ледве знайшов для нас одну кімнату, де змістилась ціла наша родина, а з нею і мій сірий кіт Жорка. Батько сам виїхав назад до Києва.

З Одеси у мене не залишилось багато спогадів. Здивувало саме місто, яке не мало старої частини. Це було нове місто, вперше побудоване за планом, де всі вулиці перехрещувались у прямих кутах. Найбільше враження зробило на мене море й велика пристань, що я побачила перший раз в житті. Від головної вулиці до моря вели довгі парадні сходи. Одеса мала гарний великий театр. Одного разу ми там були з мамою. Саме давали оперу. Нам подобались розкішні декорації і прекрасні голоси артистів. Було ще холодно, у місті було досить неспокійно, тому ми багато по вулицях не ходили.

Навесні, коли почалась на морі навігація, ми разом з батьком і родиною Полянських виїхали на Крим. По дорозі пароплав зупинився в Севастополі. Ми пішли подивитись славну панораму «Оборона Севастополя», яка була добре виконана. Але на Севастополь у мене залишились сумні спогади – кіт Жорка мені втік. Коли я його випустила в парку з кошика, Жорка прожогом кинувся в кущі. Ціла наша сім'я його шукала, але не могла знайти. Певно, коту не сподобалась подорож пароплавом, тому він використав першу можливість залишитись на певній землі. Я дуже сумувала за своєю улюбленою кицькою.

В Ялті ми мусили виступити з пароплава й залишились там декілька місяців. Батько з якимсь військовим човном поїхав далше на Кавказ. Ми мешкали в гарній вілі на краю міста, де на другому поверсі мали дві кімнати з балконом. Дальші кімнати в помешканні займала наша господиня, яка мала двох синів – гімназистів. Це були недисциplinовані грубі хлопці, з якими я мала сутички через братів і навіть кілька разів зажила рукопашний бій.

Коли ми приїхали до Ялти, то в пристані стояли французькі й англійські військові кораблі. За короткий час вони відплавали, а до Ялти прийшли червоноармійці. Почались обшуки, арешти, розстріли в парку Чекурлар. Я пам'ятаю частушку з того часу: «Ой, яблочко, куда котишся, попадеш в Чекурлар не воротишся». До нашого помешкання прийшла також комісія, яка шукала продукти. Але коли побачили скільки членів має наша сім'я, то нічого не взяли. Тоді в Ялті становище з продуктами було дуже тяжке, часто не бувало хліба. Ми мали муку й олію, бабуся смажила на олії оладки й ми це їли на сні-

данок і на вечерю. На базарі продавали малі рибки, довжиною в палець. Ці рибки не чистили, але цілі мололи на м'ясорубці й смажили з них котлети. Місцеві люди їли й слимаків. В Ялті були великі слимаки з гарними ракушками. Я назбирала різноманітних слимаків, тримала їх на балконі й годувала свіжим листям. Але в один день усі слимаки зникли. Самі вони не могли всі нараз вилізти з балкона. Чужа людина задля слимаків не полізла б на другий поверх і не могла знати про них. Це могли зробити лише хлопці господині.

У цей час у Ялті було ще досить татар, вони продавали на базарі ярину і рибу. Продавали також особливе кисле молоко – катик. Говорили, що в ньому було козяче молоко.

Тому що ми не могли виїхати далше з Ялти, я мусила зробити іспити за п'ятий клас гімназії (до школи в Києві я ходила лише пів року до Різдва). В Ялті була російська гімназія, мені дозволили робити там іспити перед їхніми вакаціями. Тому перші місяці в Ялті я все сиділа над книжками, іспити виконала й одержала свідоцтво за п'ятий клас. Коли скінчилась школа, на обрії знову показалися чужоземні військові кораблі, які почали обстрілювати місто. Декілька днів ми не виходили з дому. Не знаю, звідки прийшли вояки Білої армії й вигнали більшовиків. Знову почались арешти й розстріли.

Вліті ми ходили купатись у морі. В Ялті були чудесні пляжі, де берег поступово знижувався до моря. Але пляжі були запуснені, було багато бруду. На березі ми збирали гарні ракушки. В місті у малих крамницях продавали з них різні вироби: коробочки, ложки, намиста. Одного разу мама, разом зі знайомою і з нами, дітьми, пішла пішки до Лівадії, де знаходився колишній царський палац.

Це було кілька кілометрів від Ялти. До палацу нас не пустили, здається там був лазарет. Ми могли оглянути лише парк навколо палацу, де росли сотні кущів троянди. Так багато різних гаунків троянди і так багато різних фарб я ніде більше не бачила.

Восени почали приходити пароплави, одним з них приїхав з Кавказу батько і ми всі виїхали з Ялти. По дорозі наш пароплав зупинився на декілька годин у Феодосії, а потім стояв один день у Новоросійську. Там була велика пристань заповнена російськими військовими кораблями. На берег випустили лише тих пасажирів, які там виступали. Тому ми бачили місто лише з пароплава. Далше наш пароплав пішов повздож; побережжя Кавказа і, нарешті, зупинився в Батумі, де ми пересіли на потяг до Тифлісу.

Батько приїхав до Грузії весною 1919 року, а наша ціла родина приїхала до Тифлісу восени 1919 року, перед початком шкільного року. Виїхали ми з Грузії восени 1920 року. Не пам'ятаю назву вулиці, де ми жили в Тифлісі. Це була коротка й стрімка вулиця, досить далеко від центра міста. Дім, де ми мешкали, був побудований на схилу так, що з вулиці помешкання було на першому поверсі, а з двору це був другий поверх. Помешкання було велике, мало сім кімнат, велику кухню й балкон до двору. Одна кімната була канцелярією, батько мав свій кабінет, а перед ним була гарна вітальня. Коли ми приїхали, то в помешканні (кабінет, вітальня й їдальня) були різьблені меблі українського стилю, зроблені за зразками меблів Земського дому чи садиби Лизогубів у Полтаві. Десь наприкінці року ці меблі забрали їх власники й батьки купили інші, вже звичайні меблі.

Членами Української місії в Грузії, які приїхали разом з батьком, був Андрій Тишкевич і Андрій Полянський та його дружина. А. Тишкевич виїхав з Тифлісу скорше як наша сім'я. Замість нього потім працював Андрій Абрамович Петренко, який їхав разом з нами до Європи. Деякий час у місті працював Цвангер (він мав велику родину). В тому часі у 1919-1920 рр. у Тифлісі була англійська й французька військова місія.

Людмила Красковська з братами Сергієм і Метиславом (Тифліс 1920)

У 1920 р., коли наша сім'я жила в Тифлісі і ще не виїхала на літо в Сурамі, у Грузії був великий землетрус. Щось біля 8 балів. Тоді було цілком знищене містечко Горі, де народився Сосо Джугашвілі. Це було вночі. Мені здавалось, що їдемо на пароплаві, а на морі є буря, бо дуже колише. Коли я відкрила очі, побачила, що підлога якось дивно піднімається. На вікнах з середини були дерев'яні віконниці, вони самі відкривались. Я зрозуміла, що це може бути землетрус. Бабуся і брати, які спали в цій кімнаті, на щастя не прокинулись. Мама, яка спала в іншій кімнаті, теж не прокинулася, а батько біля неї спав дальше. Я не знала, що робити: чи будити всіх, чи чекати як це все закінчиться. Ранком ми довідались, що це був тяжкий землетрус. Більшість мешканців міста вибігло на вулицю і там чекало до ран-

ку. Як я вище згадувала, наш дім був побудований на схилі і тому був особливо небезпечний. Але ми про це не знали. На другий день, десь після обіду, знову були два чи три менші поштовхи землі. Батько сидів у кабінеті біля стола, я саме йшла до нього. Коли почались поштовхи, батько сказав, щоб я залишилась стояти біля дверей, які самі відчинялись. Це були лише відгуки землетрусу, які не зробили більшої шкоди.

Населення в Тифлісі було тоді дуже мішане. Це було видно по різноманітному одягу, особливо жіночому. Старші грузинки носили довге чорне плаття, на голові під малою чорною хусткою чи шапочкою були більші білі хустки. Найбільш барвистий одяг мали айсорки – грузинські циганки. Не відомо, де вони діставали такі пестрі яскраві матерії, з яких шили довгі широчезні спідниці і короткі блуз-

ки. Напрочуд це часто були шовкові матерії, тонкі й прозорі, з великими барвними взірцями. Айсори ходили або сиділи на хідниках цілими групами, поміж ними було багато дітей, а навколо повно галасу й крику.

Ми приїхали до Тифлісу початком шкільного року 1919-1920. Я почала вчитись у шостому класі російської гімназії. Крім неї у місті були грузинські школи. У нашому класі був дуже різноманітний склад учнів: 7 росіян, 7 грузинів, 7 вірменців і я – єдина українка. Клас був мішаний – хлопці й дівчата. Ніколи тут не були якісь питання з національним походженням учнів. Грузини мали ще окремі уроки з грузинської мови й літератури. Я хотіла навчитись грузинської мови й досить скоро вивчила грузинський алфавіт. Це було, однак, досить тяжко, бо цей алфавіт є зовсім відмінний від слов'янського і латинського. Але коли я прийшла на урок грузинської мови, побачила, що всі учні говорили рідною грузинською мовою і я не могла вчитись разом з ними. В Тифлісі мені пощастило побачити Московський Художественный Театр (МХАТ), частину його групи, яка виїхала з Росії і на короткий час зупинилась у Грузії. Коли в гімназії дізнались, що МХАТ буде мати в Тифлісі декілька спектаклів, ми хотіли їх обов'язково бачити. Зібралась група з нашого класу й ми пішли стояти в чергу за квитками, черга була довжелезна. Я стояла з вечора цілу ніч, ранком мене змінила мама, але коли вона дісталась до каси, квитки були продані. Тоді батько через знайомих дістав для мене квиток на місце в оркестрі. МХАТ виступав у тифліському оперному театрі. Я сиділа внизу, може півтора метра від сцени, тому бачила лише її частину. Так я дивилась «Вишневий сад» з Кніппер і Качаловим і враження залишилось на ціле життя. Потім батько ще раз дістав квитки, і тепер я вже пішла з батьками. Це були окремі сцени з різних п'єс. Я запам'ятала діалог з «Братьев Карамазовых» з Качаловим, бо мені не сподобався цей твір Достоевського.

Вліті 1920 року наша сім'я жила в містечку Сурамі близько Сурамського перевалу. Ми мешкали в довгому будинку, де було декілька помешкань. Наша кухня була окремо в дерев'яній будці, студня була одна для всіх мешканців, помешкання не було надто вигідне. До містечка Сурамі треба було йти яких 20 хвилин чудесною алеєю із старих дерев. Сурамі було мале містечко, яке мало лише залізничну станцію, пошту і кілька невеликих крамниць. Двічі на тиждень у Сурамі був базар, на який приходили зі своїми товарами селяни зі сусідніх сіл. Тоді треба було робити головні покупки. Селяни принесли овочі, фрукти, курки, яйця, молоко. Все це розкладалось просто на землі біля сидячих продавців. В більшості це були чоловіки, менше жінки. Треба було пройти цілий базар, щоб вибрати потрібні речі і перевірити ціни. Ціну кожний продавець визначав сам, і поступово її знижував з наближенням полудня. Найгірше було те, що більшість селян говорила лише по-грузинськи, а ми не розуміли. Я мусила навчитись найпотрібніші вирази, щоб могла купувати на базарі. Але за короткий час я вже могла запитатись ціну і домоворитись скільки й чого мені треба, хоч деколи помагала собі пальцями, оскільки йшлося про ціну. Базар виглядав дуже пестро. Не лише овочі й фрукти були різноманітних барв, яскраві барви одягу теж утворювали барвистий малюнок. До того всього був великий галас, бо всі присутні перекрикували один одного. Хліб треба було купувати в крамницях. Це не був звичайний киснутий хліб, але плоскі плацки – лаваш, який робили без кваску. На селах лаваш пекли в грубках-ямах, що були вимазані глиною. Ями були досить великі, десь метер широкі. Коли згоріли дрова й залишилось лише вугілля, лаваш ліпили на розпалені стіни, де він пікся. Лаваш робили білий із звичайної муки й чорної барви з муки чорної пшениці. Ці плацки чорного лаваша були часто недопечені, так що можна було їсти лише шкурку, а середину викидати.

Близько від будинку, де ми жили, починався ліс. Дорога в лісі вела до Сурамського перевалу, де в гірському масиві прорубали довгий тунель для потягів. Звичайно ми ходили до лісу недалеко від нашого дому, там збирали гриби і ягоди. Одного разу, коли приїхав з Тифліса батько, ми пішли далеко в гори і опинились аж на другому боці перевалу, де була залізнична зупинка. Дорога назад була далека і тяжка, особовий потяг до Сурамі вже відійшов, тому батько попросив начальника станції, щоб дозволив нам їхати товарним. Ми вилзли на площадку відкритого вагону і так поїхали назад до Сурамі. Сурамський тунель є дуже довгий, потяг ішов помалу. Було неприємно їхати на площадці і це враження залишилось на ціле життя. Навколо було темно, лише літали іскри з паротягу, було чути страшний гуркіт, нічого не було чути, цілком як у печі. Діти, брати і я, притиснулись до батька, але він нас заспокоював, що нема ніякої небезпеки. А як було чудово, коли потяг, нарешті, вирвався з страшного тунелю на свіже повітря поміж зелених дерев.

З Сурамі ми одного разу поїхали разом з батьком до Бакуріані, де був курорт високо в горах. Малий потяг поволі ліз все вище й вище, серпентинами поміж горами. Нас здивували величезні шпилькові дерева (певно ялини чи пихти), які цілі обросли довгим сірим мохом. Ми походили по курорту і ввечері повернулись назад до Сурамі. В Сурамі до нас приїхав на кілька днів у гості Мустафа Чокаєв; це був посол Туркестану чи Узбекистану в Грузії. Батько хотів йому показати гарні околиці Сурамі й гість пішов з нами в гори. Ми вибрали дуже гарну стежку біля гірського потоку. Але виявилось, що пан Мустафа зовсім не вмів ходити по горах і він повернувся до Сурамі цілком знищений і більше на прогульки не ходив. Це був дуже приємний пан і культурна людина. Але він був досить товстий і не був звичайний ходити та ще до того в горах. Мустафа Чокаєв також виїхав з Тифлісу в 1920 році й ми з ним більше не зустрічались.

Людмила КРАСКОВСЬКА

3 «ХРОНОЛОГІОНУ»

02.03.2018 р.

Сьогодні вийшло, що вже однак весна, хоч надворі о 7-й ранку було 17,5 градуса морозу. Вибрався на фотографування й коли доїжджав до Малинників побачив над селом пару великих птахів. Журавлі?! Ні. Приглянувся – бусли! От тобі й фокус – мороз від кількох тижнів тріскучий, а тут бусли собі літають. Як ще так покажеться хоч пара ластівок (одна ластівка весни не робить), то зимі прийдеться забиратись геть!

* * *

...З'їхалися як журавлі
З покаліченими крилами
Поетам з ран текло чорнило
Розхлюпувалося на картини
образотворців

Натхнення снувалось
Довкола молодих голів
Як дим з цигарок «Sport»
А може «Klubowe»
Впивались ним як дешевим
«Патиком писаним» вином
Стискали в руках міцно
«Пера вічні» й пензлі
А може і ще щось
Зокрема, коли мріяли...

.....

Гарасимович
Тоді жив
Та ще й жив у Кракові
Але не прийшов тоді
Хоч бували із ним
У Кракові зустрічі
Поетичні.

То така моя спроба віршеописати завершення Першого конкурсу молодих творців української культури у Польщі, який 1983 року був організований краківським гуртком УСКТ – я на ньому тоді у Кракові був, а зараз підмовив І. Щ., щоб він про це зробив публікацію у «Нашому слові» до 35-річчя тамтої події.

26.03.2018 р.

– Хто з вас без вини, хай перший кине каміння!

Отже, Тарас Шевченко не кидав в нікого камінням. Він жбурляв словами, віршами, картинами в рамі!

Пам'ятник Тарасові Шевченкові у Варшаві

фото Ю. Гаврилюка

Зараз дивиться з майже півтори тисяч пам'ятників, хоч і не всі з каменю.

А все ж – не запліснявілий він, хоч тіло давно в порох обернулось, хоч папір його перших видань пожовтїв. Слова не камені-бо – їх ні жодний одяг, ні тіло не затримає, не заверне в їхньому леті, щоб в душу влучити та ізцілити цю душу, а ще й розум...

Це про Шевченка написалося мені при нагоді листа отриманого від Тадея Карабовича, що мейлом від нього прийшов. Ось такого змісту: «До мене звернувся голова Закарпат-

ської організації Національної спілки письменників України, що вони готують антологію про Т. Шевченка і хочуть включити вірші українських письменників у Польщі, тож напиши вірш про Т. Шевченка і передай мені».

Вірша на замовлення, звісно, не написав, бо в мене на це натхнення немає, шукаю щось написане раніше – без замовлення.

Але думка якась про Шевченка в голові з'явилась, то її взяв і записав. Бо якими ж словами, бо якими ж фарбами – малювати Тарасове обличчя...

24.09.2017 р.

Коли програється сучасність завжди можна спробувати ще раз виграти давно завершені війни минулого – саме таким шляхом дуже рішуче йде Російська Федерація. Але й над Вислою т.зв. історична політика деяких «правих» прагне хіба до того, щоб у Польщі люди забули про сучасність та почали жити їхніми галюцинаціями про минуле. В стані якоїсь постійної *bohaterskiej maligny heroicznjej*, може й *zwycięskiej*, бо ж ці т.зв. праві хочуть, як і до речі Путін, стати головним – актуальним? – воєнним переможцем, найкраще всієї Другої світової війни. До чого веде цей «історичний галюциноген в дії»? Логіка підказує, що наступним кроком на цьому шляху повинно бути вже *wurpwiedzenie wojny*.

Це, звісно, т.зв. злісна іронія з мого боку – історика за вивченою професією та літератора за натхненням. Але й коли відкинемо професійну «зарозумілість» та письменницьку «*licentia poetica*», то незаперечним фактом є, що хоч про минуле пам'ятати годиться, то жити однак будемо всі в майбутньому, а шукання взірців для вирішення проблем цього неминучого майбутнього у давно минулому – стратегія патріотів у дитячих штанцях. Виглядає однак на це, що прожити вже колись у т.зв. вільному світі (не замороженому у своєму розвитку 55-річною совєтчиною) у Польщі приходить пережити сьогодні.

Що ж – поживемо то побачимо, бо ж ми за майбутнє спокійні. Лише сьогодні вже не маємо цієї – нещодавно непохитної – певності, що до цього майбутнього доживемо.

* * *

Неділя... То вечір вже зробився. Треба пісні послухати якоїсь. Ось і потрапив на: Олег Винник «Вовчиця». Гарно звучить рим вовчиця – степова цариця. Але в житті вовчицю зустріти важко. Легше суку. Знаючи життя чоловіки однак скажуть: Хай буде і «сука», аби дбайлива...

Виправдання згодом: Це був не так спалах тупого чоловічого сексизму автора, як хитро-хімерна (трохи використовуюча стереотипні індивідуальні притаманні відносинам між окремими статтями homo sapiens), травестація цитати зі скетчу кабарет «Limo», коли canis lupus familiaris, а саме пудель Пімпусь, реплікує: A daj spokój babcia. Przecież wiesz, że wszystkie kobiety, które znam, to sukki! Такий ось пісенно-кабаретно-літературний українсько-польський мультикультуралізм з цього всього вийшов. Та це й дороги homindae та canidae схрестились, але це не новина, адже homo homini lupus est, а часто й maritus uxori.

27.09.2017 р.

Сьогодні церковне свято Воздвиження Чесного Хреста Господнього – в народі підляському: Крижа. Саме минає 35 років від цього, як 1982 року «На Крижа» поїхав був до Кошелів, села коло гмінної осади Вуорля (Орля) – бо там жила однокласниця-поетеса, Галина П. (Ольга Підляшанка), та йшовши кошелівською вулицею побачив дві бабусі і зробив їм фотографію – одна вказує пальцем на фотографа, друга руки заклала та широко сміється. Саме це найдавніша з фотографій, якими хвалюся в книжках і на виставках. Бо, прав-

ду кажучи, фотографування найдавніше з моїх професійних занять. Перша світлина була надрукована в пресі десь в листопаді 1981 року, все ж насправді щось цікаве вдалось мені зафіксувати саме тоді – 27 вересня 1982 року в Кошелях. Виходить, що Галя П. була моєю (фото)музою, бо ж саме вона мене «заманила» в це місце. Але не дивно – все, що зустрічає в житті, як і саме життя чоловіків, походить від жінок...

03.10.2017 р., Горлиці,

Центр культури ім. Антонича

Від суботи у Горлицях на Лемківщині дію. Цим разом приїхав, щоб проповідувати про Антонича у Центрі культури ім. Антонича. Але Хронологіон це не Хроніка, отже, про цей свій «подвиг» писати не буду. При нагоді цієї події відбулось однак спілкування з працівниками Львівського музею історії релігії, який має за філіал садibu Антоничів в Бортятині, де о. Василь Антонич, батько поета, працював від 1927 р. парохом. При столі, бо ж жили всі в Центрі та собі самі їжу готували та на стіл ставили, почув нову історію з жанру «дитячих шедеврів» – як мама доні наказала «зварити яйце на м'яко», але не пояснила в чому справа. Отже, дитинка варить ці яйця й перевіряє, чи вже готові, а вони все тверді та тверді!

А була ще історія етнополітична – музейники зі Львова були в Берестейській області й почувши в одному селі мову людей, кажуть їм: Ви ж по-українськи говорите, ми все розуміємо.

– А ми колись навіть були українцями. До 1952 року – тоді записали нам в паспорти, що ми вже білоруси...

Фото Ю. Гаврилюка

14.10.2017 р.

Запитують, чи у нас відзначають Покрову. Звісно, що так, у нас навіть Покровська церква у Більську. Хоч я свята, коли інші пополудні вже горілку п'ють, відзначаю «ударним трудом». Може зі скупості? Ну ні, горілка зараз не така, то й дорога, щоб час від часу не купити. До речі, маю вдома навіть відкриту з рік тому пляшку, куплену ж років тому кілька (хоч, тут 2-ге до речі, була по зниженій ціні). Вчора цієї горілки навіть трохи вжив – щоб полити-«облити» ново куплену комп'ютерну клавіатуру (треба було її обмити у дослівному значенні слова, адже насправді не була нова, хотів-бо мати таку по-колишньому білу та з домальованими кириличними буквами, а нової такої вже не купиш, бо не виробляє ніхто).

Отже, це хіба не скупість, але розуміння, що праця з мавпи людину зробила, а горілка з людини робить не те, що мавпу, але якусь гидку свиню. Хоч з другого боку – чи хтось бачив шпаціруючу по Більську п'яну свиню? Ні! Такого не було ніколи. Навіть у найбільший празник!

10.11.2017 р.

Беруся за макет 6-го числа «НБІН»-у, бо вже ж листопад, всі події відбулися – була й наукова конференція до 25-річчя Союзу українців Підляшшя, була й «Підляська осінь». А в макеті ще якісь старі «шпаргалки» – записи думок, які могли бути використані у вступній та інших статтях. От, хоч би цитата: «Ти то, Ольго, добре маєш – вмєш прочитати». То з розповіді моєї, по матері, баби Ольги про те, як вона колись, здається ще до Другої світової війни, з односельчанкою поїхали до Білостоку. Виявляється, безграмотність, для нас справа незрозуміла, у поколінні 1900-х не була ще нічим аж таким особливим. Ще й про матір мого шкільного колеги чув, що вона читати не вмє – «хоч на грошах помімається». Людей, що лише «на грошах помімаються» й нічого більш, навіть вміночи читати, не зрозуміють – сила-силенна. Хоч би міністр, який вперся, що врятує Біловезьку пущу від короїда поліграфа – вирізуванням. Суть Біловезької пущі в цьому, що вона повинна жити без «порятовування» людьми, бо це ж не ліс, що слугує за план-

тацію матеріалу на дошки, але твір природи найменше у Європі «вдосконалений» людиною. А що сотворила природа, то воно виживе, аби вода з ґрунту не пропала, а коли «поліграф» хвоїну якусь вижере – то буде пуща з малою кількістю хвоїни. Що мертве, то спорохнявіє й щось інше наросте на тому місці, або й те саме, хвойове, лише молоде й здатне оборонитись перед цим «комашиним гуном». Але міністр з ментальністю недоученого лісника хоче всіх переконати, що «не було б лісників – не було б Біловезької пущі». То так, як в Росії переконують, й багато людей хіба справді в це вірять, що як би не Путін, то не було б вже Росії. Що ж – Росія не твір природи, але людей, отже, її справді може «шляг трафити». Але перед цим її врятувати зможуть не «герої» вроді Путіна, але звичайні люди, звісно, за умови, що буде в них можливість вільно розумом користуватися й реально світ бачити, а не лише оглядати портрети «героїв» на стіні та «картинки» в телебаченні.

Я особисто жодного такого «портрету національного героя» на стіні не маю та вважаю, що вони ні до чого не потрібні – хватить, що кожний з нас буде поводитись як людина здатна розумом користуватися й робити те, що вмє й може, без хапання за справу, до якої він пасує як «віл до карети» чи «вовк до плуга», навіть якщо в такій ролі отримує можливість зробити кар'єру Нікодема Дизми. До речі, реальний Нікодем, як подає Вікіпедія – Jerzy Nikodem Kosiński born Józef Lewinkopf – переконує, що в деяких ситуаціях хватає опинитись... Але кажуть, що «Being There» це карикатура бездумного, затуманеного телебаченням суспільства, то хтось може образитись. А ще одне «до речі» – кілька, чи кільканадцять сторінок раніше, написав я, що наступним *шагом* в політичних успіхах польської – прости Господи! – «правіці» буде хіба оголошити війну Німеччині. На разі, виявляється, більш модним здається бути оголошення війни якщо не всій Україні, то принаймні деяким українцям; але нічого їм про це не кажучи...*

*Як подають польські ЗМІ «дипломатичний» міністр Вашиковський обіцяв щось таке: Zrobimy listę osób, którym zabronimy wjazdu do Polski, ale jej nie ogłosimy.

22.12.2017 р.

Храм не місце грошам! Храм був невеличкий – капличка над джерелом на лугах села Кнориди у православній парафії Ботьки, а й грошей було маленько – 20 злотих на половину літра горілки. Двох молодих дурнів – 20-річний мешканець Сім'ятицького повіту та 18-річний мешканець Ботьків, що були нещодавно схоплені поліцією з Більська – й все тайне стало відомим – шукали по-п'яному коштів на продовження «випивки» і вкрали скриночку з грішми, які люди приносили до каплички, а потім, щоб приховати злочин – підпалили дерев'яний храм (його вартість також вирахували – на 100 тисяч злотих).

Щоб не казати – збулося те, перед чим перестерігає крилата фраза, що благими намірами вимощена дорога в пекло (по-польському більш відома як «Dobrymi chęciami piekło brukowane»). Звісно, йдеться не про благі наміри у цих молодиків (до речі – кажуть, що також православних), бо вони вже з території пекла. Благі наміри мали люди – одні, що поставили скриночку, а інші – що в цю скриночку гроші вкидали. А наслідок – як видно. Звісно – перед судом стануть ці, що 1 серпня 2016 року скоїли злочин: крадії-палії. Але всім нам наука з цього така, що безкорислива дія одних може стати зачатком чортівського вчинку людей без розуму й моралі... (Чув від людей наших таке: Він розум собі відпив).

* * *

Чому жінки довше живуть? Ну що ж – коли мають силу давати життя нам – чоловікам, сильній нібито статі, то й не дивно, що хватає їм ще й сили, щоб свого життя швидко не віддати...

31.12.2017 р.

Прощання старого 2017 року, т.зв. нового, григоріанського, або астрономічного, бо юліанський від астрономії явно відстав – день від тижня вже довшає, а в «старому» календарі ще нібито «астрономічна осінь». Сиджу й продовжую студії над картографією – колишньою. Ось, читаю про це, що до римського видання «Географії» Птолемея у перекладі латинською мовою (1507 р.) була додана, також латино-

мовна, «Сучасна карта Польщі, Угорщини, Чехії, Німеччини, Русі й Литви». Дмитро Наливайко, автор книжки «Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI-XVIII ст.» (Київ, 1998) написав: «польські вчені вважають, що у створенні цієї карти, до якої під назвою "Русь" включені Україна і Білорусь, брав участь Б. Ваповський, видатний польський географ того часу, а також, можливо, й Коперник». Про Коперника не буду тут балакати, але про Бернарда Ваповського то знаю, що руського роду він поляк був. Поляк – бо шляхтич.

Бо то така доба була, що Polonus-ом лише шляхтич був, але він «етнополюком» бути та польську мову знати – зовсім не мусив, хоч у більшості випадків, рано чи пізно, латинську віру католицьку приймав. Селянин, навіть польськомовний, тобто «мазур», Polonus-ом, звісно, не був. Отже, на кожну епоху, щоб не «тлумачити» її на рівні «народної етимології», але по-справжньому розуміти, треба дивитись через «окуляри», що до неї паують. Бо інакше вийде така кумедія, як у нас на Підляшші околобільсько-во-гайнівсько-сім'ятицькому, де наші

люди всерйоз запитують інколи (зрозуміло, не всі, але є такі «здивуванці»): А звідки то тут українці взялися? (в оригіналі: А скуоль тут українці взялися?). То я відкажу: Українці то такі «наші-православні», що «не оно не сліпие», але й «odzyskali ostrość widzenia!» І таким то підсумком – файно рік завершити!

Хоч не гарантую, що ще чогось сьогодні тут не допишу, бо ледве година 14.16...

**Зі своїх думок списав
Юрій ГАВРИЛЮК**

Варто прочитати ❖ Варто прочитати ❖ Варто прочитати ❖ Варто прочитати

«Кліщелі, Підляшшя, Україна»

До 75-річчя д-ра Миколи Роценка. Кліщелі 2017. Редактори – Григорій Купріянович, Роман Висоцький

Важливою публікацією останнього часу для вивчення українського питання Підляшшя є науковий збірник під назвою «Кліщелі, Підляшшя, Україна». Це ювілейна книжка на пошану доктора Миколи Роценка, дослідника родом з підляського містечка Кліщелі, у 75-річчя від дня його народження. Вийшла вона як третій том видавничої серії «Холмсько-Підляські історичні студії», видаваної Українським товариством та Союзом українців Підляшшя.

Книжка поміщує майже 30 текстів українських та польських університетських викладачів, незалежних дослідників, також журналістів, політичних діячів, любителів минулого. Свої наукові статті підготували до збірника люди з різних середовищ, з якими співпрацював або співпрацює д-р Микола Роценка. Можна тут зга-

дати такі прізвища, як: проф. Михайло Саєвич, проф. Володимир Волосюк, проф. Фелікс Чижевський, проф. Василь Крунич, д-р габ. Роман Висоцький, д-р Григорій Купріянович, д-р Олександр Колянчук, д-р Тадей Карбович, Юрій Гаврилук, Євген Рижик, Славомир Савчук, Олександр Селіцький та ін.

Збірник відкривають матеріали про самого Ювіляра. Далі ідуть наукові статті присвячені безпосередньо історії та культурі Кліщель й околиць. Поміщено в книжці також історичні, мовознавчі та літературознавчі статі, які стосуються Північного Підляшшя. Окреме місце займають питання пов'язані з Південним Підляшшям та Холмщиною, присутністю на території Польщі вихідців з України тощо. Остання частина тому це джерельні матеріали.

Збірник дуже насичений змістом, та увагу привертає його тематичне різноманіття. Без сумніву знайдуть у ньому багато цікавого всі, які хочуть довідатися більше про минуле та сучасність Підляшшя та його місце в ширшому, загальноукраїнському контексті.

«Український альманах 2019» Об'єднання українців у Польщі Редактор – Ростислав Крамар

У щорічнику «Український альманах 2019» прочитаємо як про минуле, так і сучасне життя українського середовища в Польщі та в Україні. Збірник поділений на розділи: «Сьогодні», «На просторі століть», «Коріння», «Люди», «Культура, література», що дозволяє краще зорієнтуватися в його змісті. Починається він з висвітлення минулорічної справи д-ра Григорія Купріяновича, директо-

ра Підляського наукового інституту, після звинувачень Люблинського воєводи. Згодом ідуть статті про українсько-польські відносини та роль Росії. Декілька статей присвячено ситуації в Україні, яка протистоїть російській агресії.

З тем, пов'язаних з життям української громади в Польщі, зроблено акцент на ситуацію української освіти, в тому числі на Підляшші. Постать померлого в минулому році лемківського діяча Федора Гоча згадує Юрій Гаврилук. Головний редактор «Над Бугом і Нарвою» пише також на тему підляської літератури.

Традиційно в «Українському альманаху» знайшлося багато наукових та науково-популярних матеріалів на історичні теми. Як завжди, з опублікованих у виданні рецензій можна довідатися про польські книжкові новинки, які стосуються українських питань.

(ред.)

Za „pierwszego Sowietą” w Bobrówce

Lubiłem słuchać opowieści starszych. Dobrymi gawędziarzami byli mój ojciec i wujek. Wiele historii udało się zapamiętać.

We wrześniu 1939 roku

Nikt nie wiedział o ustaleniach niemiecko-radzieckich. We wsi spodziewano się Niemców, ale nie Sowietów. I faktycznie od strony Czeremchy do wsi wjechał kilkusobowy patrol konny na czele z eleganckim oficerem. Niemcy zachowywali się poprawnie. Oficer zwrócił się do otaczającej go gawiedzi: „Russland gut, Polen kaputt” i o dziwo został zrozumiany. Dzieciakom rzucił garść cukierków i odjechał w stronę Wysokiego Litewskiego.

Co kilka dni przez wieś przechodzili polscy żołnierze bez broni, zmordowani marszem, udający się do centralnej Polski. Miejscowi ich karmili, dawali pić i instruowali, że mają podawać się za ruskich siłą wcielonych do armii polskiej, to może patrole niemieckie potraktują ich łagodniej. „Ty mów tak: Ja ruskyj, tylko meży Polakamy żyw i ne wmi-ju po rusku howoryty”. Powtarzanie tej frazy przez poszczególnych żołnierzy wywoływało salwy śmiechu, bo i akcent nie tam, i wymowa nie ta.

Po Preczystej od strony Wysokiego Litewskiego zaczęła wkraczać armia radziecka. Było dużo żołnierzy. Mieli sporo tankietek i lekkich czołgów, ale głównie przybywali pieszo. Kierowali się do Czeremchy i nad Bug. Wszyscy mówili, że idą na pomoc Polsce i będą się bić z Niemcami.

Miejscowi komuniści naprędce zbudowali bramę powitalną na początku wsi. Podczas przemarszu koń oficera nie chciał wejść w tunel bramy i spinając się, wyrzucił jeźdźca z siodła. Wściekły kapitan rzucił w tłum jakże wieszczące słowa: „Jeszcze uwidisz, szto takoję Sowietskij Sojuz!” i poparł te słowa siarczystym przekleństwem. Dopiero po jakimś czasie wszyscy mieli aż za wiele okazji przekonać się, co miał na myśli.

Część jednostek zatrzymała się w Bobrówce na postój. W Zubaczach żołnierze stanęli obozem w Lypach. Był to spory lipowy zagajnik na skraju rynku obok cerkwi. Stanęły tu kuchnie polowe, a dalej rzędy namiotów. Zapowiadał się dłuższy pobyt.

Zaczęto werbować miejscowych do dobrze płatnych prac nad Bugiem przy budowie „toczek” (toczka – żelbetonowy bunkier). Ostatnio czytając książkę Piotra Palija „Zapiski oficera z niewoli”, ze zdumieniem wyczytałem, że przebywał w tym czasie w tej okolicy. Był inżynierem budownictwa i kierował pracami w okolicach Mielnika i Drohiczyzna. Przez krótki czas mieszkał w Wysokim Litewskim, a potem prawie przez rok wynajmował kwaterę w Czeremsze. Ciekawe spostrzeżenia o ludziach i regionie zapisał w swojej książce. Bardzo dokładnie opisał chaos i panikę, jaka zapanaowała wśród cywilów i wojskowych radzieckich po nagłym ataku Niemców w czerwcu 1941 roku.

„U nas wsio jest...”

Propagandziści wojskowi wtłaczali do głów żołnierzom różne absurdalne slogany i porady, jak mają się zachować i co mają mówić miejscowym na nowo opanowanym terenie. Związek Radziecki to kraina mlekiem i miodem płynąca. Wątpliwe jest, czy niektórzy z nich choć raz w życiu mieli okazję spróbować tego miodu w tak dostatnim kraju powszechnej szczęśliwości robotników, chłopów i inteligencji pracującej.

Problemów z komunikacją werbalną nie było. Wielu, zwłaszcza starszych, pamiętało język rosyjski z czasów władzy carskiej czy bieżącego. A gwara nasza zbytnio nie odbiegała od rosyjskiego. W końcu jesteśmy braćmi Słowianami.

Soldata poczęstowano miodem.

- A miod u was jest’?
- Da jest’. U nas wsio jest’. U nas wsiewo mnogo – klepał formułkę.
- A pczoly jest’?
- Da, jest’. U nas pczol mnogo.
- A kakije oni? Bolszyje?
- Da, bolszyje.
- A kak bolszyje? Kak karowa?
- Nu da, kak karowa.

Tragiczna miłość

Nazywali go Kapitanem. Ale do wojskowej rangi było mu daleko. Zwyczajny wioskowy bandzior, z byle powodu wyciągający nóż. Miejscowa kawalerka starała się nie wchodzić mu w drogę. Wielokrotnie, wyciągając zza pazuchy wojskowy bagnet, rozganiał potańcówkę, co liczył sobie za punkt honoru.

Na krańcu wioski mieszkała Nastia, wyjątkowej urody pannica. Świadoma swych walorów z chłopcami postępowała dumnie, a nawet hardo. Niejeden był zaskoczony, gdy nagle podczas rozmowy, nawet w pół słowa, zatrzasowała mu pod nosem okno. Nawet nie wiedział dlaczego.

Jedynie Kapitan zdołał ją usidlić. Uważano ich za parę. Nastia nie dała się do końca zniewolić. Zainteresowała się młodym lejtenantem. Kapitan nie mógł podsunąć pod nos młodemu oficerowi swojego bagnetu, bo w odpowiedzi zobaczyłby lufę pistoletu.

Ktoregoś wieczoru sąsiedzi usłyszeli przeraźliwy dziewczęcy krzyk. Co odważniejsi wpadli na podwórze. Znaleźli Nastię w stodole całą we krwi. Już nie żyła. Jak potem mówiono, naliczyli kilkanaście ran zadanych bagnetem.

Cerkiew parafialna w Zubaczach. Fot. Ju. Hawryluka

Sprawcę łatwo było ustalić. Całocenne poszukiwania przez wojsko nie dały rezultatów. Rano pastuch pędzący krowy na pastwisko zobaczył na sośnie wiszącego Kapitana. Do tej pory nikt tego drzewa nie ściął. Wszyscy się boją fatum, bo to przecież *derwo wiszalnyka*.

Szkola

Rok szkolny zaczął się na początku października. Wszystkich cofnięto o jedną klasę. Ci, na przykład, co mieli zacząć klasę trzecią, znowu znaleźli się w klasie drugiej. Ponieważ Bobrówka znalazła się w granicach obwodu brzeskiego Białoruskiej SRR, a wszyscy mieszkańcy tego terenu zostali nazwani Białorusinami, szkoły też niby to miały być białoruskie, ale językiem wykładowym był tak naprawdę rosyjski, a białoruski wprowadzono jako przedmiot dodatkowy. To, że lekcje były prowadzone po rosyjsku, nie stanowiło dla dzieci bariery językowej. Nauczyciele sprowadzeni z głębi Związku Radzieckiego znakomicie komunikowali się z miejscowymi dziećmi, nawet udawało się im wytłumaczyć prostą matematykę, nauczyć cyrylicy w piśmie czy w druku.

Nowością były różne zajęcia polityczno-propagandowe, apele, mityngi. Zakazywano nauczania religii w szkołach, a miejscowy batiuszka zmuszony został do prowadzenia całej szkoły na uroczystości rocznicy rewolucji do niedalekiej (4 km) wsi Hola (obecnie Pograniczna na terenie Białorusi).

Sowieckie gospodarowanie

Soldaci byli zszokowani stosunkowo wysokim poziomem życia miejscowych w porównaniu z ich rajem, a przecież Podlasie, jak powszechnie wiadomo, nie aspirowało do cywilizacyjnych szczytów; był to region biedny i zacofany. Prusy Wschodnie – najbiedniejszy region Niemiec – w porównaniu z nim prezentował się okazale, o czym miała się przekonać nie tylko podlaska młodzież, zmuszona do niewolniczych robót przymusowych u niemieckich bauerów, ale i sami Sowieci. Gdy znaleźli się tam na początku 1945 roku, zachodzili w głowę: „Dlaczego oni na nas napadli? Mają wszystko – murowane okazale domy, kamienne budynki gospodarcze, wodę w domu, maszyny rolnicze i gospodarskie. Czego im jeszcze brakowało?”

Na Podlasiu zmieniły się stosunki własnościowe. Kolchozów na razie nie

organizowano, ale inna własność przeszła w ręce państwa. Ucierpieli na tym głównie Żydzi, bo cegielnie, kaflarnie, olejarnie, młyny były przeważnie w ich rękach. Byłych właścicieli zatrudniono jako kierowników produkcji. Padł handel za sprawą zrównania parytetu rubla do polskiego złotego jak jeden do jednego. Towary w sklepach okazały się bardzo tanie i były masowo wykupywane przez nowo przybyłych i wysyłane na Wschód. W końcu nie było czego sprzedawać, a i nie opłacało się tego robić. Pozostała nafta, gwoździe czy zapalki. Był to kolejny cios w Żydów, bo większość kramów i sklepików miało żydowskich właścicieli. Żony oficerów paradowały po ulicach miast w eleganckich nocnych koszulach, bo wydawało się im, że to sukienki według najnowszego trendu mody.

Metrowy pieniek

Miejscowi szybko zauważyli u stacjonujących żołnierzy pewne braki w poszanowaniu rzeczy, głupią beźmyślność czy niegospodarskie zachowania. Podczas ścinki drzewa na opał mój ojciec często żartował, gdy piłą przymierzylem się do pnia zbyt wysoko: „Szczoz? Jak ruskyj, chcesz zostawty metrowyj peniok?”, albo: po co łamać gałąź wiśni czy jabłoni, aby nazrywać owoców? I jeszcze: po co rozbijać ul, aby spróbować miodu?”

Plennyje (jeńcy)

Po zradzieckim ataku w czerwcu 1941 roku zadziwiająco wielu jeńcom Niemcy pozwolili pozostać wśród miej-

scowych. W Bobrówce i Zubaczach było ich kilkunastu. Żyli razem z gospodarzami, pomagali w pracach polowych, nie cierpieli głodu, byli traktowani jak członkowie rodziny. U mojego dziadka z Zubacz mieszkał Iwan, pochodził z Kubania. Opowiadał o bardzo żyznym czarnoziemiu. Zamieszkujący go Kozacy nigdy nie zaznali głodu... aż do czasu przybycia władzy sowieckiej.

Inni jeńcy urządzili się jeszcze lepiej, wprowadzając się do wdów, samotnych kobiet lub przystając do „dam”, których mąż był w niewoli albo na robotach przymusowych.

U sąsiada dziadka z Bobrówki mieszkał Andrej, moskwiacz. Mówił, że jest prostym robotnikiem, ale zbyt delikatne dłonie wskazywały inaczej. Potem, gdy zbliżał się front, zniknął na kilka dni. Po przesunięciu się walk dalej na zachód pojawił się na ulicy w mundurze kapitana i z karabinem na ramieniu, które gdzieś przechował. Frontowy żołnierz, widząc go jeszcze ze starymi kapitańskimi insygniami (po Stalingradzie oficerowie już nosili szerokie pagony) wściekł się i uderzywszy go kolbą w pierś, zerwał kapitańskie naszywki. „Kakoj ty kapitan? A gdzie twój partizantskij otriad?”. Posłali go na pierodowuju do sztrafnowo bataliona. Po prawie dwóch latach, wracając do domu, przypadkiem przejeżdżał przez Czeremchę. Wysiadł i poprosił polskich kolejarzy o przekazanie wiadomości do Bobrówki. „Ja ostałsia żyw. Iskupiłsia krowiu. Czetyrie raza był raniem. Wozwraszczajuś domoj.” Na pagonach znowu były naszywki kapitana.

Arkadiusz KULGAWCZUK

Вислаю фото (червень 2006 р.): члени львівського лемківського товариства: художниця Марія Янко, поетеса Роксоляна Мамчур, душа товариства – колишній розвідник Петро Козут, співачка-лемкиня Наталка Криничанка і я: поліщук з Чернігівщини, «фанат» говірок Підляшя (вони нагадують мені говірки північної Сіверщини) – Ваш давній читач Сергій Лащенко. Як може, популяризую часопис «НБН».

3 хроніки подій над Бугом і Нарвою

Виставка сучасного малярства

8 лютого в Підляському музею в Білостоці відбувся вернісаж виставки сучасного малярства «Без рамок» (Bez ram | Unframed). Були на ньому презентовані художні праці кільканадцятьох польських митців, які походять з приватних колекцій, серед інших картини Павла Пецушка з Білостока. У колі зацікавлень лікаря і співака лемківського походження, який відомий як виконавець українського класичного репертуару, є також абстрактне малярство. Свої художні роботи він презентує під псевдонімом Тобіаш Кеньо (Tobiasz Kenio). У Білостоці його праці презентовано черговий раз.

Під час вернісажу відбувся концерт класичного співу у виконанні Марти Врублевської, Павла Пецушка та Уршулі Іжбицької.

«Великі запуски» у Білостоці

15 лютого в клубі «Гвінт» у Білостоці відбулися «Великі запуски». «На свійську нотку», тобто українською, білоруською та російською, заграли до танцю відомі підляські ансамблі «Примаки», «Добрие грайки», а також жіночий гурт «Золото».

«Більський мистецький клімат»

16 лютого в тимчасовому осідку Більського будинку культури відбувся «Більський мистецький клімат» – захід, який презентує людям, що творять культурне обличчя головного культурного осередку міста. У його рамках відбувся карнавальний концерт з участю ансамблів, які діють при

Більському будинку культури. Виступив, між іншими, Український ансамбль пісні і танцю «Ранок».

Відкритий день у «дев'ятці»

18 лютого в Початковій школі № 9 у Білостоці відбувся «відкритий день», спрямований до батьків та учнів, які зацікавлені навчанням у школі. Під час зустрічі відбувалися показові уроки та різноманітні математичні, спортивні й інші заняття. Дирекція та учителі школи представляли навчальну пропозицію «дев'ятки», серед інших уроки української мови.

Початкова школа № 9 у Білостоці повинна зацікавити батьків, які хочуть, щоб їхні діти вчилися української мови. Від кількох років діє при ній міжшкільний пункт навчання української мови, у якому можуть учитися діти з початкових шкіл, гімназистки та ліцеїсти з цілого міста. Заняття відбуваються раз на тиждень пополудні. Окрім того від поточного навчального року в школі працює група з вивченням української мови, в якій вчать учні першого і другого класу початкової школи. Зацікавлення заняттями серед наймолодших доволі велике – української мови як іноземної вчиться до 20-ти дітей.

Промоція книжки про Новосільського

20 лютого в Супрасльській академії у Супраслі відбулася зустріч, яка промувала видання «Новосільський – сакральне мистецтво. Підляшшя, Вармія і Мазури, Люблин» („Nowosielski – sztuka sakralna. Podlasie, Warmia i Mazury, Lublin”) авторства Кристини Черні. Книжка присвячена сакральним

працям видатного українсько-польського художника, графіка, філософа і православного теолога, професора Академії мистецтв у Кракові, одного із найвидатніших сучасних іконописців. У виданні представлені роботи мистця, які присутні на території трьох воєводств – Підляського Вармінсько-Мазурського та Люблинського. Метою публікації є популяризація мистецького надбання Юрія Новосільського.

Під час промоції книжки відбувся також вернісаж виставки «Новосільський. Художник – філософ – теолог» з проектами та сакральними ескізами авторства мистця. Окрім того презентовано каталог, виданий Супрасльською академією та Фондацією «Oikonomos», який поміщує статті, пов'язані з симпозиумом «Новосільський. Художник – філософ – теолог», організованим у 2018 році Супрасльською академією.

Незвичні колядники в Білостоці

21 лютого в кав'ярні Західна у Білостоці виступила група колядників з Іспанії, України, Франції, а також з Товариства «Листівка» з Поличної. Це волонтери, які приїхали на Підляшшя на запрошення організації з Поличної. Під час православних свят Різдва Христового вони колядували на підляських селах. Тим разом колядний репертуар у сучасному мультикультурному виконанні вони представили у Білостоці. Прозвучали й загальновідомі українські колядки. Незвичні колядники виступили у барвистих костюмах, які кілька років тому підготувала їм українська волонтерка.

Українська енергетична музика

22 лютого у пабі «6-сцян» у Білостоці відбувся концерт українського фолькгурту «Jorguj Kłos» («Йорій Клоц») зі Львова. То вже черговий виступ в Білостоці колективу, який використовує українські давні пісні та перероблює їх на сучасну музику. Про свій стиль група каже, що це «український обрядовий хіп-хоп дайбоже-етно-чорт». Однією зі знакових рис гурту є те, що на всіх своїх офіційних сторінках, в оздобленні платівок тощо, його учасники використовують українську латинку. Енергетична музика колективу від років тішиться великою популярністю в Польщі, у тому числі на Підляшші.

Польські націоналісти про- славляють «Бурого»

23 лютого в Гайнівці відбувся IV Марш «Проклятих солдатів», організований польськими національними колами. Зібрав він коло 300 осіб, які черговий раз прославляли Ромуальда Райса «Бурого», що відповідальний за пацифікацію україномовних підляських сіл Залішани, Вілька-Ваганівська, Зані, Шпаки і Коньцовізна та винуватий вбивства 30 фурманів поблизу села Пухали-Старі у січні-лютому 1946 р.

Кількадесят осіб, які стояли з написами «Бурій – не є героєм», пробували зупинити марш, проте безуспішно.

Того дня у церкві Народження св. Івана Хрестителя в Гайнівці противники прославляння «Бурого» молилися за помордованих. Згодом вони зустрілися біля пам'ятника жертвам воєн та репресій у Гайнівці, де запалили свічки пам'яті.

Гроші на проекти від воєводства

24 лютого Управа Підляського воєводства подала до відома інформацію про розподіл коштів на реалізацію культурної діяльності в 2019 р. товариствами, фондами і парафіями. Підтримано проекти, які пов'язані з організацією різних фестивалів, виставок, концертів, майстер-класів, семінарів, публікацій та інших заходів у сфері культури, мистецтва та національної спадщини, у тому числі заходи національних меншин. Союз українців Підляшшя отримує в 2019 р. підтримку для трьох своїх проектів. Це: майстер-класи української культури для дітей і молоді «До джерел», «Зустрічі з підляським фольклором, українською традицією і поезією», а також запис та видання платівки з українськими колядками і щедрівками Підляшшя.

Говорили про кримських татар

26 лютого в готелі «Cristal» в Білостоці відбулася відкрита зустріч «5 років після анексії – ситуація кримських татар». Взяти в ній участь – з одного боку – представники українських організацій, науковці та журналісти з України, та з другого – представники місцевої татарської громади, біженці з Криму, члени Союзу українців Підляшшя та ін.

Метою зустрічі було представлення подій у Криму, який був зайнятий Російською Федерацією, а також обговорення питання кримських татар – біженців з Криму, що перебувають зараз у Польщі. Ситуацію кримських татар в Криму в контексті дотримання прав людини після 2014 року та свободи слова представив Максим Попович, член Місії спостерігачів Організації Об'єднаних Націй з прав людини та Володимир

Притула, керівник програми Krum.Realii, кримського проекту української служби Радіо Свобода, який є частиною міжнародної інформаційної компанії Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода.

Зустріч організувала Фондація «Innovatis».

Ювілей «Вервочок»

3 березня у Гмінному центрі культури у Вуорлі відбувся ювілей 10-ліття місцевого ансамблю «Вервочки». Почався він від висвячення нового будинку культури. Згодом відбулася артистична частина заходу, яка продовжувалася три години. Окрім ювілярів на концерті виступили: фольклорні колективи «Малинки» з Малинник та «Орляни» з Вуорлі, молодіжна група «Фермата» з Вуорлі, а також естрадні гурти «Севен» та «Гай». На сопілці українські мелодії загравав Володимир Рева, керівник «Вервочок» та «Фермати». Окрім того показався колектив з Білорусі.

Група «Вервочки» виникла в листопаді 2008 року, об'єднуючи представників середнього покоління – жителів Вуорлі та поблизьких місцевостей. Її першим керівником став Юрій Ковальчук з Рівного, зараз колектив веде Володимир Рева, також з Рівного. Назва групи походить від назви неіснуючого села поблизу Вуорлі – Вервечкі.

У репертуарі вурленських співаків – традиційні пісні довколишніх сіл, загальновідомі українські твори, білоруські, також російські і польські пісні. Зараз «Вервочки» розширюють репертуар та пробують своїх сил не лише в традиційному, але також більш естрадному жанрі. Група від років є постійним учасником найголовніших українських заходів у регіоні, тому й під час ювілейного концерту побажання від імені Союзу укра-

їнців Підляшшя склали їм д-р Андрій Артем'юк та Марія Рижик.

Церкви на Лемківщині

3 березня у центрі «Гладишка» в Кліщелях відбувся вернісаж фотовиставки «Церкви на Лемківщині». Презентовано на ній фотографії Анджея Павляка з Варшави, які представляють найцікавіші культурні пам'ятки лемківської архітектури – зовнішній вигляд та інтер'єри церков.

Лемківський храм це характерний тип церков, поширений на теренах, які заселяли лемки. Зараз у межах Польщі знаходиться 69 лемківських храмів, з чого декілька потрапило до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Багато із них – це вже римо-католицькі костели.

Виставку в «Гладишці» підготували Тереновий гурток православного братства Святих Кирила і Мефодія в Кліщелях та Міський осередок культури спорту і відпочинку в Кліщелях.

У Люблині молилися за Шевченка

3 березня за Божественною Літургією та панахидою у парафіяльній церкві Православної Парафії свт. Петра Могили в Люблині православна громада Люблина пом'янула Тараса Шевченка. Панахиду відслужив о. Даміан Швець, який на завершення звернувся до учасників молитви з коротким словом.

Був це елемент традиційних урочистих відзначень пам'яті Тараса Шевченка в Люблині.

Читання Шевченка в Люблині

9 березня, у 205-і роковини від дня народження українського національного поета Тараса Шевченка, у сквері Тараса Шевченка в Любли-

ні відбулося спільне читання поезії Великого Кобзаря. Захід почав д-р Андрій Савенець, секретар Українського товариства, який продекламував Шевченків «Заповіт». Пісні на слова Тараса Шевченка при супроводі бандури проспівали молоді люблинські бандуристи. Пісні перепліталися з декламуванням поезії «Кобзаря» люблинськими учнями, які вивчають українську мову як рідну. Згодом вірші Шевченка читали майже всі учасники заходу. Звучали вони не лише українською, але також польською мовами. Окрім того пролунали пісні на слова Шевченка та про Шевченка.

У заході взяли участь місцеві українці, окрім того українці, які приїхали до Люблина, у тому числі студенти з України, а також поляки. Була присутня представниця Генерального консульства України в Люблині. На кінець до присутніх звернувся голова Українського товариства д-р Григорій Купріянович, який підкреслив, що сквер Шевченка є свідченням присутності українців у цьому польському місті.

Організатором «Читання Шевченка у сквері Шевченка» було традиційно Українське товариство. Реалізовано його завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП та завдяки підтримці міста Люблин.

Як і в минулих роках «Читання Шевченка у сквері Шевченка» супроводжувалося пікетуванням противників Тараса Шевченка. Стали вони на краю скверу з плакатом та польським прапором. Робили також фотографії учасникам «Читання...». Спокійне проведення пропам'ятного заходу забезпечила поліція.

Інтеграційна зустріч білосточан

9 березня у Загороді в Козликах відбулося інтеграційне вогнище, спрямоване, в основному, до білостоцьких дітей, які вивчають українську мову, а також до їхніх батьків. Взяли в ньому участь передусім учні пунктів навчання, що діють при Садку № 26 та Початковій школі № 9 у Білостоці, а також учні Громадської початкової школи св. Кирила і Методія в Білостоці. У програмі були гри і забави для дітей, а також товариська зустріч білосточан при вогнищі, поєднана з відпочинком на свіжому повітрі.

Зустріч zorganizував Білостоцький відділ Союзу українців Підляшшя.

Врочистості у Сагрині

10 березня в Сагрині на Холмщині відбулися врочистості, пов'язані з вшануванням пам'яті сотні православних українців, які в 1944 р. загинули з рук польського підпілля. У поминальному заході з нагоди 75-их роковин злочину взяли участь, між іншими, посол України в Республіці Польща Андрій Дециця, представники Об'єднання українців у Польщі та Українського товариства у Любліні, духовенство, гості з України, поляки. Уперше з 2014 р. на врочистостях був присутній представник Інституту національної пам'яті – д-р габ. Томаш Панфіль, який поклав до пам'ятного хреста на честь помордованих вінок біло-червоних квітів.

Урочистості відкрив голова Українського товариства, організатора заходу, д-р Григорій Купріянович. Він процитував, між іншими, свої слова з попередньої промови в Сагрині з липня 2018 р., за яку Люблінський воєвода Пшемислав Чарнек подав на

його скаргу у прокуратуру, звинувачуючи в образі польського народу. Прокуратура відкрила справу, однак мушкетерська сила її закрити, не знайшовши у словах д-ра Купріяновича ознак злочину.

Під час урочистостей Посол України в Польщі Андрій Дециця зачитав листа Президента України Петра Порошенка до учасників пам'ятних заходів, виступали також інші учасники вшанувань. Наприкінці урочистості голос взяли поляки, представники громадянського суспільства. Польська активістка Анна Домбровська, голова люблінського товариства «Номо Faber», прочитала над хрестами імена і прізвища тих, хто загинув у Сагрині. Учасники врочистостей поклали квіти до пам'ятного хреста на честь кількох сотень невинно вбитих та вшанували їхню пам'ять спільною молитвою.

«Бурій» «невинуватий»

11 березня Інститут національної пам'яті офіційно визнав Ромуальда Райса «Бурого» невинуватим у вчиненні злочинів у січні-лютому 1946 р., скасовуючи тим самим висновки ІПН з 2005 р. Йдеться про пацифікацію сіл: Залішани, Вілька-Ваганівська, Зані, Шпаки і Коньцовізна та вбивство фурманів поблизу села Пухали-Старі, скоєне відділенням Національного військового об'єднання під командуванням капітана Ромуальда Райса. У цій справі Інститут національної пам'яті вів слідство, яке припинив 2005 р., стверджуючи, що: «Вбивства фурманів і пацифікацій сіл у січню-лютому 1946 р. не можна ототожнювати з боротьбою за незалежність держави, оскільки це має ознаки геноциду...». Проте зараз ІПН у своєму комюніке заявив, що вбиваючи 79 православних україномовних мешканців Підляшшя,

«Бурій» не діяв з наміром знищити православну громаду, та його вина: «полягає в створенні ситуації, яку він не був у змозі контролювати, та внаслідок якої, незалежно від його намірів, загинули особи, які не повинні потерпіти». Попередні висновки ІПН визнав хибними.

XX-річчя Українського товариства

14 березня 1999 р., тобто 20 років тому, відбулися засновницькі збори Товариства догляду за могилами українських вояків у Любліні (зараз це Українське товариство). Його засновниками були люблінські українці, серед них також родом з Північного Підляшшя, яким не байдужою була доля могил воїнів армії Української Народної Республіки на православному кладовищі при вулиці Липовій у Любліні. Основною метою заснування організації були догляд і реставрація люблінських могил вояків армії УНР та потреба належного вшанування пам'яті борців за волю України. Вже у 2001 р. його заходами споруджено там пам'ятник воїнам армії УНР.

Згодом сфери діяльності товариства почали поширюватися. Воно підтримувало та ініціювало кроки для вшанування місць української національної пам'яті поза Любліном – наприклад, у Холмі, організувало заходи, які сприяли збереженню української національної традиції. Важливим фактором стало створення у 2003 р. храму для української православної громади Люблина, а згодом у 2006 р. православної парафії св. Петра (Могили) в Любліні, де від 2003 до 2014 р. зосереджувалось життя української православної громади міста.

У 2003-2006 рр. товариство стало виконувати роль громадсько-культурної ор-

ганізації української православної громади Люблина, з чим була пов'язана формальна зміна характеру організації та її назви на «Українське товариство в Любліні», що відбулося в травні 2006 р.

У 2006-2009 рр. була сформована система культурних заходів і національного життя української православної громади Люблина у близькій співпраці з Православною парафією св. Петра (Могили) в Любліні. Водночас організація поширила свою діяльність на Холм та інші місцевості Холмщини, з чим була пов'язана чергова зміна назви організації на «Українське товариство» влітку 2009 р., а також зміна її характеру з люблінського на регіональний. У жовтні 2009 р. створено два відділи – в Холмі та Любліні. З того часу Українське товариство почало систематично організувати українські заходи у Холмі та інших місцевостях Холмщини, у співпраці з православною парафією св. Івана Богослова в Холмі. На початку 2013 р. Головна управа товариства прийняла рішення про створення чергових структур товариства: Молодіжної секції та Освітньої комісії.

За свою 20-річну історію Українське товариство вело різноманітну діяльність, не лише в Любліні та на Холмщині. Це між іншими: організація українських культурних заходів, праця з дітьми і молоддю, видавнича діяльність, догляд за місцями української національної пам'яті, організація відзначень національних свят та ювілеїв визначних постатей української історії, створення Інтернет-сторінок присвячених історії Холмщини, проведення наукових конференцій, підготовка українських православних радіопередач, представлення позиції української громади регіону перед польськими та українськими органами вла-

ди, популяризація української культури серед поляків. Українське товариство проводило також проекти у співпраці з Союзом українців Підляшшя.

Великопісні пісні в Добриводі

17 березня у сільській світлиці в Добриводі відбувся концерт великопісних пісень. Прозвучали на ньому сакральні пісні з різних століть, співані на Підляшші. Виконали їх жінки з Добриводи та Кліщель, а також хор, який діє при парафії св. Івана Хрестителя в Гайнівці. Виступ гайнівських дівчат це результат співпраці з місцевими народними співачками, від яких молоді гайнів'янки записують та вивчають репертуар.

Під час зустрічі з лекцією «Піст у навчанні отців Церкви» виступила перед добривідцями матушка Катерина з Монастиря св. Катерини в Залішанах. На завершення відбувся пісний почастинок.

Зустріч zorganizували Тереновий гурток православного братства Святих Кирила і Мефодія в Кліщелях та гурток сільських господинь у Добриводі.

Діти з Черемхи вивчають Великодні традиції

19 березня діти, які вивчають українську мову як рідну в Шкільно-дошкільному комплексі в Черем-

сі, побували в Підляському музею народної культури у Василькові коло Білостока. Темою виїзних майстер-класів було ознайомлення з підляськими звичаями, які пов'язані з Великоднем – діти вчилися прикрашувати вербочки перед освяченням їх у церкві у Вербну неділю та писали писанки воском.

Зустріч пройшла в рамках проекту Союзу українців Підляшшя «Майстер-класи української культури для дітей і молоді „Доджерел”» дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП та підтримці Маршалківського управління у Білостоці.

«Буслові лапи» в Кліщелях

26-29 березня у Миському осередку культури, спорту і рекреації в Кліщелях відбулася перша частина майстер-класів випікання «буслових лап» – підляського обрядового печива, що пов'язане з вітанням весни і святом Благовіщення Пресвятої Богородиці. Брала в них участь zorganizована група дітей з садків і початкових шкіл, м.ін. з Кліщель і Гайнівки, які не лише випікали підляські «буслові лапи», але також ознайомилися з народними традиціями в регіоні Біловезької пуці та брали участь у традиційних регіональних весняних забавах.

Д-р Купріянович лауреатом премії Огієнка

27 березня в Житомирі в Україні відбулося засідання комітету з присудження Всеукраїнської премії імені Івана Огієнка 2019 року. За перемогу змагались 18 претендентів. Комітет визначив сімох її лауреатів у різних номінаціях. Премію в категорії «наука» отримав історик д-р Григорій Купріянович, м.ін. голова Українського товариства в Любліні, директор Підляського наукового інституту та член Головної ради Союзу українців Підляшшя. Це чи не перший випадок з історії 24-річного існування премії, коли переможцем у номінації «наукова діяльність» стає українець з-за кордону.

Урочисте нагородження лауреатів заплановане на травень. Окрім відзнак, лауреати отримають грошову винагороду.

Всеукраїнської премія імені Івана Огієнка заснована на вшанування видатного українського вченого-мовознавця, письменника, перекладача, педагога, державного та церковного діяча, уродженця Брусилова Івана Огієнка – митрополита Холмського і Підляського Іларіона (1882-1972 рр.). Премія присуджується із 1995 року за заслуги у роз-

витку національної духовної культури, утвердження української державності, міжнародної та міжконфесійної злагоди.

Засідала Головна рада СУП

31 березня в Більську відбулося засідання Головної ради Союзу українців Підляшшя. Присутні встановили дату шостого з'їзду організації підляських українців – відбудеться він напередодні канікул – 23 червня 2019 р. Розглянули також питання поточної діяльності, пов'язані з реалізацією проектів культурного та навчального характеру, зосередилися, перш за все, на обговоренні ідей, які стосуються цього річних відзначень 25-ліття відновлення навчання української мови на Підляшші. Заходи, пов'язані з ювілеєм, пройдуть м.ін. при нагоді Фестивалю української культури «Підляська осінь» у співпраці з Початковою школою №4 у Більську, де вперше в 1994 р. з'явилися уроки української мови як рідної. Питанню навчання української мови на Підляшші буде також присвячена III Підляська українська наукова конференція, організована Підляським науковим інститутом у співпраці з Союзом українців Підляшшя.

Людмила ЛАБОВИЧ

Związek Ukraińców Podlasia w 2019 roku dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji RP realizuje następujące zadania:

- 1. Nagranie i wydanie płyty z ukraińskimi kolędami i szchedriwkami Podlasia**
- 2. Audycje radiowe w języku ukraińskim „Ukraińskie słowo”**
- 3. Wydawanie ukraińskiego pisma Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”**
- 4. Zimowisko integracyjne dla dzieci i młodzieży**
- 5. Warsztaty kultury ukraińskiej dla dzieci i młodzieży „U źródeł”**
- 6. Spotkania z podlaskim folklorem, tradycją i poezją ukraińską**
- 7. Działalność amatorskich zespołów artystycznych**
- 8. Festiwale kultury i tradycji ukraińskich na Podlasiu**

